

При поддержке:

Одесский национальный морской университет
Московский государственный университет путей сообщения (МИИТ)
Украинская государственная академия железнодорожного транспорта
Научно-исследовательский проектно-конструкторский институт морского флота
Институт морехозяйства и предпринимательства
Луганский государственный медицинский университет
Харьковская медицинская академия последипломного образования
Бельцкий Государственный Университет «Алеку Руссо»
Институт водных проблем и мелиорации Национальной академии аграрных наук

Входит в международную наукометрическую базу
РИНЦ SCIENCE INDEX

Международное периодическое научное издание

International periodic scientific journal

SW **Научные труды**
Scientific papers
o r l d

Выпуск №1 (42), 2016

Issue №1 (42), 2016

Том 9

Философия и филология

Юридические науки

Физическое воспитание и спорт

Иваново
«Научный мир»
2016

УДК 08
ББК 94
Н 347

Главный редактор: *Гончарук Сергей Миронович*, доктор технических наук, профессор, Академик

Редактор: *Маркова Александра Дмитриевна*

Председатель Редакционного совета: *Шibaев Александр Григорьевич*, доктор технических наук, профессор, Академик

Научный секретарь Редакционного совета: *Куприенко Сергей Васильевич*, кандидат технических наук

Редакционный совет:

Ворожбитова Александра Анатольевна, доктор филологических наук, профессор, Россия

Лыткина Лариса Владимировна, доктор филологических наук, доцент, Россия

Попова Таисия Георгиевна, доктор филологических наук, профессор, Россия

Коваленко Елена Михайловна, доктор философских наук, профессор, Россия

Светлов Виктор Александрович, доктор философских наук, профессор, Россия

Майданюк И.З., доктор философских наук, доцент, Украина

Липич Т.И., доктор философских наук, доцент, Россия

Стовпец А.В., кандидат философских наук, доцент, Украина

Стовпец В.Г., кандидат филологических наук, доцент, Украина

Батыргареева Владислава Станиславовна, доктор юридических наук, Украина

Гетьман Анатолий Павлович, доктор юридических наук, профессор, Академик, Украина

Кафарский Владимир Иванович, доктор юридических наук, профессор, Украина

Кириченко Александр Анатольевич, доктор юридических наук, профессор, Украина

Степенко Валерий Ефремович, доктор юридических наук, доцент, Россия

Тонков Евгений Евгеньевич, доктор юридических наук, профессор, доктор педагогических наук, Россия

Шепитько Валерий Юрьевич, доктор юридических наук, профессор, Академик, Украина

Шишка Роман Богданович, доктор юридических наук, профессор, Украина

Яровенко Василий Васильевич, доктор юридических наук, профессор, Россия

Латыгина Наталья Анатольевна, доктор политологических наук, профессор, Украина

Сирота Наум Михайлович, доктор политологических наук, профессор, Россия

Орлов Николай Михайлович, доктор наук государственного управления, доцент, Украина

Величко Степан Петрович, доктор педагогических наук, профессор, Украина

Гавриленко Наталья Николаевна, доктор педагогических наук, доцент, Россия

Гилев Геннадий Андреевич, доктор педагогических наук, профессор, Россия

Дорофеев Андрей Викторович, доктор педагогических наук, доцент, Россия

Карпова Наталья Константиновна, доктор педагогических наук, профессор, Россия

Николаева Алла Дмитриевна, доктор педагогических наук, профессор, Россия

Сидорович Марина Михайловна, доктор педагогических наук, профессор, Украина

Смирнов Евгений Иванович, доктор педагогических наук, профессор, Россия

Фатыхова Алея Леонтьевна, доктор педагогических наук, доцент, Академик, Россия

Федотова Галина Александровна, доктор педагогических наук, профессор, Академик, Россия

Ходакова Нина Павловна, доктор педагогических наук, доцент, Россия

Чигиринская Наталья Вячеславовна, доктор педагогических наук, профессор, Россия

Чурекова Татьяна Михайловна, доктор педагогических наук, профессор, Россия

Демидова В.Г., кандидат педагогических наук, доцент, Украина

Могилевская И.М., кандидат педагогических наук, профессор, Украина

Хребина Светлана Владимировна, доктор психологических наук, профессор, Россия

Н 347 Научные труды SWorld. – Выпуск 1(42). Том 9. – Иваново: Научный мир, 2016 – 104 с.

Журнал предназначается для научных работников, аспирантов, студентов старших курсов, преподавателей, предпринимателей. Выходит 4 раза в год.

The journal is intended for researchers, graduate students, senior students, teachers and entrepreneurs. Published quarterly.

УДК 08
ББК 94

© Коллектив авторов, 2016

Информация для Авторы

Международный научный периодический журнал "Научные труды SWorld" издается с 2005 г. и успел получить большое признание среди отечественных и зарубежных интеллектуалов. Сегодня в журнале публикуются авторы из России, Украины, Молдовы, Казахстана, Беларуси, Чехии, Болгарии, Литвы Польши и других государств.

Основными целями журнала "Научные труды SWorld" являются:

- возрождение интеллектуального и нравственного потенциала;
- помощь молодым ученым в информировании научной общественности об их научных достижениях;
- содействие объединению профессиональных научных сил и формирование нового поколения ученых-специалистов в разных сферах.

Журнал целенаправленно знакомит читателя с оригинальными исследованиями авторов в различных областях науки, лучшими образцами научной публицистики.

Публикации журнала "Научные труды SWorld" предназначены для широкой читательской аудитории – всех тех, кто любит науку. Материалы, публикуемые в журнале, отражают актуальные проблемы и затрагивают интересы всей общественности.

Каждая статья журнала включает обобщающую информацию на английском языке.

Журнал зарегистрирован в РИНЦ SCIENCE INDEX.

Требования к статьям:

1. Статьи должны соответствовать тематическому профилю журнала, отвечать международным стандартам научных публикаций и быть оформленными в соответствии с установленными правилами. Они также должны представлять собой изложение результатов оригинального авторского научного исследования, быть вписанными в контекст отечественных и зарубежных исследований по этой тематике, отражать умение автора свободно ориентироваться в существующем библиографическом контексте по затрагиваемым проблемам и адекватно применять общепринятую методологию постановки и решения научных задач.
2. Все тексты должны быть написаны литературным языком, отредактированы и соответствовать научному стилю речи. Некорректность подбора и недостоверность приводимых авторами фактов, цитат, статистических и социологических данных, имен собственных, географических названий и прочих сведений может стать причиной отклонения присланного материала (в том числе – на этапе регистрации).
3. Все таблицы и рисунки в статье должны быть пронумерованы, иметь заголовки и ссылки в тексте. Если данные заимствованы из другого источника, на него должна быть дана библиографическая ссылка в виде примечания.
4. Название статьи, ФИО авторов, учебные заведения (кроме основного языка текста) должны быть представлены и на английском языке.
5. Статьи должны сопровождаться аннотацией и ключевыми словами на языке основного текста и обязательно на английском языке. Аннотация должна быть выполнена в форме краткого текста, который раскрывает цель и задачи работы, ее структуру и основные полученные выводы. Аннотация представляет собой самостоятельный аналитический текст и должна давать адекватное представление о проведенном исследовании без необходимости обращения к статье. Аннотация на английском (Abstract) должна быть написана грамотным академическим языком.
6. Приветствуется наличие УДК, ББК, а также (для статей по Экономике) код JEL (<https://www.aeaweb.org/jel/guide/jel.php>)
7. Принятие материала к рассмотрению не является гарантией его публикации. Зарегистрированные статьи рассматриваются редакцией и при формальном и содержательном соответствии требованиям журнала направляются на экспертное рецензирование, в том числе через открытое обсуждение с помощью веб-ресурса www.sworld.education.
8. В журнале могут быть размещены только ранее неопубликованные материалы.

Положение об этике публикации научных данных и ее нарушениях

Редакция журнала осознает тот факт, что в академическом сообществе достаточно широко распространены случаи нарушения этики публикации научных исследований. В качестве наиболее заметных и вопиющих можно выделить плагиат, направление в журнал ранее опубликованных материалов, незаконное присвоение результатов чужих научных исследований, а также фальсификацию данных. Мы выступаем против подобных практик.

Редакция убеждена в том, что нарушения авторских прав и моральных норм не только неприемлемы с этической точки зрения, но и служат преградой на пути развития научного знания. Потому мы полагаем, что борьба с этими явлениями должна стать целью и результатом совместных усилий наших авторов, редакторов, рецензентов, читателей и всего академического сообщества. Мы призываем всех заинтересованных лиц сотрудничать и участвовать в обмене информацией в целях борьбы с нарушением этики публикации научных исследований.

Со своей стороны редакция готова приложить все усилия к выявлению и пресечению подобных неприемлемых практик. Мы обещаем принимать соответствующие меры, а также обращать пристальное внимание на любую предоставленную нам информацию, которая будет свидетельствовать о неэтичном поведении того или иного автора.

Обнаружение нарушений этики влечет за собой отказ в публикации. Если будет выявлено, что статья содержит откровенную клевету, нарушает законодательство или нормы авторского права, то редакция считает себя обязанной удалить ее с веб-ресурса и из баз цитирования. Подобные крайние меры могут быть применены исключительно при соблюдении максимальной открытости и публичности.

ЦИТ: 116-139

Котов Ж.В.

**К ВОПРОСУ О СЛОЖНОСТИ ОСВОЕНИЯ ФИЛОСОФСКОГО
НАСЛЕДИЯ ЭВАЛЬДА ИЛЬЕНКОВА**

*Приднепровская государственная академия строительства и архитектуры
Днепропетровск, чернышевского 24а, 496000*

Kotov J. V.

**DUE TO THE ISSUES OF THE PHILOSOPHICAL HERITAGE
DEVELOPMENT COMPLEXITY OF EWALD ILYENKOV**

*Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture
Dnepropetrovsk, Chernyshevsky 24a, 496000*

Аннотация. По крайней мере два обстоятельства ориентируют на особое отношение к философскому наследию Э. Ильенкова. Во-первых, становится все более настоятельной потребность перехода от чисто идеологического (а значит иллюзорного) осмысления общественных процессов к подлинно теоретическому их осмыслению. Во-вторых, кратно возрастает число молодых людей, подготовленных и уровнем развития культуры и обстоятельствами жизни к тому, чтобы стать социально значимыми личностями, что невозможно без овладения подлинной культурой мышления, открывающей путь к овладению искусством оперировать понятиями, достигнутыми философией в течение двух с половиной тысяч лет.

Ключевые слова: материалистическая диалектика, культура постижения личностного бытия, «микроансамбли свободных индивидуальностей», философии как науки и как одна из форм общественного сознания.

Annotation. At least two things are oriented on a special attitude to the philosophical heritage of Ilyenkov. First, it is becoming more urgent need to move from a purely ideological (and therefore illusory) understanding of social processes in their true theoretical understanding. Second, there is a multiple increase of number of the young people who has been trained with the level of culture development and their life circumstances in order to become socially important personalities. This achievement would be impossible without handling of the genuine thinking culture, which opens the way of handling of the skill of operating with those concepts, which were reached by Philosophy for 25 hundreds of years.

Key words: the materialistic dialectics, the understanding of the personal existence culture, "micro assemblies of free individuals", Philosophy as a science, and as one of the form of social consciousness.

Дискуссионными остаются вопросы. Возможно ли в принципе философско-теоретическое осмысление той эпохи, в которой мы оказались? Возможна ли философия, помогающая личностно развитому индивиду двигаться более осознанно к реализации своего жизненного предназначения?

В философии Э. Ильенкова представлена творчески освоенная и развитая философия Маркса и Энгельса (а также Спинозы и Гегеля), переведенная на язык, доступный здравому человеческому рассудку. Соответственно она оказывается интересна и поучительна как профессионалам философам,

заинтересованным в философии, «действительно заслуживающей этого названия», так и молодым людям, открытым к реализации потенциала личностного развития. И в то же время оказывается достаточно сложна для подлинного освоения и творческого применения. «Само легкое, - замечает Гегель, - обсуждать то, в чем есть содержательность и обстоятельность, труднее - его постичь, самое трудное то, что объединяет и то и другое – воспроизвести его»[1,3] Если говорить о профессионалах, ориентированных на творческое развитие своего личностного и профессионального потенциала, то большинство из них, будучи захвачены потребностью и возможностью через обращение к философии Ильенкова «обсуждать то, в чем есть содержательность и основательность», фактически останавливаются на этом. Постигание «содержательности и основательности», что есть в концепции Ильенкова, предполагает рассмотрение ее как такой содержательной формы, в категориально-понятийном пространстве которой должна решаться как проблема самопознания, так и теоретического осмысления той новой реальности, в которой мы оказались. Ильенков говорит о необходимости научиться «смотреть на мир, на себя и на мышление глазами основных философских систем, образующих азбуку разума». Наиболее продвинутые ученики и последователи Ильенкова предлагают нам образцы «постижения» и развития отдельных граней и сторон этого великого и целостного направления. Однако объединить обсуждение и постижение на путях «столкновения теоретического осознания действительности, взятого в его лучших образцах, с самой действительностью» [3,124] не удастся пока никому. Кто из современных философствующих субъектов, очарованных «свободой» западного мира, согласится с утверждением Ильенкова (а тем более продемонстрирует на деле возможность его) о том, что «именно *материалистическая* диалектика вооружает мышление человека способностью и умением строить объективно истинный образ окружающего мира, способностью и умением переделывать этот мир в согласии с объективными тенденциями и закономерностями его собственного развития»? [5,7]. На уровне современного обывателя утопичными, опасными и даже опровергнутыми самой жизнью являются утверждения Э. Ильенкова о том, что «коммунизм не сказка о красивом будущем, а реальное движение современности, *единственно способное разрешить* противоречия между колоссально разросшимися производительными силами современной индустрии и всей совокупностью отношений между живыми людьми»[3, 311]. Наиболее актуальна и таинственна для постижения проблематика открытости (или закрытости) современных молодых людей к освоению философии Ильенкова. Если философия, в данном случае философия Ильенкова, «концентрирует в себе известный способ мышления, известную логику и проясняет ее для самого мыслящего человека»[4,19], то это возможно только при том условии, что этот «известный способ мышления» уже был предварительно преподан молодому человеку самими обстоятельствами его жизни, самими условиями личностного развития. С целью получения материала для размышления по данному вопросу обратимся как к уточнению понятия философии, так и к рассмотрению

обстоятельств и условий ее возникновения (а значит и возрождения, и освоения?).

1. Применительно к запросам времени Ильенков акцентирует внимание на рассмотрении философии и как науки, и как одной из форм общественного сознания, определяемой, в конечном счете, экономическими отношениями общественной жизни. В то же время этот подход не исключает рассмотрения иных аспектов в понимании им философии. Философия включает в себя, во-первых, культуру самопознания личностно развитого индивида («Сократ – воплощение философии» К.Маркс), во-вторых, культуру мышления, наиболее полно воплотившуюся в материалистической диалектике, являющей собой «метод наиболее правильный в научном отношении» (Ф.Энгельс), в-третьих, культуру познания и преобразования мира, на основе познанных закономерностей («философия призвана не только объяснить, но и изменить мир» К.Маркс). У подлинных философов все эти три грани философской культуры наличествуют в их единстве и диалектическом взаимодействии, хотя некоторые из них в определенных исторических условиях и обстоятельствах оказываются как бы в тени. Безусловно, что исходным в их философском становления всегда выступала культура постижения личностного бытия. Даже Гераклит, говоря о своих занятиях натурфилософией, утверждал: «Я искал самого себя». Исходным моментом и к появлению, и к освоению философской культуры выступает ситуация философствования, в которую оказывается поставлен индивид, вынуждаемый к этому как критическими обстоятельствами самой жизни, так и тем фактом, что в рамках уже освоенной системы мышления и мировоззрения он не может понять и ситуацию, и самого себя. Подлинное философствование предполагает способность «иначе видения», глубину мысли, самостоятельность мышления, ориентированного на постижение объективности, на постижение истины бытия. Философия как форма общественного сознания включает в себя, как известно, два уровня: собственно теоретического освоения действительности и духовно-практического. И в онтогенезе и филогенезе духовного развития человека первоначально утверждается духовно-практический уровень. Сознание, - как замечает Маркс, - в момент своего возникновения первоначально «непосредственно вплетено язык реальной жизни» и только в дальнейшем по мере отделения умственного труда от физического приобретает относительную самостоятельность и способность активно воздействовать на общественное бытие, в том числе и на само философствование как идеальную компоненту повседневной жизни людей. Почему возникает философия, ведь было время, когда люди обходились и без нее? Почему возникают такие условия и обстоятельства жизни, которые в одних обстоятельствах не испытывают потребности в философии, а в других настоятельно требуют ее возрождения? Я полагаю, что утверждение Гегеля, что философию можно первоначально определить как мысленное рассмотрение предметов, имеет право на существование, если под «мысленным рассмотрением предметов» разуметь ту ситуацию философствования, в которую попадают люди в обстоятельствах, выбивающих их из колеи повседневности.

2. В определенных исторический период Древней Греции в отдельных ее регионах сложились обстоятельства, когда, во-первых, система мышления (мировоззрения, сознания), основанная на утилитарно-прагматическом отношении к «вещам» обнаружила себя как препятствие к достижению более эффективных результатов как в сфере материально-производственной (основа – ремесленное производство), так и в сфере общественно-политической жизни, и, во-вторых, обнаружились условия (демократическая организация общественной жизни, появление «микроансамблей свободных индивидуальностей»), при которых, на основе отделения умственного труда от физического, начало складываться философско-теоретическое мировоззрение (сознание, мышление) в качестве антипода религиозно-мифологическому мировоззрению (мышлению, сознанию). Именно в этих условиях и появляются подлинные личности в лице первых греческих философов. «Подлинная личность становится возможной лишь там, ... где кончился период застоя, господства косных штампов и настала пора *революционного творчества*, лишь там, где возникают и утверждают себя новые формы отношений человека к человеку, человека к самому себе»[2,233].

Азбукой марксизма является утверждение, что общественное бытие определяет, в конечном счете, общественное сознание, но последнее обладает в то же время относительной самостоятельностью и активно воздействует на общественное бытие (если общественное бытие к этому готово). Какие же изменения в общественном бытии вызвали к жизни необходимость появления философии как формы общественного сознания, вступившей в противоречивое взаимодействие с мифологией (и религией)? Какие факторы изменения взаимодействия людей как с природой, так и, соответственно, в системе общественных отношений, открывающих возможность появления личностно развитых индивидов, вызвали к жизни необходимость перехода в системе мышления от исключительно утилитарно-прагматического отношения к «вещам» к теоретическому отношению к «вещам»? Каков сам механизм этого перехода? Маркс замечает, что в ходе своего исторического развития человек, преобразуя природу в процессе материально-практической деятельности, одновременно преобразует и общественные отношения, развивает самого себя и свое мышление. Родоплеменная организация общественной жизни основана на присваивающей системе хозяйствования. Именно в этих условиях и могла функционировать религиозно-мифологическая картина мира, при которой древний грек в зеленых побегах злаков усматривал милость богини плодородия Деметры, а в удачной торговой сделке – щедрую услугу Гермеса, В данном случае мы видим ту ситуацию, при которой собственные силы и способности человека как родового существа воспринимались как силы и способности некоего иного, чем он, высшего существа. Переход к производящей системе хозяйствования подводил к мысли, что именно от человека зависят как все его успехи, так и неудачи, когда человек начинает видеть в себе творца (ремесленник – демиург, творец). Одновременно в борьбе за выживание в очень сложном и динамичном мире некоторые древнегреческие полисы, в которых и начала развиваться и функционировать философия, обнаружили себя как

сообщества свободных людей, где все граждане и в делах, и в мыслях совместно участвовали в решении всех общественных проблем. Именно в этих условиях и возникает сначала первично теоретическое отношение к действительности (рассматривать «вещи» в их объективности, в процессе поиска истины) – «мыслящее рассмотрение предметов» (уровень «практической философии», по Мамардашвили), а затем и переход к собственно теоретической деятельности, которой заняты профессионалы («философия теорий и систем», по Мамардашвили). При этом все вопросы решали сообща, обсуждая их, предлагая различные точки зрения в условиях диалога, в условиях острого дискурса, когда сталкивались несовпадающие и даже противоположные точки зрения. Именно эта ситуация вынудила обратить внимание не только на мышление о вещах, но и на мышление о самом мышлении, на используемые в процессе обсуждения понятия, на саму категориальную структуру мышления. В условиях демократического обсуждения противоположно высказанных мнений как раз и утверждалась диалектика как «учение о единстве противоположностей».

Сложность в том, что нужна очень высокая культура мышления и громадная самокритичность, чтобы признать, что ты мыслишь недостаточно грамотно применительно к анализу общественных проблем, чтобы на этом основании обратиться к специальному анализу логических понятий

Литература.

- 1 Гегель Г. Феноменология духа. Гегель соч. т.14. М.: Издательство социально-экономической литературы, 1959.
2. Ильенков Э.В. Что же такое личность? // С чего начинается личность. М.: Политиздат, 1979.
3. Ильенков Э.В. Об идолах и идеалах. Киев: «Час - Крок», 2008.
4. Ильенков Э.В. Философия и культура. М.: Политиздат, 1991.
5. Ильенков Э.В. Ленинская диалектика и метафизика позитивизма. М.: Политиздат, 1980.

ЦИТ: 116-172

УДК 18:001.12

Герман О.Н., Радишевская Л.В. К ВОПРОСУ ОБ ИЗМЕНЕНИИ ЭСТЕТИЧЕСКОГО ПРОСТРАНСТВА В ВИРТУАЛЬНОМ ОБЩЕСТВЕ

*Томский университет систем управления и радиоэлектроники,
Томск, пр.Ленина, 40, 634050*

German O.N., Radishevskaya L.V. TO THE QUESTION ABOUT THE CHANGING OF AESTHETIC SPACE IN THE VIRTUAL SOCIETY

*Tomsk State University of Control Systems and Radioelectronics,
Tomsk, Lenin Avenue, 40, 634050*

Аннотация. В работе рассматривается проблема деконструкции

эстетического пространства в современном обществе. Трансформация в эстетическом восприятии рассмотрена на примере виртуального общения. Обозначена специфика виртуального общения. Показаны изменения эстетического пространства в виртуальном общении. Выявлены затруднения, вызванные новым способом виртуализации. Фиксируется разрушение общепринятого, классического этико-эстетического восприятия и возникновение эстетики нового типа - виртуальной эстетики. Определена необходимость переосмысления базовых эстетических категорий, ценностных критериев, предъявляемых к новым произведениям искусства.

Ключевые слова: Виртуальная реальность, эстетика, виртуальная эстетика, виртуальное общение.

Abstract. This paper considers the problem of aesthetic space's deconstruction in modern society. Transformation in the aesthetic perception is considered on the example of virtual communication. Specificity of virtual communication is marked. The changes of the aesthetic space in virtual communication are showed. The difficulties, caused by the new method of virtualization, are revealed. It fixes the destruction of conventional, classical ethical and aesthetic perception and appearance of new type aesthetics - a virtual aesthetics. It defines the necessity of basic ethical categories' rethinking, value criteria, which are applied for the new works of art.

Key words: Virtual reality, aesthetics, virtual aesthetics, virtual communication.

Вступление.

Появление информационных технологий и увеличение масштабов применения их в современном мире сопровождается виртуализацией человеческой деятельности. Современный человек – это человек нового типа – виртуальный человек, который освоил новые формы виртуальности. Виртуальная реальность открывает новые возможности для творческой деятельности человека, изменяется эстетическое восприятие.

Обзор литературы.

В связи с этим, самая обсуждаемая проблема в научном сообществе касается влияния виртуальной реальности на психику человека, встает проблема виртуальной зависимости. Влияние виртуальной реальности на социальные трансформации изучались М Кастельсом, У.Экко, Д.В. Галкиным Г.П. Отюцким, Г.В. Можяевой, В.Л. Силаевой, Г.Л. Тульчинским, В.М. Розиным, Л.Г. Голубковой, В.В. Бычковым, Н.Б. Маньковской. Отдельно поднимается проблема отчуждения и одиночества в работах Громыко Н.В., Сухейль Ф., Долженко О.В., Тарасовой О.И., Ильина Г.Л. Влияние виртуальности на сознание изучалось Фрумкиным К.Г., Митрофановой А., Горобец Т.Н., Ковалевым В.В., Азареновым Н.В. Методологические вопросы виртуального образования описывали Овичинникова К.Р., Кроль В.М., Трифонов Н.И., Сотникова Е.Д., Сиверин М.Ю., Лобанов Ю.И., Ильченко О.А., Костиков А.Н. и т.д. В.В. Бычков ставит проблему развития искусства в техногенной цивилизации. Переход в пространство электронной реальности трансформирует как личный вкус отдельного человека, так и влияет на изменения, происходящие в области

эстетического пространства в целом. Данный факт можно проследить на примере виртуального общения, как новой формы взаимодействия, появившейся благодаря современным технологиям.

Основной текст.

Виртуальный абстрагированный мир задает новые условия эстетического оценивания воспринимаемого. Объективные ценностные эстетические критерии разрушаются. Виртуальные эстетические образы являются технологическими моделями, нацеленными на удовлетворение эстетических пристрастий каждого зрителя, вне зависимости от образования, культурного уровня, эстетического вкуса. Стираются границы между элитарным и массовым зрителем, искусством и не искусством. «В проектах интернет-арта сочетаются информационная коммуникация, функциональность, иронизм и пародийность, банальность и экзотика, элитарность и массовость, серьезный творческий эксперимент и явное трюкачество» [2; 69].

Эстетические образы представляют собой чистые фантазийные экспликации, функционально не нагруженные прагматичным смыслом, не претендующие на репрезентацию их в реальном мире. Содержание виртуального мира становится самодостаточной единицей. Электронная виртуализация предполагает не новую форму проявленности «Я» в нереальном мире, а ее клонирование, замещение более совершенной и более желаемой копией. Компьютерные технологии открывают новые и фактически неограниченные инварианты для игры в прятки самим с собой, способствуют формированию иллюзии «Я-идеала», «Я-концепции», что принципиально отличается от неэлектронной способности человеческого сознания к виртуализации.

Силаева говоря о виртуальности выделяет два аспекта: электронная виртуализация (переход той или иной сферы деятельности в пространство электронной реальности) и неэлектронная виртуализация, заменяющая деятельность и действия образами».[3] Сознание человека всегда было виртуальным. С первобытных времен оно выполняла функцию технологии, позволяющей создавать план действий для нахождения наилучшего из возможных вариантов будущего. Например, наскальные рисунки, изображающие охоту. Попасть копьем в нарисованного быка – означало успех в реальной охоте. Сам ритуал – тренажер, способ достижения цели. Как таковой эстетической задачи виртуальность в этом смысле не преследовала.

С появлением электронной виртуальности в современном обществе ситуация меняется. Объективация виртуального пространства начинает претендовать на континуальность, а, следовательно, должна отвечать всем требованиям и запросам человека. Способность к эстетизации воспринимаемого мира, является неотъемлемой чертой человеческой природы. Электронная виртуализация, становясь самостоятельной, специфической формой существования, преследует цель, не только удовлетворить естественные потребности человека, но и соответствовать его эстетическим вкусам. Виртуальная реальность развивается по законам бизнеса, но с претензией на то, что все в виртуальной реальности не просто быстро и легко,

но и прекрасно. Абстрагированный характер виртуализации позволяет формировать эстетические идеалы, не опирающиеся на этические установки реального мира. В виртуальной коммуникации ты можешь быть со всеми и в тоже время ты один, от всех дистанцирован.

Другим аспектом виртуализации, благодаря техническому прогрессу, является создание условий для межкультурной коммуникации. Но эта коммуникация, осуществляясь без непосредственного внедрения в среду собеседника, порождает эффект пространственно-временной не синхронности. В условиях виртуального общения единое коммуникативное состояние отсутствует, что приводит к оценке говоримого без учета его геокультурологической и психологической специфики, порождая, в свою очередь, ситуацию отчужденности, непонимания, а порой, и конфликтности не только у представителей разных культур.

В виртуальном диалоге отсутствует главное – эстетическое восприятие говорящего. Полноценное общение предполагает учет всех специфических особенности человека: взгляд, интонацию говоримого, запах, дистанцию, положение тела. Мы не переживаем одного состояния с автором, не соучаствуем в его жизни. Диалог сводится до формального обмена информацией, не позволяющей создать адекватный внутренний образ другого, а, следовательно, и смоделировать возможный наилучший способ коммуникации с ним.

Виртуальное общение разрушает стереотипы социальных ролей, создавая ситуацию коммуникативной вседозволенности. Снимается правило социального авторитета, задающего характер общения, что приводит к социальной дезориентации. Виртуальное общение устанавливает новый критерий отбора – позицию «умного ответа». Собеседник определяется не степенью достигнутых результатов, а удовлетворительным уровнем ответа на поставленный вопрос. При виртуальном диалоге не имеет значения факт соответствия внешнего вида к социальной – ролевой принадлежности. Как следствие, отсутствие переживания социальной дистанции, снимающей необходимость сложного процесса вживания в выбранную социальную общность. Вседозволенность в выборе форм выражения не позволяет идентифицировать собеседника, и себя как принадлежащих к определенному социальному классу, а, следовательно, ни что не определяет и характер общения. Отказ от правил внешнего выражения, принятых в обществе, приводит к деконструкции эстетической иерархии, к этическому хаосу, эклектике, безвкусице.

Виртуальное общение, снимает психологический эффект «быстрого реагирования», что не создает условий максимальной концентрации сознания на поставленной проблеме и непосредственного реагирования на утверждение собеседника.

Отсутствие культуры письменной речи, предполагающей наличие сленга, смайлового обмена создает не текстуальный обмен информацией, логически выстроенных между собой предложений, а ситуативно-обрывочное, неряшливое письмо. Мышление, как и письмо, становится неряшливыми.

Отсутствие позиции «быстрого реагирования» снимает проблему полноты ответа. Легкодоступность в обмене информации предполагает возможность возвращения к ней, а потому речь и мышление не требует интеллектуального напряжения.

Эта ситуация в корне меняет представление об эстетическом восприятии. Прекрасна не полнота, и степень ее выраженности, а лишь намек, указание на потенциальную возможность ее осуществления, как следствие произведение искусства не требует законченного исполнения. Наоборот, незаконченность, не выраженность произведения позволяет зрителю быть в роле не пассивного созерцателя, а активного соучастника, причем условия данного действия не являются взаимодействием автора и зрителя. В результате творческого воплощения идей, создаваемых зрителем, мы имеем дело с произведением никому непонятным, а, следовательно, оно перестает иметь объективную ценность. Искусство перестает «быть», т.е. проявлять свою специфику, оно существует для себя, «искусство для искусствоведов». [1]

Заключение и выводы.

Таким образом, трансформация эстетики, рассмотренная на примере виртуального общения, лишь один из аспектов, обнажающих разрушение общепринятого, классического этико-эстетического восприятия. Виртуальность меняет эстетические вкусы, эстетические переживания, что говорит о возникновении эстетики нового типа - виртуальной эстетики. А это значит, что назрела необходимость заново переосмыслить базовые эстетические категории, ценностные критерии, предъявляемые к новым произведениям искусства.

Литература:

1. Беньямин В. Произведение искусства в эпоху его технической воспроизводимости. Избранные эссе. «Медиум». М. 1996.// [Электр. ресурс] http://forlit.philol.msu.ru/Pages/Biblioteka_Benjamin.htm (дата обращения 02.03.2016).
2. В.В.Бычков, Н.Б. Маньковская Искусство техногенной цивилизации в зеркале эстетика/ // Вопросы философии. – 2011. - №4. – С.62-72.
3. Силаева В.Л. Подмена реальности как социокультурный механизм виртуализации общества: автореферат дис. ... кандидата философских наук: 09.00.11 / Моск. гос. техн. ун-т им. Н.Э. Баумана Москва, 2004 19 с.

Статья отправлена: 07.03.2016 г.

ЦИТ: 116-008

УДК 283 (477)

Ємельяненко Г. Д.

ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ С. К'ЄРКЕГОРА ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ДУХОВНИХ ПРОЦЕСІВ САМОЗДІЙСНЕННЯ ІНДИВІДА

*Донбаський державний педагогічний університет
м. Слов'янськ, Ген. Батюка, 19, 84116*

Emelianenko A. D.

THE EXISTENTIAL PHILOSOPHY S. KIERKEGAARD AS A REFLECTION OF SPIRITUAL PROCESSES OF SELF-REALIZATION AN INDIVIDUAL

Donbas state pedagogical university
m. Slavyansk, Gen. Batyuka, 19, 84116

Анотація. Дослідницький інтерес зосереджений на аналізі філософських поглядів С. К'єркегора, що викладені в його роботах «Або-або», «Філософські крихти», «Хвороба до смерті», «Страх і тріпотіння». Особливо пильно розглядається глибоко і яскраво описаний датським мислителем процес становлення і розвиток духовної самореалізації індивіда та його власної віри.

Ключові слова: екзистенціалізм, віра, індивід, духовність, С. К'єркегор

Annotation. The research interest is focused on the analysis of S. Kierkegaard's philosophical views that are set forth in his work "either-or", "Philosophical Fragments", "The Sickness Unto Death", "Fear and Trembling." Especially carefully considered deeply and vividly described by the Danish thinker process of formation and development of spiritual self-realization of the individual and his own faith.

Key words: existentialism, faith, individual, spirituality, S. Kierkegaard

Постановка проблеми.

Сучасна філософія Заходу переповнена констатаціями зростаючої несвободи людини, описом нових форм її відчуження, її покинутості, приреченості. Оцінюючи їх, як переважно справедливі, зауважимо, що навіть найрадикальніші і вкрай песимістичні оцінки сучасної людської екзистенції супроводжуються визначенням доцільності подальшого дослідження. Багато філософських авторитетів сучасності, вважають за потрібне активізувати розробку феноменів людської екзистенції, застосовуючи різні інноваційні засоби.

І на цьому тлі стає зрозумілою екзистенціальна філософія С. К'єркегора, історико-філософський аналіз, якої і є головною метою нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

З початку ХХІ століття в Україні з'явився і інший вид спадщини С. К'єркегора, який умовно можна визначити дослідженнями не в екзистенційній, а в екзистенціальній парадигмі мислення історико-філософського аналізу. Від часу отримання незалежності в наукових закладах України були захищені дисертаційні дослідження присвячені аналізу спадщини С. К'єркегора: дисертація В. М. Петрушова «Філософія європейського адогматизму: парадокс віри С. Кіркегора і sola fide Л. Шестова» (2008), О. М. Сухова «Антропологія Керкегора: рух філософії до літературності» (2003), О. В. Онищук «Концепція людської екзистенції Сьорена К'єркегора» (2008). Також дослідження спадку С. К'єркегора було започатковане в Україні працями К.Ю. Райди, Г.Д. Ємельяненко,

С. Л. Шевченко та іншими дослідниками. Аналіз теоретичної спадщини С. К'єркегора у цій парадигмі одразу приніс вагомі результати.

Виклад основного матеріалу. Евристичною знахідкою екзистенціалізму,

особливо феноменологічної його версії, є постульована теза про наявність у людини інтенційних актів свідомості, які безпосередньо виражають одвічно закладені в особі життєво-практичні визначальні імпульси: свобода, проєктивність, відкритість. Екзистенціали, що виступають основними категоріями в екзистенціальній філософії, визначаються тим, що мають особливу інтенціональну спрямованість, що засвідчує належність даної соціокультурної, або духовної активності людини. Ці екзистенціали є первісними, дорефлексивними і неусвідомленими й виражають глибинний пласт людського буття. На їх основі можна немовби побудувати феноменологічну отологію людського існування (Ж.-П. Сартр). Екзистенціалістська концепція Ж.-П. Сартра пропонує нам позицію відокремленого індивіда, котрий має мужньо й послідовно відкидати від себе заклики та звабливості світу, обстоюючи своє право на безосновний, нічим не детермінований вибір. Згідно з цим вибором, людина має діяти спонтанно, у відповідності з первинними проєктами існування, по-різному виявляючи внутрішню самотність. Саме таке розвертання, позначене згодом, як перехід до екзистенційного мислення, сприяло виникненню специфічного різновиду філософствування, у якому «існування почало передувати сутності» (Ж.-П. Сартр), і яке у практиці поєднання з феноменологічною та герменевтичною практикою в кінці ХХ століття призвело і до виникнення так званих постекзистенціалістських синтезів «класичного екзистенціалізму» з різними напрямками гуманітарного знання.

Доречно буде згадати про те, що останнім часом навіть у парадигмі екзистенціального дослідження філософської спадщини С. К'єркегора в цілому українські дослідники дійшли висновку того, що поняття екзистенціалізм з огляду на правильність визначення змісту самого терміну слід застосовувати лише до філософії Ж.-П. Сартра.

Факт того, що значна кількість, як філософів, так і психологів ХХ століття звертається в своїх розробках саме до С. К'єркегора, аж ніяк не є випадковим. Сам С. К'єркегор зазначав, що його праці, починаючи з: «Або-Або», «Одне з двох» й аж «Хвороби до смерті», написані з позиції філософсько - психологічного пояснення буття людини, і вважав духовний світ особистості більш значущим, аніж світ зовнішній і об'єктивний. У працях С. К'єркегора усе поєднано у поетичному образі, релігійній символіці й психологічних інтенціях.

Ідеї С. К'єркегора і досі суттєво визначають розвиток сучасного гуманітарного знання, впливають на становлення та розвиток методологічних основ різних напрямків сучасної гуманітарної науки. І. Кант саме на підставі дослідження ролі психоемоційного комплексу індивіда у функціонуванні його духовного світу і самосвідомості створив трансцендентальну естетику – науку щодо ап'іорних принципів чуттєвості. Втім, досліджуючи екзистенціальність з огляду на її значущість для процесів пізнання, намагаючись визначити не збігання поміж чуттєвою та розумово схоплюваною реальністю, зрештою розмежував чуттєвість та розум, і сформулював розуміння мислення, як суто логічного феномену, що діє у межах конечних визначень. Цим він викликав суттєве невдоволення своїх послідовників.

Г. В.Ф. Гегель, наприклад, спробував «одухотворити» феномен чуттєвості, охопити природу і духовний світ єдиним логічним поняттям. Екзистенціальність, чуттєвість була викинута Г. В. Ф. Гегелем у всесвіт буття і перетворилася на своєрідне породження абсолютного духу. Чуттєве тепер аж ніяк не допомагає виявити суттєві відношення буття, воно само може отримати визначення власної сутності тільки у процесі руху духовності. Чуттєве відтепер - це «предмет відчуваючого та споглядаючого духу, який у своєму уявленні складає образи і як «волящий» продукує мету, а як мислячий – робить предметом мислення самого себе» [2, с. 95]. Цю функцію чуттєвого, як чинника виявлення суттєвих відношень буття у своїй філософії і відновить С. К'єркегор.

Детальне розуміння значущості внеску датського мислителя в скарбницю західноєвропейської та світової філософії надає порівняння його ідей з філософією І.Фіхте та Ф. Шелінга. Точніше, тут потрібен аналіз запозичень та дослідження розвитку ідей. Адже саме у І. Фіхте «велике досягнення німецького ідеалізму» – відкриття «діалектичного руху духа» перетворилося на суттєву співмірність з феноменом екзистенціальності індивіда. Акт, завдяки якому виникає самосвідомість і який засвідчує можливість волевиявлення людської істоти, здійснюється І. Фіхте, несвідомо. І цей його постулат щодо несвідомої діяльності «Я» суттєво вплинув на процеси розвитку західноєвропейського філософського мислення, стимулював у ньому розвиток культурно-історичних та соціально-психологічних тенденцій. Безумовно сприяв він і виникненню позиції, яку у філософії обстоював С.К'єркегор. Необхідність створення і усвідомлення власного «Я», як запоруки надбання індивідом власної сутності, пропагована І. Фіхте, була своєрідним чином запозичена і перенесена С. К'єркегором у свою філософію, де людина почала розумітися як «дух», як певний синтез нескінченного й кінченного, тимчасового й вічного, свободи й необхідності [4, с. 272]. С. К'єркегор вже на той час побачив, що існування яке хоча б у слабкій формі оприлюднює певне духовне призначення особи є навдивовижу рідкісним фактом у житті його сучасників.

Ідея розуміння процесів виникнення самосвідомості, викладена С.К'єркегором у його праці «Страх і тріпотіння» у вигляді експлікації з самовідношення «Я» та суми його відношень до «інших», а також багато у чому інспірувалася запозиченнями з філософії І. Фіхте. «Я складається з синтезу, діалектики нескінченного та кінченного, можливого та необхідного, стверджував С. К'єркегор у праці «Хвороба до смерті». - Синтез - це відношення до самого себе...» [4, с. 267].

Вихідна структура людської істоти, яка, на думку С. К'єркегора, завжди організована, як деяке Я, потребує «становлення самого себе». На відміну від абстрактнофіхтеанської індивідуалізації філософського мислення, у С. К'єркегора сам рух духовності починає відтворювати безпосередньо процес самостановлення людської особистості. «Духовність С. К'єркегора – це, насамперед, духовність конкретної людини, площина суто суб'єктивна і повсякчас конкретна. Діалектика духовного за С. К'єркегором - це діалектика духовно-екзистенціальних перетворень і водночас підґрунтя для самоусвідомлення людської істоти» [5, с. 80].

Парадигма духовності С. К'єркегора має ще одну дуже важливу особливість, на яку звертає увагу вітчизняний дослідник постекзистенціалістського мислення К.Ю.Райда [6], і яка, на нашу думку, суттєво зумовила значущість ідей датського мислителя для сучасної екзистенціальної теології, психології, педагогіки, етики. «Екзистенціалістське», як відповідник певної якості філософського мислення, на відміну від «екзистенціального», як внутрішньої передумови духовного, на думку К.Ю. Райди, слід вживати по відношенню до творчості С. К'єркегора там, де сам спосіб духовного життя, духовного самоздійснення індивіда і як предмет рефлексії, і як рефлексивне відображення духовного досвіду набуває «обернених» значень, «значень від протилежного», де він виступає зміненою, «спотвореною» формою звичайного способу самоздійснення індивіда. Там, де рефлексія одержує «онтологічну субстанцію» зміненої форми духовного життя, або «перебування-в-духовності».

Духовність, яку С. К'єркегор запрограмував, як можливий для себе вихід з ситуації власного існування, єдиним підґрунтям залишався такий психоемоційний стан, де кожна з реальних миттєвостей колишнього життя діставала варіант «повернення до своєї можливості», коли щоразу «теперішнє» «зникало в реальному минулому», і у «кожну миттєвість зневіри можна було нести в собі все можливе минуле в значенні теперішнього» [5, с. 81].

Духовний світ людської істоти мав ще й негативне забарвлення, тому що субстанція такої духовності – втрачена можливість у переживанні й почуттях індивіда – здебільшого існували і могли існувати, як переживання й почуття негативного: провини, гріха, непристосованості, неприйнятності, нездійсненності, зневіри, смутку, відчаю тощо.

Тлумачити зневіру, або відчай у своїй відомій праці «Хвороба до смерті» як «внутрішній незбіг у синтезі, коли відношення відноситься до себе самого» [4, с. 257], С. К'єркегор зауважував далі, що відчай - це не «послідовність розбіжностей», а відношення, якого людина може позбутися не більше, ніж свого «Я», і це, зрештою, «одне й те саме, адже саме це Я і є поверненням відношення до себе самого» [4, с. 258]. Таким чином С. К'єркегор вводить феномен чуттєвості, психоемоційний світ індивіда в межі руху його духовності, визначає сенс і сутність цих психоемоційних чинників по відношенню до процесів самореалізації людської істоти. «Категорії «зневіри», «гріха», «жаху» та інші подібні поняття почали виступати скрижалями «філософської антропології» С. К'єркегора саме тому, що, вони почали уособлювати емоційні означення того способу духовного самоздійснення, завдяки якому, на думку датського філософа, індивід міг би зберігати свою духовність; тому, що вони, вже в ролі символів-екзистенціалів дістали значення форми зв'язку, який поєднував змістовні чинники його філософської концепції; через те, що завдяки цим категоріям у його концепції досягалося розуміння сенсу і роз'яснювалася проблема значущості буття індивіда. «...наше Я з самого початку є справжньою втратою до нескінченності і відчаєм у тимчасовому. Втім, коли цьому намагаються надати його значущості, сприяють значному просуванню до усвідомлення свого Я» [5, с. 82].

Таким чином датський мислитель і створює відповідне поле інтерпретації психічного життя індивіда, яке згодом формує розуміння психічних процесів у багатьох філософсько-психологічно-теологічних концепціях, дає змогу докладніше й достеменніше зрозуміти численні трансформації внутрішнього світу людини.

Що стосується відношення С. К'єркегора до релігії, теології, то кульмінаційною цінністю в християнстві він вважав любов до Бога, що заснована на чистій, непохитній вірі. І стверджував, що саме такою вона увійшла в християнську культуру через історію життя біблійного Авраама. Паця «Страх і трепет» розпочинається «Схвальним словом на честь Авраама». Віра у С. К'єркегора – це парадокс, який не може бути опосередкований. Адже віра, на його думку, не є звичайною безпосередністю, як вважав Г. В. Ф. Гегель. У цьому парадоксі «одиничний індивід в якості одиничного стоїть в абсолютному відношенні до абсолюту». У вірі людина стоїть вище загального, саме через те, що віра не може бути опосередкована через загальне. Саме тут «Я» індивіда і отримує можливість бути духовним у вірі з найбільшою міццю.

У праці «Страх до смерті» С. К'єркегор підкреслює, що предметом його роздумів є людина загалом, її християнський образ, християнська іпостась. «Відважитися, по суті, бути самим собою, відважитися реалізувати індивіда - не того чи іншого, а саме цього самотнього перед Богом, самотнього у величі свого зусилля й своєї відповідальності, - пише він, - ось у чому полягає християнський героїзм, і слід визнати його ймовірну рідкісність; але чи варто при цьому обманюватись, замикатись у чистій людяності або ж грати в того, хто захоплюється загальною історією? І відповідає: «Будь-яке християнське пізнання, настільки строгі, якою б не була його форма, є турботою і має нею бути; але навіть сама ця турбота настановляє. Турбота - це істинне відношення до життя, до нашої особистої реальності, внаслідок цього для християнина вона є вкрай вагомою...» [4, с. 145].

Окрім площин загальної значущості ідей С. К'єркегора для екзистенціальної філософії, психології сучасні дослідники дуже часто вдаються і до конкретних, деталізованих спостережень, як саме такі ідеї сприяють конкретиці в розвитку методологічних та методичних прийомів у психотерапевтичній практиці.

Вкрай важливим для сучасної філософії є і надбання С. К'єркегора у сфері розуміння та інтерпретації підґрунтя таких феноменів індивіда як страх, відчай, зневіра тощо. Страх у його розумінні – це «симпатична антипатія» та «антипатична симпатія». В філософії виділяють два види страху: це страх «від чогось», тобто людина боїться можливості, яка закладена в страхові; й страх «для чогось» людина саме прагне реалізувати цю можливість, оскільки подеколи вона є забороненою, недосяжною, хоча і можливо омріяною. Таким чином, згідно з визначенням датського мислителя, і закладена «двозначність страху». Коли дух входить у своє чисте, ще невинне, не опосередковане гріхом і провиною буття, стверджує С.К'єркегор, він протиставляє йому дещо невизначене, утаємничене, страхітливе, яке є насправді Ніщо і цим Ніщо, і є - страх. С. К'єркегор має на увазі не страх, як переляк, викликаний якоюсь

унаочненою небезпекою, а страх як онтологічне відчуття, страх невідомо від чого, без усвідомленої причини. Цей страх властивий лише духові, стверджує датський мислитель, він є його маренням. «Страх - це визначення духу в стані його марень...» [4, с. 143]. Тому і предметом онтологічного страху у С. К'єркегора є власне ніщо, або ж чиста трансценденція. Пізніше засновник екзистенціальної психології Р. Мей проінтерпретує цю думку С. К'єркегора у контексті створення власного розуміння тривоги. Здорова природна тривога людини, зазначить він у своїх працях, саме й укорінюється в усвідомленні людською істотою небезпеки небуття, смерті, ніщо.

Витвори С. К'єркегора містили справжні філософські відкриття епохального значення. Але у середині та й у другій половині XIX століття вони не вписувались у парадигми домінуючих тоді філософських соціокультурних течій з їх раціоналізмом, сциєнтизмом, позитивізмом, агностицизмом і навіть спіритуалізмом. Та лише на початку 20-х рр. XX ст. на теоретичному ґрунті феноменології Е. Гуссерля, а в соціокультурному плані - в умонастроях "втраченого покоління" першої світової війни відроджуються і набувають поширення та розвитку ідеї філософії екзистенціалізму С. К'єркегора.

Висновки. Досліджуючи духовне життя, й розкриваючи найсуттєвіші відображення духовних процесів самоздійснення індивіда, датський мислитель свого часу обумовлює не тільки кардинальне обертання класичного філософського мислення, але й закладає підвалини розвитку численних концепцій гуманітарного мислення.

Література і посилання

1. Гегель Г.Ф. Лекции по истории философии. - Кн.3.- Санкт-Петербург, 1994.
2. Гегель Г.Ф.В. Энциклопедия философских наук. Т.1. Наука логики. - М., 1974.
3. Бердяев Н.А. Философия свободного духа. - М., 1994.
4. Кьеркегор С. Страх и трепет. - М., 1993.
5. Райда К.Ю. Поняття свободи в екзистенціалізмі // Свобода: сучасні виміри та альтернативи. - К.: Український Центр духовної культури, 2004.
6. Райда К.Ю. Історико-філософське дослідження постекзистенціалістського мислення. - К.: Український Центр духовної культури, 1988. - 216 с.

Стаття відправлена: 18.01.2016 р

© Ємельяненко Г. Д.

ЦИТ: 116-002

Белова О.В.

ВЛИЯНИЕ СЛОВАРЕЙ НА КУЛЬТУРНУЮ ГРАМОТНОСТЬ СТУДЕНТОВ ТЕХНИЧЕСКИХ ВУЗОВ

*Поволжский государственный университет телекоммуникаций и
информатики*

Самара, Московское шоссе, 77, 443090

Belova O. V.

THE INFLUENCE OF DICTIONARIES ON THE CULTURAL LITERACY OF STUDENTS OF TECHNICAL UNIVERSITIES

*Volga region state university of telecommunications and informatics**Samara, Moskovskoye Highway, 77, 443090*

Аннотация. В статье проанализировано влияние различных словарей современного русского языка на культурную грамотность студентов неязыковых вузов. В результате анализа выявлено, что словари русского языка очень сильно влияют на культурную грамотность студентов, с помощью терминологии расширяют их кругозор и служат проводником в постижении научных знаний. Пользование словарями сегодня - это духовное обогащение молодых людей интеллектуальной информацией, которая делает их культурными.

Ключевые слова: словарь, лексическое значение, многозначность, дефиниция.

Annotation. The article analyzes the influence of various dictionaries of modern Russian language on the cultural literacy of students. As a result of the analysis revealed that the dictionaries of the Russian language has greatly affected the cultural literacy of students, using the terminology expand their horizons and serve as a guide in the attainment of scientific knowledge. The use of dictionaries today is the spiritual enrichment of young people intellectual information, which makes them cultural.

Key words: dictionary, lexical meaning, polysemy, definition.

Вступление. Сегодня практически у каждого человека в домашней библиотеке есть словари. Многие заглядывают в них из-за любопытства. Другие ищут в словарях интересующую информацию по определенной сфере деятельности.

Словари, по мнению академика В. Виноградова, очень сильно влияют на культурную грамотность студентов, с помощью терминологии расширяют их кругозор и служат проводником в постижении научных знаний.

Основной текст. Как мы знаем, текст состоит из предложений, а предложения из определенной последовательности слов.

Слова следует не только правильно произносить, но и знать их значение.

Отметим, что французский писатель Анатоль Франс назвал словарь «вселенной, расположенной в алфавитном порядке». Существует некая история, когда Шарль Бодлер, в ту пору молодой и малоизвестный поэт, пришел к маститому поэту – Теофилю Готье. Тот спросил Бодлера: «Читаете ли вы словари?». Молодой поэт ответил, что постоянно читает. Готье стал говорить Бодлеру, как необходимо это занятие писателю, сколько всего ценного можно узнать из словарей.

Однако многие молодые люди сегодня практически не читают словари. А ведь они нужны, если студент не знает, как пишется или произносится слово.

Словари - это не только справочники, но и элемент культуры: поскольку в слове запечатлены многие стороны человеческой жизни. Все богатство и

разнообразие лексических запасов языка собрано в словарях. Создание словарей - основная задача лексикографии.

Российские словари многочисленны и разнообразны. Энциклопедические словари описывают мир, объясняют понятия и явления жизни, содержат биографические справки об известных людях, сведения о странах и городах, об исторических событиях (войнах, революциях, открытиях в мире науки и техники).

В филологических словарях содержится информация о словах. Большинству людей известны словари двуязычные. С ними люди имеют дело, когда изучают иностранные языки, переводят тексты с одного языка на другой.

Но большинство словарей одноязычные. Сведения о правильном написании слова можно получить в орфографическом словаре, о том, как слово надо произносить, - в словаре орфографическом (то есть словаре правильного литературного произношения).

Происхождение слова, его путь в языке, все изменения, которые произошли с ним на этом пути, описываются в словарях этимологических и исторических. Устойчивые сочетания слов входят в состав фразеологического словаря.

Самые часто используемые словари - это толковые и идеографические. И в тех и в других описывается смысл слов. Но в толковом словаре слова расположены по алфавиту, а идеографическом - по группам, которые выделяются на основании некоторых общих свойств вещей и понятий («человек», «чувство», «животное»).

Академические словари содержат наиболее полную информацию о слове. В Академическом словаре русского языка очень много встречается слов с несколькими значениями, что помогает сделать выбор при их употреблении.

Слово абсолютный имеет два значения: 1) безусловный, ни от чего не зависящий, взятый вне сравнения с чем-нибудь. Абсолютная величина действительного числа; 2) Совершенный, полный. В этом примере используются прямые значения слова.

Абстракция (книжн.) 1. Мысленное отвлечение, обособление от тех или иных сторон, свойств или связей предметов и явлений для выделения существенных их признаков; 2) Отвлеченное понятие, теоретическое обобщение опыта. В примере использованы прямые значения слов.

Авангард. 1. Часть войск (или флота), находящаяся впереди главных сил. Прямое значение слова. 2. перен. Передовая, ведущая часть какой-нибудь общественной группы, класса. Авангард рабочего класса. В авангарде борьбы за мир (впереди, в первых рядах). Использована метафора.

Просмотрев перечень многозначных слов, можно сделать вывод, что практически все такие слова имеют прямые и переносные значения. Без многозначности современный русский язык не был сейчас бы столь выразительным. Речь людей не была бы яркой и эмоционально окрашенной.

Многозначность свидетельствует о неограниченных возможностях языка, так как богатство словарного состава языка заключается не только в количестве слов, но и в разнообразии их значений, в способности лексем получать все

новые и новые семантические оттенки.

Развитие у слов новых значений дает простор творческому использованию лексических запасов языка.

Кроме того, изучение многозначности лексики имеет особо важное значение для стилистики. Наличие различных значений у одного и того же слова объясняет особенности употребления его в речи, влияет на его стилистическую окраску.

Есть словари терминологические, которые содержат большое количество терминов по отраслям знания.

«В основе каждого термина обязательно лежит определение (дефиниция) обозначаемой им реалии, благодаря чему термины представляют собой емкую и в то же время сжатую характеристику предмета или явления.

Каждая отрасль науки оперирует определенными терминами, которые составляют терминологическую систему данной отрасли знания».

Дефиниция – один из центральных компонентов композиции научного текста, особенно текстов учебной и научно-популярной литературы. Дефиниция имеет более или менее стабильное синтаксико-лексическое наполнение, то есть синтаксическое строение и лексический состав.

Сложилось несколько моделей дефиниции; из них наиболее распространены следующие:

«существительное в именительном падеже или именное словосочетание (подлежащее) +тире» или «это, есть, это есть + именительный предикативный (сказуемое), как правило распространяемый причастным оборотом или придаточным определительным».

Например: Риторика - учение о развитии мысли и слова;

«существительное в творительном падеже + называется (является) + существительное в именительном падеже или именное словосочетание (безличное, реже - обобщенно-личное предложение)».

Например: Построенным параллелепипедом называется параллелепипед координат данной точки А;

перевернутый вариант: «существительное в именительном падеже - определяющая (дефинирующая) часть + причастный оборот (или придаточное определительное со словом который) + называется (называют) + существительное в творительном падеже (реже в именительном падеже) - определяемая часть».

Например: Углеводы, которые не присоединяют водород и другие элементы, называются предельными углеводами, или алканами (парафинами)».

«Современной общество требует от науки такой формы описания получаемых данных, которая позволила бы сделать величайшие достижения человеческого ума достижением каждого. Однако нередко говорят, что наука отгородилась от мира языковым барьером, что ее язык «элитарный», «сектантский».

Чтобы лексика научной работы была доступна читателю, используемые в ней термины должны быть прежде всего достаточно освоены в данной области знания, понятны и известны специалистам; новые термины необходимо

раз'яснити».

Єсть словари граматическіє, содержашіє інформацію о морфологіческих і синтаксических свойствах слова. Кроме того, словарь может описывать не всю лексику языка, а какие-либо группы слов: таковы словари синонимов, антонимов, омонимов и паронимов.

Существуют словари и энциклопедии языка писателей, посвященные А. С. Пушкину, М. Ю. Лермонтову.

Заклучение и выводы. Составление словарей - труд очень долгий и кропотливый. Современная лексикография представляет собой целую индустрию, которая использует возможности компьютерной техники. Пользование словарями сегодня - это духовное обогащение молодых людей интеллектуальной информацией, которая делает их культурными.

Литература:

1. Валгина Н. С. Активные процессы в современном русском языке. М., 2001.
2. Голуб И. Б. Стилистика русского языка. М., 2007.
3. Костомаров В. Г. Наш язык в действии: Очерки современной русской стилистики. М., 2005.
4. Максимов В.И. Стилистика и литературное редактирование. М., 2005.

Статья отправлена 07.01.2016г.

© Белова О.В.

ЦИТ: 116-016

УДК 811.161.2'373.45:622

Колган О.В., Артёмова Г.О.

АГРОНОМІЧНІ ТЕРМІНИ У ПОВІСТІ КОСТЯ МІХЕЄВА «ВІДЛУННЯ»

Донбаський державний педагогічний університет,

Слов'янськ, вул. Г. Батюка 19, 84116

Kolgan O.V., Arteomova A.A.

AGRONOMICAL TERMS IN THE STORY OF KOSTYA MIKHEYEV

«ECHO»

Donbass state teachers training university,

Slovyansk, 19 General Batyuk street, 84116

Анотація. У статті розглянуто особливості функціонування агрономічних термінів у творі К. Михеєва «Відлуння», зокрема частотність їх уживання у мові повісті.

Ключові слова: агрономічний термін, терміни сільського господарства, частотність, повість.

The article considers the peculiarities of the functioning of terms in work of K. Mykheyev named «Echo», including morphological characteristics of noun-terms in the language of the story.

Keywords: agronomic terms, terms of agriculture, term-noun, case, undo, story.

Питанню функціонування термінів у художніх творах присвячено праці

В. Карпової [1], О. Шаталіної [2], Н. Яценко [3] та ін.

На жаль, особливості використання агрономічних термінів у художній літературі є малодослідженими, що зумовлює актуальність нашої статті.

Костянтин Єгорович Михеєв – письменник, який залишив по собі яскравий літературний слід, присвятивши себе письменницькій долі. Народившись у 1927 році на славній землі Херсонщини, згодом переїхав у Донбас, де поповнив творчу низку українськомовних письменників. Ставши редактором журналу «Донбас» (1972 р.), популяризував рідне українське слово на його сторінках та відшліфовував свій літературний хист.

Кость Михеєв у творі «Відлуння» широко уживав терміни сільського господарства. Проаналізувавши термінологічну лексику, яку автор уживав у своєму творі, дійшли висновку, що найбільшу кількість становлять іменники, а терміни-прикметники та терміни-дієслова трапляються рідко. Зокрема, нами виявлено й проаналізовано 70 агрономічних термінів у творі, серед яких 64 – іменники (91,4 %), 1 прикметник (1,4 %) та 5 дієслів (7,1 %).

Іменники, які функціонують у названому творі, належать до різних відмін української мови. Зокрема, 33 іменники I відміни (напр., *«Біля трухлявого пенька – брость пізньолітніх конвалій, то вони розливають довкруг такий ніжний аромат»* [М, с. 93]), 30 іменників II відміни (напр., *«Вчора ще редиска була вологою, червоною і такою твердою, хоч в ружжо її заряджай, а сьогодні раптом зблякла, зморишками, ніби гука, в'ялася; огірок прогледів – завтра він сам про себе нагадає, у вічі кине́ться жовтяк жовтяком»* [М, с. 10]), 1 іменник III відміни (напр.: *«Постояти за себе вміє: ніякий шкідник не добереться до квіту по стрімкій усіяній гострими отруйними списиками ніжці широкого листу, парасолька якого у спеку ніжну зав'язь від сонця дбайливо прикриває, вологу уберігає»* [М, с. 32]). Іменників, які належать до IV відміни, в аналізованому нами творі не виявлено.

Терміни-іменники, які вжито у творі К. Михеєва «Відлуння», функціонують у трьох родах (ч.р., ж.р., сер.р.), які виділяють у іменників сучасної української літературної мови. Іменників спільного роду нами не виявлено. Зокрема, іменників ч.р. – 24 (напр., *«На двох великих грядках – квіти: яскраві гвоздики, ошатні майорці, тендітні петунії; в'юнок – кручений панич! – аж на східці обеліску посунувся»* [М, с. 4]), ж.р. – 32 (напр., *«До гарбузів у Павлини Гнатівни особлива прихильність: корисна і розумна рослина. Так, так, розумна!»* [М, с. 32]), сер. р. – 6 (напр., *«Хтось копав тільки там, де видно було ботвиння»* [М, с. 49]).

Агрономічним термінам-іменникам, які використано письменником у названому творі, притаманне їх функціонування як у формі однини (43 одиниці), напр., *«Нагряне зненацька від спраглих чонгарських солончаків чорна буря, піде гарцювати полями і, якщо не вирве озимину з коренем, то накрутить таких віхтів, таких диявольських кіс поназаплітає, що не те що косаркою – серпом їх не впораси!»* [М, с. 39], так і у формі множини (21 одиниця), напр., *«А підійдуть помідори – матінко моя, все поле червоне, де тільки й рук набратися, щоб дати їм раду. Отож і поспішає Павлина Гнатівна в поле, не гинути ж добру!»* [М, с. 32].

Іменник, Н.в.			
	Граматичні ознаки	Кількість	Приклад
1	Однина, ч.р.	11	«Навідається у цей куток городу через кілька днів, а там, де був яскравий <u>рожевий цвіт</u> , гарбузята <u>опецькуваті</u> , мов <u>поросята вгодовані</u> , <u>лежать</u> , <u>ситі боки на сонці вигрівають!</u> » [М, с 32].
2	Однина, ж.р.	10	«Та як би там не було, а <u>картопля</u> є, <u>недарма йшла в таку далеч.</u> » [М, с. 49].
3	Множина, ч.р.	8	«А то далі – <u>півники</u> з <u>рожевими і чорнильно-фіолетовими гребінцями</u> ; <u>дружні братки оксамитовими вічками захоплено роззираються довкола</u> » [М. с.4].
4	Однина, с.р.	5	«Здавалося б, давно стали <u>жниви</u> турботою і справою рук <u>механізаторів</u> , на <u>надійні залізні плечі машин покладені і збирання, і обмолот, і очищення зерна</u> » [М, с. 119].
5	Множина, ж.р.	4	«Опустили ніжні <u>пелюсточки</u> <u>рожеві дзвіночки на межниках</u> , <u>зів'яли пишні кетяги духмяної польової кашки</u> » [М, с. 119].

Іменників, ужитих у формі **Н.в.**, мн., с.р., – не виявлено.

Іменник, Р.в.			
	Граматичні ознаки	Кількість	Приклад
1	Однина, ж.р.	6	«Які ж <u>смачні оці тугі, соковиті, умиті росою вишні, солодкі, мов цукор, ягоди шовковиці!</u> » [М, с. 107].
2	Множина, ж.р.	3	«Густа <u>мітлиця</u> <u>поцяткована яскравими вогниками суніць</u> ; <u>рясними сльозами скрапує сиза чорниця</u> ; на <u>галявинах – золоті розсипи жовтецю, калюжниці, вовчої лапи...</u> » [М, с. 93].
3	Однина, ч.р.	1	«На <u>відкритих галявинах трава вже підпалена сонцем</u> ; <u>комишово шелестять під ногами міцні стебла вівсюга</u> » [М, с. 93].

4	Множина, ч.р.	1	«Нагряне зненацька від спраглих чонгарських <u>солончаків</u> чорна буря, піде гарцювати полями і, якщо не вирве озимину з коренем, то накрутить таких віхтів, таких диявольських кіс поназаплітає, що не те що косаркою – серпом їх не впораси!» [М, с. 39].
---	---------------	---	---

У аналізованому творі іменників у формі **Р.в.**, одн. та мн., с.р. – немає.

Іменник, Д.в.			
	Граматичні ознаки	Кількість прикладів	Приклад
1	Множина, ч.р.	1	«І нехай завтра до схід сонця підніматися молодим <u>трактористам</u> і помічникам комбайнерів, на ранкове доїння мусять не проспати молоді доярки – вечір є вечір, пісня є пісня...» [М, с. 170].

У досліджуваному творі іменників, ужитих у формі Д.в., одн., – немає
Іменників, ужитих у **З.в.** у досліджуваному творі нами не виявлено.

Іменник, О.в.			
	Граматичні ознаки	Кількість прикладів	Приклад
1	Однина, ж.р.	5	«Жодної тобі буркуники чи лободини – все вирубає <u>сапою</u> стара, буде якийсь раз в печі протопити, маківників дітям спекти; хмиз (сушиняк зі старих грушок обламувала щоосені) між двох вбитих у землю жердин складе: ні вітер не розкидає, ні собака ланцюгом по подвір'ю не розтягне» [М, с. 8].
2	Однина, ч.р.	2	«Ніхто хліб підміняти <u>маком</u> не збирається» [М, с. 30].
3	Множина, сер.р.	2	«Нагряне зненацька від спраглих чонгарських солончаків чорна буря, піде гарцювати <u>полями</u> і, якщо не вирве озимину з коренем, то накрутить таких віхтів, таких диявольських кіс поназаплітає, що не те що косаркою – серпом їх не впораси!» [М, с. 39].

Іменників О.в., ужитих у формі одн., сер. р. та мн. ж. р. – немає.

Іменник, М.в.			
	Граматичні ознаки	Кількість прикладів	Приклад
1	Однина, ж.р.	2	«Сторонньому не так легко знайти манівець, що веде від залізниці до села: в'юнка стрічка його спочатку губиться в густих пищиках, а далі змійється між пишних, з королівськими коронами соняхів, ховається в буйностеблему люцерниці, стрімко падає у вибалки і яруги, на порослих деревою кам'яних схилах яких кристалево виблискують джерельця прохолодної води» [М, с. 112].
4	Множина, ж.р.	2	«На відкритих <u>галавинах</u> трава вже підпалена сонцем; комишово шелестять під ногами міцні стебла вівсюга» [М, с. 93].

Іменників, ужитих у **Кл.в.**, у аналізованому творі не виявлено.

Отже, як бачимо, особливістю функціонування агрономічної термінології в аналізованому творі є кількісна перевага термінів-іменників серед інших частин мови.

Проведене нами дослідження щодо морфологічних ознак агрономічних термінів-іменників, ужитих у творі українського письменника К. Михеєва «Відлуння», засвідчив, що для термінологічної лексики в художньому творі, зокрема в аналізованій прозі, властиві ті ж ознаки, що й у науковому стилі. Іменники агрономії, які функціонують у аналізованій збірці, мають ті ж граматичні категорії, що й іменники сучасної української літературної мови в цілому.

Проведене лінгвістичне дослідження мовної тканини твору Костя Михеєва «Відлуння» дає підстави дійти висновку про талант автора не лише як письменника, а й високо ерудованої, обізнаної не лише в галузі літературознавства людини, а й у знанні рідної мови, зокрема такого пласту лексики як терміни.

Вважаємо перспективним подальше вивчення особливостей функціонування української агрономічної лексики в прозовому доробку К.Є. Михеєва, зокрема на синтаксичному рівні.

Література:

1. Карпова В.Л. Термін і художнє слово / Карпова В.Л. – К.: Наук. думка, 1967. – 129 с.
2. Шаталіна О.Ф. Функціонування літературознавчої термінології у творах І.Я. Франка / Шаталіна О.Ф. // Учёные записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия „Филология. Социальные

комунікації». – Том 22 (61). – № 3. – 2009. – С. 42-45.

3. Яценко Н. Військова лексика в історичних романах Ліни Костенко / Н. Яценко // Дивослово, березень 2000, №3 (517). – С. 30-32.

Джерела:

М – Відлуння : повісті / худож. Е.Т. Сердюченко. – Донецьк : Донбас, 1984. – 200 с.

Статтю відправлено: 27.01.2016 р.

© Г.О. Артьомова, О.В. Колган

ЦИТ: 116-097

УДК 81-26 347.78.034

Орел А. С., Мамонов Є. О.

ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ДІЛОВИХ ЛИСТІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,
Слов'янськ, Генерала Батюка, 19, 84116

Orel A. S., Mamonov E. O.

GRAMMATICAL FEATURES OF TRANSLATION OF BUSINESS CORRESPONDENCE FROM ENGLISH TO UKRAINIAN

Donbas State Teacher Training University,
Sloviansk, Heneral Batiuka, 19, 84116

Анотація. Кваліфікований перекладач має вільно володіти нормами та принципами оформлення ділової кореспонденції, прийнятими в діловодстві тих країн, мови яких задіяні в перекладацькому процесі, для забезпечення ефективності у виконанні ним комунікативної та соціолінгвістичної функції. Низка відмінностей у семантичній та граматичній системах різних мов становлять певні труднощі для перекладацької практики. Аналіз досліджень щодо питань англійсько-українського перекладу ділової кореспонденції дозволив виділити основні види граматичних трансформацій. Володіння широким діапазоном перекладацьких трансформацій та знання основних, найчастіше вживаних типів, доречне й правильне їх застосування є обов'язковим для перекладача як посередника між двома мовами.

Ключові слова: переклад, англійська мова, українська мова, ділові листи, граматичні особливості.

Abstract. A skilled translator must freely own norms and principles of registration of business correspondence, accepted in office work of house countries the languages of that are involved in the translating process, for providing of efficiency in implementation to them of communicative and sociolinguistic function. Row of differences in the semantic and grammatical systems of different languages present certain difficulties for translating practice. The analysis of researches in relation to the questions of English-Ukrainian translation of business correspondence allowed distinguishing basic types of grammatical transformations. Possessing the wide range of translating transformation sand knowledge of basic, mostly used types, appropriate and correct application, is obligatory for a translator as mediator

between two languages.

Key words: translation, English, Ukrainian, business correspondence, grammatical features.

Вступ. Ведення ділової кореспонденції в сучасному світі є вимогою часу, відображенням зростаючої кількості міжнародних контактів у різних сферах життя. Найважливішою вимогою до перекладу ділової кореспонденції є якомога більша адекватність перекладеного тексту та якомога більша еквівалентність його до оригіналу. З огляду на те що в Україні ділова переписка ведеться лише державною мовою, у сучасному вітчизняному перекладознавстві набули актуальності питання розбіжностей між англійською та українською діловими мовами, а також між способами перекладу; акцентується увага на важливості врахування соціокультурних чинників. Це, у свою чергу, зумовлює необхідність докладного вивчення граматичних особливостей мов ділового спілкування як засобів зв'язку елементів тексту, із метою усунення низки протеріч та вдосконалення техніки перекладу ділових паперів, яка вимагає особливої точності.

Огляд літератури. Проблеми якісного перекладу ділової кореспонденції активно досліджувалися в роботах із лінгвістики, перекладознавства, теорії та практики перекладу, германістики, славістики тощо. Так, багато мовознавців, наприклад, А. Д. Швейцер, Я. І. Рецкер, Л. С. Бархударов, А. У. Федоров, Е. М. Басс, В. Екк, В. В. Гуреневич, М. И. Басаков, Є. А. Кутній присвятили свої численні роботи дослідженню перекладу бізнес-кореспонденції. Різні аспекти дослідження граматичних особливостей перекладу ділових листів представлено в багатьох роботах українських перекладознавців, зокрема, А.С. Левашова, В.І. Карабана, А.П. Загнітка, І.Г. Данилюка, М.Г. Зубкова та ін.

Отже, вивчення особливостей перекладу ділової кореспонденції з англійської мови українською є актуальним питанням для вітчизняних учених, зумовленим не лише лінгвістичним інтересом, але й низкою екстралінгвістичних чинників, зокрема, розширенням міжнародних зв'язків нашої країни, поглибленням інтеграції у світовий простір тощо. Метою роботи є встановлення граматичних особливостей перекладу англійської ділової кореспонденції, освітлення відповідних труднощів, що виникають під час перекладу різних видів ділових листів, та окреслення шляхів їхнього подолання.

Дослівний переклад або синтаксичне уподібнення, тобто відсутність трансформації («нульова» трансформація) зустрічається лише в тих випадках, коли мова оригіналу й мова перекладу є паралельними (однотипними) синтаксичними структурами, що досить рідко трапляється в перекладацькій практиці. Наприклад: *According to law you may redeem a debt 60 days at the latest.* – Згідно закону, Ви можете погасити заборгованість у 60-денний строк. На думку А. В. Федорова, спроби перекласти дослівно той чи інший текст або відрізок тексту призводять якщо не до повного нерозуміння цього тексту, то в будь-якому разі до важкого сприйняття [4, с. 131].

Отже, певні лексичні та граматичні видозміни під час перекладу ділової кореспонденції виникають у зв'язку з неможливістю досягнення повної

еквівалентності. Граматичні трансформації визначаються як структурні зміни речення в процесі перекладу, як зміна граматичного значення граматичних одиниць мови оригіналу з метою встановлення найбільш точної та чіткої відповідності в мові перекладу [2, с. 54]. А. Д. Швейцер надає таке визначення: граматичні трансформації – це видозміни, що передбачають перетворення лише формальної структури повідомлення, зміст же залишається незмінним [5, с. 118]. Граматичні трансформації структури речення в процесі перекладу ділової кореспонденції відбуваються відповідно до норм мови перекладу взагалі та офіційно-ділового стилю зокрема. Дослідники виділяють такі типи граматичних трансформацій: додавання граматикалізованих одиниць, наприклад, сполучників, займенників тощо (addition); вилучення граматикалізованих елементів (omission); транспозиція / перестановка (transposition); заміна (replacement); об'єднання та розчленовування речень та ін. [5, с. 80; 2, с. 54]. Граматичні трансформації відбуваються на синтаксичному та морфологічному рівнях і в процесі перекладу ділових листів застосовуються комбіновано.

Трансформації додавання та вилучення граматичних одиниць під час перекладу ділової кореспонденції мають певне прагматичне спрямування, адже спрямовані на уточнення та корегування думки з урахуванням особливостей сприйняття інформації адресантом: 1) за необхідності до синтаксичних комплексів мови оригіналу додаються відсутні, але можливі елементи, наприклад: *Reward of £500 being offered by the Eire Government has been condemned by 14 MPs.* – Той факт, що ірландський уряд запропонував винагороду в 500 фунтів-стерлінгів, викликав осуд 14-ти членів парламенту; 2) у деяких випадках форми множини англійських іменників перекладаються українськими формами однини, наприклад: *the industries of Britain* – промисловість Британії; 3) під час перекладу форм присвійного відмінка іменників із відсутнім позначуванням словом відбувається додавання цього слова, наприклад: *I lit my candle at the Watchman's.* – Я запалив свічку від свічки нічного сторожа; 4) ускладнення об'єкта (додатку), наприклад: *I saw him opening the door.* – Я бачив, як він відчиняв двері; 5) додавання ідентифікувального слова, наприклад: *She was a Mrs. Jefferson.* – Це була якась Пані Джефферсон; 6) у процесі перекладу вилучаються дієслова, які в англійських синтаксичних конструкціях уживаються для вираження почуттів, ставлення тощо, наприклад: *I regret to say that I miss your point.* – На жаль, я не розумію, на що Ви натякаєте; 7) вилучаються з перекладу дієслова, пов'язані зі вказівкою на час, наприклад: *Six o'clock saw the District Attorney enter his study.* – О 6-й годині окружний прокурор увійшов до свого кабінету.

Транспозиція або перестановка порядку одиниць мови, слів, фраз, речень взагалі притаманна українській мові (інверсія), на відміну від англійської. Отже, у процесі перекладу частини речення групуються з урахуванням логічної послідовності, властивій мові перекладу, унаслідок чого розташування мовних елементів змінюється. Наприклад: *Lindros Bank Head Manager.* – Головний менеджер банку Ліндрос; *I could justify hiring someone new under those circumstances.* – ...враховуючи обставини, немає жодної можливості найняти

нову людину.

Досить часто в перекладацькій діяльності відбувається заміна типу синтаксичного зв'язку. Англійська та українська мови характеризуються наявністю зв'язків сурядності та підрядності в складному реченні. Під час перекладу може відбутися заміна сурядності підрядністю чи навпаки, наприклад: *We have just had to lay off twenty-four employees and there is no way that I could justify hiring someone new under those circumstances.* – Нам тільки-но довелося звільнити двадцяти чотирьох працівників, і, враховуючи обставини, немає жодної можливості для того, щоб найняти нову людину. Серед причин подібних трансформацій дослідники називають індивідуальний стиль перекладача.

До синтаксичних трансформацій відносять також явище зміни предикатів у процесі перекладу. За словами Є. В. Бреуса, однією з основних причин трансформацій, що супроводжуються зміною предиката, є вибірковість української та англійської мов по відношенню до ознак наочності ситуації. У тих випадках, коли дію позначає перехід у якісно або кількісно новий стан, в українській мові зазвичай вживається предикат дії, тоді як англійська мова віддає перевагу предикату стану. При цьому початкова і кінцева форми можуть бути об'єднаними відношеннями процес – результат [1, с. 16]. Наприклад: *I have enclosed my resume for your review and will look forward to meeting you.* – Додаю своє резюме на Ваш розгляд, із нетерпінням чекаю на зустріч із Вами.

А. Д. Швейцер дослідив такий тип граматичної трансформації, як розчленування речення (складне речення перетворюється на два простих під час перекладу). Англійська мова відрізняється більшою лаконічністю та економністю вираження думки, порівняно з українською. Це, у свою чергу, спричиняється до розширення обсягу повідомлення в процесі перекладу з англійської мови українською [3, с. 169]. Наприклад: *While I am sure the young man you wrote to me about wouldn't warrant the recommendation you gave unless he is truly exceptional, I believe it would be unfair to him to set up an interview at this time.* – Я впевнений, що молода особа, про яку Ви мені писали, є дійсно винятковою, інакше Ви б не надавали рекомендації. Але я вважаю, що було б несправедливо по відношенню до нього назначати співбесіду в цей час.

Вдаються перекладачі й до такого способу перекладу, як об'єднання речень (прості речення об'єднуються в одне складне). Наприклад: *I have recently graduated from Oxford College with a degree in Banking. I am very interested in Personal Credit area and would appreciate having the opportunity to discuss any openings you may have in this area.* – Нещодавно я одержав диплом спеціаліста з банківської справи Оксфордського коледжу, тому я дуже зацікавлений у сфері кредитування приватних осіб і був їй вдячний за можливість обговорити будь-які вакансії, які Ви маєте в цій сфері.

Взагалі для ділових листів англійською та українською мовами характерними є прості ускладнені синтаксичні структури. Англійське речення, наприклад, ускладнюється через використання інфінітивних конструкцій, герундію, дієприкметникових зворотів, які є засобами мовної економії та

нехарактерні для українського ділового листування. Тому, в процесі перекладу здійснення граматичних трансформацій є доцільним та логічним, з огляду на особливості мовної структури, наприклад: *Professor J. Clark recommended that I contact you and request an interview.* – Професор Дж. Кларк порадив мені зв'язатися з Вами із проханням щодо співбесіди. Якщо англійське речення ускладнюється дієприкметниковим або інфінітивним зворотом, то ці форми трансформуються під час перекладу в підрядне речення причини або з'ясувальне підрядне речення. Наприклад: *Having been away from the office for a few days, I didn't read your letter of May 19th until today.* – До сьогоднішнього дня я був не в змозі прочитати Вашого листа від 19 травня, оскільки декілька днів був відсутній в офісі.

Висновки. Аналіз низки досліджень та практична робота з англійсько-українського перекладу ділової кореспонденції дозволили виділити основні види граматичних трансформацій, які є поширеними в процесі перекладу бізнес-інформації, що міститься в листуванні. Серед граматичних трансформацій типовими є додавання та вилучення граматичних одиниць, транспозиція та заміна одиниць тощо. Зроблено висновок, що робота з перекладу ділової кореспонденції вимагає високого рівня кваліфікації, яка базується на глибокому розумінні лексико-граматичних та прагматичних особливостей повідомлень такого типу. Слід зазначити, що проведений нами аналіз висвітлює лише один із аспектів дослідження особливостей перекладу ділових листів з англійської мови українською, що відкриває перспективи подальшого докладного вивчення зазначеної проблематики.

Література:

1. Бреус Е. В. Основы теории и практики перевода с русского языка на английский : учебное пособие. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : УРАО, 2000. – 208 с.
2. Комиссаров В. Н. Лингвистика перевода. – М. : Высшая школа, 1980. – 215 с.
3. Любимець Л. П. Ділові папери. – К. : Рад. шк., 1981. – 78 с.
4. Федоров А. В. Основы общей теории перевода : лингвистические проблемы. – 4-е изд. – М. : Высш. шк., 1983. – 303 с.
5. Швейцер А. Д. Перевод и лингвистика : статус, проблемы, аспекты. – М. : Наука, 1988. – 215 с.

Статтю відправлено: 07.03.2016 р.

© Орел А. С., Мамонов Є. О.

ЦИТ: 116-140

УДК 81'373.21(477.54/.62):811.512.1

Ткаченко Є. М.

ДАВНЬОІРАНІЗМИ В ТОПОНІМІЇ СЛОБОЖАНЩИНИ

(хан / хон, кан / кон)

Донбаський державний педагогічний університет,

Слов'янськ, Батюка 19, 84116

Tkachenko Ye. M.

OLD IRANIAN WORDS IN TOPONYMY OF SLOBODA UKRAINE (xan / xon, kan / kon)

Donbas State Pedagogical University,
Slavyansk, Batyuka 19, 84116

Анотація. Об'єктом лінгвістичного аналізу є давньоіранізм **xan / xon, kan / kon**, який має семантику 'джерело', 'колодязь'. Похідні від цього апелятива власні назви утворилися в результаті апрадикації, яка об'єднує випадки структурної переробки незрозумілих та семантично затемнених слів на основі звичайних і традиційних кореневих морфем.

Ключові слова: апелятив, гідронім, лексема, ойконім, семантика, топонім.

Annotation. Old Iranian words **xan / xon, kan / kon** with the semantics 'well', 'spring' are the object of linguistic analysis in this article. These common names that derived from this appellative were formed by arradication that brings together the cases of structural remaking of obscure and semantically dark words on the basis of the ordinary and traditional root morphemes.

Keywords: appellative, hydronym, lexeme, oikonym, semantics, toponym.

Становлення давньоіранського лексичного шару в регіоні можна пояснити участю представників цього народу в заселенні частини колишнього Дикого поля. Скіфи, киммерійці та сармати майже не залишили слідів у місцевій топонімії. На сьогодні відомі окремі запозичення, які знайшли відображення у назвах лінійних водних об'єктів, що обумовило тим самим вибір топонімних моделей та вибірковість лексики апелятивного рівня.

Власні назви є особливим мовним ресурсом, який зберігає в собі значний пласт архаїчної лексики, яка частково втрачена у сфері живого народного мовлення. На сьогодні є актуальними історико-лінгвістичні студії з ономастики, які дають змогу відновити частину давньоіранізмів, приховану на рівні топонімів. У зв'язку з цим важливим є усвідомлення значеннєвості давньоіранського ареалу, де зосереджені не лише іранські мовні (лексичні) факти, а й східнослов'янські, характерні для певної території.

Метою роботи є аналіз окремих топонімів давньоіранського походження в аспекті взаємодії їх з лексемами апелятивного рівня. Для досягнення поставленої мети передбачено розв'язання таких **завдань**:

- розкрити семантику апелятивної лексики, опираючись на праці відомих лексикографів та етимологів;
- визначити морфологічну структуру похідних ойконімів, утворених на основі географічних апелятивів;
- виявити ареали розповсюдження досліджуваних словотвірних моделей та семантичних типів у топонімії регіону.

Об'єктом дослідження є географічні апелятиви давньоіранського походження. Лінгвістичний аналіз цих лексем опирається на дослідження провідних етимологів та ономастів (Є. С. Отін, О. М. Трубачов, В. М. Топоров, Е. М. Мурзаєв, М. Фасмер та ін.).

У регіональній топонімії має місце явище уподібнення семантично

затемнених назв давньоіранського походження до тих лексем, які мають семантично прозоре номінативне значення. Деякі власні назви з'явилися в результаті аррадикації, що об'єднує випадки структурної переробки незрозумілих слів на основі звичайних і традиційних кореневих морфем [6, с. 8].

Назва *Широконь*, х. [Бгр Рвн] розвинулася в результаті паронімічного зближення давньоіранського терміна *хан* зі слов'янським апелятивом *кінь*. Ареал розповсюдження назв річкових об'єктів зі словом *колодязь* збігається з територією проживання іранських племен. У зв'язку з цим є припущення про можливе калькування слов'янами іранського лексеми *хан* (*кан*), *хон* (*кон*) 'джерело, колодязь' [4, с. 185]. Це запозичення-калька поширилося на значній території як назва для позначення невеликих водних артерій. Наявне чергування [х] – [к] добре відоме в іранських мовних групах. Звуковий перехід $x \rightarrow k$ міг стати наслідком впливу фонетики місцевих тюркських діалектів, де звуки [к] – [х] легко заміщують один одного. Гіпотетичний топонім *Широконь* є видозміною назвою гідроніма *Жирогань* (сучасна назва *Рогань*), яка зафіксована також у «Книге Большому Чертежу» [1, с. 71].

На слов'янській території іранський апелятив *хан* (*хон*) через відсутність в ньому семантичної мотивації в результаті народної етимології перетворюється в позбавлений лексичного значення топонімний знак: *хон* // *кон* → *кон'* (*Кінь-Колодязь*, р. → *Кінь-Колодязь*, с. [Вр Здн]). Відбулася асиміляція на рівні архаїчної лексеми *хон* (*хан*), *кон* (*кан*), яка виразилася у зближенні з етимологічно зрозумілим для східних слов'ян апелятивом *конь* / *кінь* (пор. ойконіми *Бишкінь*, сл. [Хр Із], *Черкаський Бишкінь*, пос. [Хр Зм], *Верхній Бишкінь* (*Новий Бишкінь*) [Хр Зм] із м'яким приголосним [н'] в основі слова або ті назви поселень, де сталася депалаталізація останнього консонанта в ойконімній лексемі: *Верхній Бишкін*, сл. [Хр Зм], *Бишкін Верхній*, пос. [Хр Зм], *Бишкін Черкаський* [Хр Зм], *Черкаський Бишкін*, х. [Хр Зм], *Нижній Бишкін*, сл. [Хр Зм], *Новий Бишкін* [Слб. Хр. п.], *Нижньоруський Бишкін*, с. [Хр Зм] тощо). Паронімічна атракція вихідної частини таких назв уводить їх до складу слов'янського топонімічного типу, затемнює їхню етимологічну структуру, змінюючи кореневу морфему і відділяючи її від декількох звуків, які починають осмислюватися як слов'янський словотвірний афікс [6, с. 12]. Сучасний гідронім *Бишкін* етимологізується на основі реконструкції з первинної фіксації *Абашкин колодязь* ('річка, яка починається з п'яти криниць'), що зустрічається в «Книге Большому Чертежу» [1, с. 64]. Відомий також і ойконім *Абашкин*, х. [Хр Куп], співвідносний об'єкт якого існував на території Харківщини у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.

Топонімний ланцюжок, яким можна відтворити напрям та особливості ойконімотворення від первинної назви річки (колодязя) до сучасної назви поселення, має такий вигляд: *Абашкин колодязь* → *Бишконь* → *Бишкинь* → *Бишкінь* → *Бишкін* ('п'ять джерел'). Поєднання *ав* + *ваз* означає 'вода + голова' – 'початок річки, її витoki, верхів'я, головище'. Таке припущення підтверджується тюркським апелятивом *абышка* із значенням 'старик, старий' [9, с. 630], а також *баш* – 'голова' [11, с. 61] (пор. також розмовне

східнослов'янське *башка* – ‘голова’). Що ж до семени ‘старик’, то в топонімії регіону є багато твірних топонімних моделей, які мають східнослов'янський відповідник *баба*, *старуха* до тюркського слова *абышка*, а також семасіологічно зв'язану, але протилежну за значенням назву *Дівиця*, р. [Вр Ндв]. Топоформант *кан* та його вищезазначені варіанти є біфункціональними одиницями і пов'язані зі словотвором, який служить для вираження зменшеності та для утворення гідронімів [4, с. 186].

Утворення гідроніма *Олень-Колодязь*, с. [Вр Кртк] зумовлене аналогією до традиційної моделі *Кінь-Колодязь*, с. [Вр Здн], з якою перший вступив у співвідношення на основі спорідненості ознак. Тут ми маємо справу з синонімічним розповсюджувачем, коли назва безпосередньо не відображає прямих ознак географічного об'єкта, а є наслідком функціонування актуальної ономасіологічної моделі «річкова назва з родовим поняттям кінь». Співзвучний зі словом *кінь* скіфсько-сарматський апелятив *хан* (*хон*) у зв'язку з відсутністю в ньому структурно-семантичної мотивації, яка на рівні мови-рецептора зникла, перетворився в набір графем, позбавлених змісту, що сприяло виникненню хибної етимології: *хан* (*хон*) → *кан* (*кон*) → *кон'* → *кін'*. Асемантизована форма із “кінською” семантикою «була поштовхом до виникнення та розповсюдження семасіологічно зв'язаних назв-диферентів, які синонімічні в плані топонімного словотворення» [5, с. 19] (пор. топоніми: *Велика Кобилка*, р. [3, с. 57], *Мала Кобилка*, б. [3, с. 57], *Суха Кобилка*, б. [3, с. 57], *Жеребець*, яр [3, с. 56], *Чорний Жеребець*, р. [3, с. 56] та ін.). Н. В. Ткаленко наводить близьке до нього за семантичним наповненням слово *скакун*, мотивоване швидкістю течії води в річці [12, с. 70] (див. у суміжному регіоні гідронім *Скакун*, р. [Вр Змл]). Подібного погляду дотримується В. А. Магін, вважаючи, що в основі таких назв втілені враження, які справляє річка на суб'єктів [2, с. 158].

На топографічній карті Донецької та Луганської областей річка *Жеребець* разом із річкою *Бахмут*, яка впадає в Сіверський Донець з протилежного боку, утворюють суцільну лінію з півночі на південь, що нашоує на думку про ономасіологічну залежність слов'янського гідроніма *Жеребець* від тюркської назви *Бахмут* (варіант *Бахмат*). Оскільки назва *Жеребець* мала при собі означення *чорний*, вказуючи на північну сторону горизонту, то його тюркський відповідник *Бахмут*, на думку Є. С. Отіна, гіпотетично міг мати при собі означення *ак* / *аи* – ‘білий, світлий’, впадаючи в Сіверський Донець з південного боку і будучи структурно оформленим як *Ак Бахмат су* [7, с. 83]. Значення прикметника *білий* в гідронімах остаточно ще не встановлено. Однак уже відомо, що в більшості випадках «він не має характеру кольору, а відображає або орієнтир, або взаємне розташування водотоків у парі *білий* – *чорний*» [8, с. 115]. Інші пояснення прикметника *білий* у назвах річок зустрічаємо в роботі О. В. Суперанської [10], яка вказує на термінологічний характер “кольорових” гідронімів.

Гідронім *Жеребець* – це лексична калька, що з'явилася в період тюрко-слов'янської мовної взаємодії, коли первинна назва річки *Бахмут* була ще семантично прозорою і асоціювалася із запозиченою у тюрків лексемою *бахмат* – ‘низкорослий степовий кінь’. У довідниковій літературі та на

топографічних картах відсутні похідні ойконіми із означенням *чорний*, хоча омонімічні деривати, ускладнені суфіксами, або вторинні назви у вигляді *pluralia tantum* в басейні цієї річки зустрічаються досить часто: *Жеребець*, д. [Хр Куп], *Жеребець*, с. [Хр Із], *Жеребецький*, х. [Хр Куп], *Жеребецьке*, пос. [Хр Із], *Жеребецькі*, (*Жеребець*), х. [Хр Із], *Жеребець*, сл. [Хр Куп] тощо.

Отже, терміни певною мірою втрачають своє смислове значення внаслідок руйнування внутрішньої форми і виконують функцію форматива, що в основному відбувається при зміні етнолінгвістичних систем. Особливо посилюється такий процес при багаторазовій та тривалій взаємодії неспоріднених мов. Подібне дублювання дає підстави вважати термінологічне походження формантів, які в конкретній ситуації є субстратними утвореннями.

Умовні скорочення

а) губернії / області: Бгр – Белгородська, Вр – Воронежська, Хр – Харківська

б) повіти / райони: Здн – Задонський, Зм – Зміївський, Змл – Землянський, Із – Ізюмський, Кртк – Коротояцький, Куп – Куп'янський, Ндв – Нижньодєвицький, Рвн – Ровенський

в) інші скорочення: б. – балка, р. – річка, с. – село, сел. – селище, Слб. Хр. п. – Слобідський Харківський полк, сл. – слобода, х. – хутір

Література

1. Книга Большому Чертежу / под ред. К. Н. Сербиной. – М.-Л. : Изд-во АН СССР, 1950. – 228 с.
2. Магин В. А. Заметки по топонимике Подонья (по документальным данным) / В. А. Магин // Учёные записки Таганрогского гос. пед. ин-та. – Таганрог, 1958. – Вып. 5. – С. 155–173.
3. Маштаков П. Л. Список рек Донского бассейна. – Л. : Издание Государственного Гидрологического института, 1934. – 93 с.
4. Мурзаев Э. М. Очерки топонимики / Э. М. Мурзаев. – М. : Мысль, 1974. – 382 с.
5. Отин Е. С. К этимологии названий некоторых рек “анималистского” происхождения / Е. С. Отин // Повідомлення української ономастичної комісії / відп. ред. К. К. Цілуйко. – К. : Наук. думка, 1967. – Вип. 2. – С. 13–27.
6. Отин Е. С. Гидронимия Юго-Восточной Украины : автореф. дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.19 / Отин Евгений Степанович ; АН УССР, ИЯ им. А. А. Потебни. – К., 1974. – 44 с.
7. Отин Е. С. Из истории названий рек Донецкого края / Е. С. Отин // Восточноукраинский лингвистический сборник / отв. ред. Е. С. Отин. – Донецк : Донеччина, 1997. – Вып. 3. – С. 78–85.
8. Поспелов Е. М. Материалы к топонимическому словарю Московской области / Е. М. Поспелов // Проблемы восточнославянской топонимии / ред. кол.: О. А. Кибальчич и др. – М. : МФГО СССР, 1979. – С. 112–136.
9. Радлов В. В. Опыт словаря тюркских наречий: в 4-х т., 8-и кн. / В. В. Радлов. – М. : Изд-во вост. лит-ры, 1963. – Т. 1. – Ч. 1. – 968 стб.

10. Суперанская А. В. Терминологичны ли цветные названия рек? // Местные географические термины. Серия: Вопросы географии / отв. ред.: Е. М. Поспелов, Н. И. Толстой. – М. : Мысль, 1970. – Вып. 81. – С. 120–127.

11. Татарско-русский словарь / сост.: К. С. Абдразаков, Г. С. Амиров, А. Ш. Асадуллин и др. – Казань. : Сов. энциклопедия, 1966. – 863 с.

12. Ткаченко Н. В. Типы метафорических названий в русской гидронимии / Н. В. Ткаченко // Вопросы ономастики / отв. ред. А. К. Матвеев. – Свердловск : Изд-во Урал. гос. ун-та им. А. М. Горького, 1979. – Вып. 13. – С. 65–78.

Статтю відправлено: 04. 03. 2016 р.

© Ткаченко Є. М.

ЦИТ: 116-161

Кулаженкова Л.Н.

МОТИВАЦИЯ ГОРОДСКОЙ ТОПОНИМИКИ

Московский государственный университет имени М.В.Ломоносова

Москва, РФ

Kulajenkova L.N.

THE MOTIVATION OF TOPONIMICS

Аннотация: В статье рассматриваются особенности мотивации городской топонимики в свете семиотических и лингвокультурологических проблем. Анализ языкового материала проводится на основе описательного метода. Результаты исследования позволяют расширить представление о мотивационном потенциале урбанистической топонимики.

Ключевые слова: мотив, мотивация, урбанизация, городское пространство, культура.

Abstract: The article considers the peculiarities of motivation of the urban toponymy in the light of semiotic, linguistic and cultural problems. Analysis of linguistic material is based on descriptive method. The study results help to broaden our understanding of the motivational potential of urban place names.

Key words: motive, motivation, urbanization, urban space, culture.

Вступление.

В свете антропоцентрического подхода к языковым явлениям, характерного для современного языкознания, растет интерес к социолингвистическим вопросам, к культуре личности и общества, когнитивным аспектам деятельности человека. Понимание языка как когнитивной способности, позволяющей реализовать принципы познавательной деятельности человека, по словам Е.С.Кубряковой, «привели к переносу некоторых психологических понятий... на языковые единицы и выражения».[4,с.186], в частности, на *мотив* и *мотивацию*.

Город представляет собой тот культурный феномен, в котором постоянно происходит процесс взаимодействия как рационального, так и творческого стремлений осмыслить, сохранить и изменить существующее пространство. Обозначение улиц, присваивание им названий, переименование их – это не только языковое явление, свидетельствующее о развитии топонимии, но и

социально-культурный феномен. В городе аккумулируются особенности национального языка и его региональных вариантов. Нахождение в одном пространстве разных культур создает особую семиотику, представленную в названиях улиц, бульваров, площадей. В ней отражена история населенного пункта, а также представления городских властей и жителей о престижности места проживания. Город, как отмечает В.Н.Топоров в своем эссе о Петербурге, «...говорит своими улицами, площадями, ...историей, идеями...»[6,с.22]

Обзор литературы.

Актуальность исследования урбанистического дискурса связана во многом с постоянно растущим значением *города* для современного общества. Отсюда – постоянное стремление лингвистов, философов, социологов и культурологов (С.В.Пирогов, Д.С.Лихачев, Ю.С.Степанов, М.Вебер, Л.Вирт, М.де Серто, Г.Дебор, А.Лефевр и др.) дать свое видение города вообще, рассказать о родном городе.

Город обретает очертания структурированного в языковой картине пространства в качестве дискурса, «одушевленного» присутствием человека и осознания им городской среды как пространства, которое мы постоянно «пишем» и «читаем», если воспользоваться метафорой Гастона Башляра.[2,с.53] Пространство города семиотично по существу. По словам В.В.Иванова, «наличие нескольких одновременно используемых семиотических систем».[3,с.173] является одной из существенных особенностей городского пространства. Хотя актуальность городской семиотики не всегда одновременно прочитывается обществом, о чем говорит Анри Лефевр: «*La ville émet et reçoit des messages. Ces messages se comprennent ou ne se comprennent pas*». («Город посылает и получает послания. Эти меседжи воспринимаются или не воспринимаются» - пер. Л.К.) [8,с.70]

Мотивы могут быть совершенно разными по своей природе и значимости - от разнообразных эмоций до сугубо рациональных идей, - поскольку, возникая подспудно на психологическом уровне, они несут в себе в совмещенном, нерасчлененном виде большой спектр аффективных и логических доводов. Процесс наименования улиц сводится, в общих чертах, как и любой процесс номинации, к проблеме «выбора признака (мотивация) и возможности его выражения (мотивированность)».[5,с.81] Возникая на психологическом уровне, мотивы несут в совмещенном, нерасчлененном виде большой спектр аффективных и логических доводов и могут быть совершенно разными по своей природе и значимости.[1,с.30] Назвать место или пространство - это общественный акт, так как наименования позволяют изучить социальную роль исторических деятелей, профессий, обычаев и занятий тех слоев населения, которые формировали и продолжают формировать городское пространство.

Входные данные и методы.

Чтобы проследить процесс отражения национальной картины мира в городской топонимике, было проведено исследование названий улиц и площадей в городах регионального значения, которые, вероятно, в большей степени, чем мегаполисы сохраняют старинные названия городского пространства. В исследовании отражены личные наблюдения автора во время

пребывания во Франции.

Результаты. Обсуждение и анализ.

Названия улиц небольших городков отражают общие принципы наименования улиц и площадей, но в большей степени сохраняют старинные названия, которые позволяют ощутить «аромат истории» и смысл урбанистической семиотики.

Так, в маленьком городке региона Овернь несколько улиц названы для обозначения главной магистрали: *Rue de la Grande Chaussade*, *Impasse de la Petite Chaussade*, *Rue du Chateau*. В этом городке сохраняются названия улиц согласно тем профессиональным занятиям, которые там осуществлялись по преимуществу: *Rue du Cros du Four* (Cros – может быть фонетическим вариантом старинного названия хлебопекарен), *Rue des Tanneurs* (улица Кожевников). Площади и улицы сохраняют память о крестоносцах: *Place de la Mission* (миссионеры-крестоносцы проходя по этим городкам, возводили Святые кресты); *Rue Saint Maurice* (главный храм городка, названный в честь его святого покровителя). Названия некоторых улиц дают представление о важных коммунальных услугах (*Place du Lavoir* – посреди этой площади возвышается каменная ванна для общественной стирки белья). Некоторые площади названы согласно их пространственной форме: *Place de la Conche* (старое название формы раковины).

Названия улиц подвергаются постоянным попыткам изменить их на более престижные, иллюстрируя концепцию «общества спектакля» как составляющей общества потребления: «La société qui repose sur l'industrie moderne ...est fondamentalement *spectacle* ».[7,с.21]

В средневековой Европе, когда устная культура преобладала над письменной, названия улиц появлялись, как правило, в жизни города как факт повседневности.

Выбор признака объекта, послужившего мотивом наименования, может объясняться как существенными архитектурными и социокультурными признаками, так и случайной ассоциацией, значение которой стирается со временем. Мотивация названий улиц, таким образом, соответствовала нескольким критериям: обозначение формы улицы, основной деятельности или социальной принадлежности проживающих на ней, обозначение культового здания, иногда – имя важной персоны, обосновавшейся на той или иной улице.

Так, в городе регионального значения (Экс-ан-Прованс) мотивация названий улиц и площадей в старой части города отвечает следующим критериям:

- форма улицы, ее «новизна», связь с природой (*Droite*, *Vieille*, *des Lilas*, *des Trois Ormeaux*, *du Bois de l'Aune*);
- основная деятельность населения: *des Cardeurs* (ткачи), *des Pâtissiers* (кондитеры), *de la Fonderie* (гончары), *de la Verrerie* (стеклодувы), *des Tanneurs* (кожевники);
- обозначение культовых зданий: церкви *St.-Martin*, *des Soeurs*;
- обозначение важных городских сооружений: *du Puit Neuf* (новый колодец), *de la Buanderie* (прачечная).

Мотивация наименования площадей, появившиеся практически одновременно с улицами, как один из необходимых видов организации городского пространства, отражает в своих названиях принципы, схожие с названиями улиц: функциональное назначение, культовые сооружения и административные функции: de l'Hôtel de Ville (ратуша),

Начиная с XVII века, с эпохи расцвета монархии, и позже, вплоть до XX века, названия улиц возникают вследствие политического решения о присоединении провинций (Прованс, От-Вьен, Эльзас-Лотарингия).

Городская семиотика демонстрирует чередование институциональных процедур и тех, наименований, которые возникли в речи сам их жителей.

Особенно отчетливо этот способ наименования – присвоения имен почетных граждан, имеющих большие заслуги перед государством – был обозначен в эпоху Революции. Знаменитая триада (*Гамбетта-Республика-Виктор Гюго* (г.Грасс, г.Лимож и др.) отмечена практически во всех французских городах.

В связи с развитием урбанизма в XX веке мотивация городской топонимики претерпевает значительные изменения – администрация вынуждена называть улицы еще на стадии планирования новых кварталов, присваивая им имена известных деятелей национальной культуры и истории (Фрагонар, Карно, Мирабо, Генерал Де Голль) или, что характерно для нашего времени, прибегая к критериям политического выбора. Так, во французских городах появляются наименования в честь американских политических деятелей: авеню Рузвельт, площадь Кеннеди.

Институциональные названия улиц закрепляются в административных актах и официальных перечнях улиц города и, как правило, не подлежат изменениям.

Авеню и бульвары, относительно новые городские магистрали, возникшие в новых кварталах города в процессе его урбанизации, обозначены именами французских исторических личностей и деятелей культуры, названиями регионов и памятных дат. Новым знаком в формировании городской семиотики становятся имена американских политических деятелей: du Pdt Roosevelt, du Général Koenig, E.Lachaud.

Названия улиц в новых районах города отражают те же тенденции, которые характерны для наименования проспектов, авеню и бульваров: в них преобладает семиотическая тенденция, мотивированная урбанистической деятельностью администрации. Таковы, например, названия улиц, как Raspail, P.Dejean, P. De Salvandy, Alfred de Musset, H.Brisson, du Général Dalton, Léon Cladel, du Général Verninac в г.Грасс, напоминающие топонимику Парижа и городов регионального значения.

Авеню и бульвары возникали в городах в эпоху активного урбанизма, начиная, главным образом, с XIX века, поэтому в их названиях прослеживается культурная и историческая мотивация городских властей: авеню Georges Dumas, de la Liberation (освобождение от немецкой оккупации), Garibaldi. Но сохраняется отчасти и «исконный» принцип: place des Bénédictins (пл. Бенедиктинцев).

Бульвары, возникшие в столице и в региональных городах в периоды активного урбанизма, соответствуют магистральным направлениям в большей степени, нежели подобию парков в городских условиях. В их названиях сохраняется принцип наименования, отражающий исторический процесс, когда бульвар возникает на месте старых улиц: de la Corderie (канатное производство и торговля канатами), St.-Maurice, de la Cité. Но преобладают названия мотивированные административной урбанистической деятельностью: Louis Blanc, Gambetta.

Заключение и выводы.

Таким образом, мы наблюдаем, что социолингвистическая панорама города постоянно меняется во времени и в зависимости от урбанистической политики города, региона, страны, от перемещения населения по территории города в зависимости от имущественных, социальных и культурных критериев. Семиотика города отражает социальные изменения в жизни населения, его культурные запросы: жить в центре или на окраине, в престижном пригороде или в производственной зоне отражает реальные и воображаемые ценности. Отношения между населением города и наименованиями городского пространства отражают реальные, символические и дискурсивные факторы. Город постоянно расширяет свое географическое и символическое пространство в соответствии с урбанистической политикой, что способствует появлению новых топонимов и нового урбанистического дискурса. Мотивация топонима, предшествуя номинации, определяет текст городского пространства. Поэтому город становится семиотическим пространством и объектом социолингвистического текста.

Литература

1. *Афинская З.Н.* К вопросу о мотиве как категории лингвокультурологии//Вестник Московск. ун-та. Серия 19 «Лингвистика и межкультурная коммуникация», №3,2014, с.28-35.
2. *Баиляр Г.* Поэтика пространства. Пер. с франц. – М., 2014.
3. *Иванов В.В.* К семиотическому изучению культуры истории большого города/ Избр. Труды по семиотике и истории культуры. Т.4. Знаковые системы культуры, искусства и науки. – М., 2007.
4. *Кубрякова Е.С.* В поисках сущности языка: Когнитивные исследования. – М.,2012.
5. *Павлова А.В.* Анализ мотивированности и внутренней формы наименования состояний (на материале английского и русского языков)//Перспективные научные исследования в языкознании./Колл. монография. Под ред. А.В.Павловой. – М., 2012. С.57-83.
6. *Топоров В.Н.* Петербургский текст: его генезис и структура, его мастера/Петербургский текст русской литературы. – СПб, 2003, с.22-28.
7. *Debord G.* La société du Spectacle. – Paris : Gallimard, 1992.
8. *Lefebvre H.* Le droit à la ville. - Paris, 1968.

ЦИТ: 116-225

УДК 808.3 + 808.2 : 801

Тищенко К. А., Лобовік Н. В.

МЕТОД АКТУАЛІЗМУ В ПРАЦЯХ З ІСТОРІОГРАФІЇ МОВОЗНАВСТВА*ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,**Слов'янськ, Генерала Батюка, 19, 84116*

Tyshchenko K. A., Lobovik N. V.

METHOD OF ACTUALISM IN LABOURS ON HISTORY OF LINGUISTICS*Donbas State Teacher Training University,**Sloviansk, Heneral Batiuka, 19, 84116*

Анотація. У статті розглянуто структуру лінгвістичного методу як складної логічної одиниці гетерогенного характеру. Актуалістичний метод досліджено як важливий компонент методології пізнання. Показано, яким чином сучасні знання можна використовувати для вивчення минулого та передбачення майбутнього. Проаналізовано, як конкретний об'єкт вивчають у часі, у розвитку, у становленні його як системи. Визначено специфіку актуалізму як методу праць з лінгвістичної історіографії в зіставленні з лінгвістичним порівняльно-історичним методом. Детально вивчено онтологічний, операційний та телеологічний компоненти актуалістичного методу. Зроблено висновки про доцільність застосування методу актуалізму в працях з історіографії мовознавства.

Ключові слова: метод, лінгвістичний метод, метод актуалізму, підхід, принцип, процедура.

Abstract. In the article the structure of linguistic method is considered as a difficult logical item of heterogeneous character. Method of actualism investigated as an important component of methodology of cognition. It is rotined, how modern knowledges can be used for a study past and prediction future. It is analysed, as a concrete object is studied in time, in development, in becoming of him as systems. The specific of actualism is shown as a method of works on linguistic historiography in comparison with a linguistic comparatively-historical method. In detail studied ontological, operational and teleological components of method of actualism. Drawn conclusion about expediency of the use of method of actualism in labours on history of linguistics.

Key words: method, linguistic method, method of actualism, approach, principle, procedure.

Вступ. Метод як спосіб діяльності може бути різним за змістом, з різними структурними підрозділами [9, с. 160]. Завдяки науковому методу в науці здійснюються цілеспрямовані пізнавальні дії [3, с. 258].

Лінгвістичний метод доцільно тлумачити як складну одиницю, що включає три різнорідні компоненти: онтологічний, операційний та телеологічний [4, с. 12–13]. Як належність онтологічного компонента наукового методу необхідно розглядати такі засоби пізнання, як принцип і підхід. Операціональний компонент методу становить сукупність прийомів і процедур та методика їх застосування. Телеологічний компонент вміщує мету

дослідження [4, с. 12].

Актуалістичний метод (метод актуалізму) є важливим компонентом методології пізнання. У практиці наукового дослідження спеціальних наук актуалізм виступає під різними назвами: *актуалізм, метод актуалізму, актуалістичний метод*. Водночас ми вважаємо, що слід говорити не лише про метод актуалізму взагалі, а про його використання в історіографії мовознавства зокрема.

Огляд літератури. На сьогодні, проблема застосування актуалістичного методу в науковій методології є вкрай актуальною. Чимало дослідників вивчали особливості цього методу, специфіку його використання. Зокрема, у розвідках Н. І. Кузнецової, Г. А. Подкоритова, Н. П. Французової знаходимо низку фактів, пов'язаних з дослідженням актуалістичного методу. Метод актуалізму є загальнонауковим методом теоретичного рівня наукового пізнання [9, с. 138]. Суть актуалістичного методу полягає у використанні сучасних знань для вивчення минулого та передбачення майбутнього. Той або інший об'єкт вивчають у часі, у розвитку, у становленні його як системи [там же, с. 132–134]. Минуле об'єкта досліджують на основі його відбиття в сучасному [11, с. 173]. Це стосується й праць з лінгвістичної історіографії. Водночас у лінгвістичній історіографії дослідженнях це не повинно спричиняти до «асиміляції минулого» [7, с. 84], при якій спостерігається модернізація поглядів мовознавців попередніх поколінь.

Термін *актуалістичний метод* уперше застосовано до праць з лінгвістичної історіографії В. А. Глущенком у монографії «Принципи порівняльно-історичного дослідження в українському і російському мовознавстві (70-ті рр. XIX ст. – 20-ті рр. XX ст.)» [4]. В. А. Глущенко детально охарактеризував структуру даного методу. Крім того, учений визначив специфіку актуалістичного методу як методу праць з лінгвістичної історіографії в зіставленні з лінгвістичним порівняльно-історичним методом [4, с. 6–7].

Тезу В. А. Глущенка щодо застосування терміну *актуалістичний метод* до праць з історіографії мовознавства підтримали В. М. Овчаренко, О. Л. Жихарева, О. М. Абрамичева та інші. Ці дослідники висунули твердження про доцільність використання методу актуалізму при дослідженні теорії «родовідного дерева» та «хвильової» теорії в лінгвістичному аспекті [8, с. 7], проблеми походження східнослов'янських мов [5, с. 6], теорії та практики молодогограматизму в українському і російському мовознавстві [1, с. 5] тощо.

Визначимо структуру актуалістичного методу. Згідно з прийнятою нами концепцією наукового методу (див. вище), онтологічний компонент цього методу містить принципи історизму, причиновості й системності та принцип загального зв'язку явищ. Як зазначає В. А. Глущенко, ці принципи охоплюють найважливіші загальні положення теорії пізнання, які передбачають розуміння об'єкта, як системи взаємопов'язаних і взаємозумовлених елементів, що знаходяться в безперервному розвитку внаслідок безперервності причинових ланцюгів [4, с. 7].

Очевидно, операціональний компонент актуалістичного методу в працях з

лінгвістичної історіографії може бути представлений як сукупність таких прийомів і процедур: аналіз джерел (лінгвістичних текстів) і синтез одержаних даних, порівняння, абстрагування та логічна історико-наукова реконструкція, що посідає центральне місце серед прийомів і процедур та протистоїть асиміляції минулого [4, с. 7].

Докладно розглянемо вихідні прийоми і процедури операціонального компонента.

Процедура наукового дослідження є системою конкретних дій. Для досягнення певного результату дана система повинна бути організованою. Методичність цієї організованості називають методикою. Одним із прийомів, що характеризує методичну роботу, є відбір фактів з першоджерел. Цей відбір здійснюється протягом усього наукового дослідження. Початковий етап пов'язаний з виділенням і збиранням фактів у процесі зовнішньої і внутрішньої критики джерела, зіставленням його з іншими авторитетними відомостями, тобто під час специфічних джерелознавчих операцій. На цьому етапі придатність факту визначається наявністю в ньому інформації, що стосується теми дослідження. Так відбувається *аналіз джерел* (лінгвістичних текстів).

Відбір фактів на наступному етапі дослідження здійснюється вже залежно від цінності й важливості для відтворення картини події. Задача відбору на цій стадії полягає у виділенні таких фактів, які можна включити в систему причинових, функціональних, структурних, генетичних зв'язків, у систему, що відображає цілісність дослідження (*синтез одержаних даних*).

Принцип актуалізму полягає в тому, що об'єкти, які не є предметом актуальної діяльності і сприйняття, можуть бути вивчені шляхом порівняння їх з подібними об'єктами, що потрапляють у коло сприйняття і діяльності суб'єкта. Оскільки пізнання тут не може здійснюватись шляхом практичної взаємодії з існуючими об'єктами, то воно відбувається через логічні операції, з наявною інформацією. На відміну від емпіричних методів, що досліджують наявні предмети і явища, для актуалізму характерні здебільшого елементи теоретичного пізнання. Одним з таких елементів є прийом *абстрагування*, а саме: припущення у постановці наукових питань, уявне допущення або усування явища [9, с. 136].

Значна роль в актуалістичному дослідженні належить *порівнянню*. Метод актуалізму нерідко називають методом порівняння [там же, с. 136–137]. У палеонтології актуалізм використовують у формі порівняльно-екологічного метода – «метода вивчення екології (способу життя) вимерлих тварин, порівнюючи їх будову з тими, що існують зараз» [9, с. 137].

Прийом порівняння широко використовують для реконструкції минулого в дослідженнях з історії мови. Відомо, що порівняння є домінуючим універсальним прийомом порівняльно-історичного методу дослідження [6, с. 12; 2, с. 229–235]. Водночас застосування цього прийому в актуалістичному методі як методі праць з лінгвістичної історіографії має свою специфіку. Вона полягає в тому, що протягом дослідження порівнюються наукові праці одного і того ж лінгвіста та різних лінгвістів того чи іншого періоду. На основі аналізу лінгвістичної спадщини певного мовознавця можна дослідити еволюцію в

поглядах ученого. Порівняння праць різних мовознавців дозволяє розглянути їх наукову діяльність в контексті розвитку лінгвістичної науки, з'ясувати значення творчості кожного з них для сучасного мовознавства.

Найважливішою процедурою актуалістичного методу є *історико-наукова реконструкція*. Специфіка цієї процедури полягає в тому, що мета дослідника – реконструювати процес пізнання вченими історичного розвитку мови. При цьому, усвідомлюючи основи актуалістичного пізнання, необхідно звернути увагу не тільки на спільність поглядів сучасних мовознавців і їх попередників, а й на їх відмінність. У працях з лінгвістичної історіографії загальна оцінка надається залежно від того, що нового внесли мовознавці в науку порівняно зі своїми попередниками та яке значення мали їх праці для свого часу, а не з точки зору сучасного рівня знань.

Телеологічний компонент актуалістичного методу становить мета нашого дослідження, а саме: розкриття структури актуалістичного методу, його докладна характеристика з позицій широкого трактування методу (в тому числі лінгвістичного) як складної логічної одиниці гетерогенного характеру.

Висновки. Проведений аналіз показав, що низка важливих фактів підтверджує доцільність застосування актуалістичного методу в працях з історіографії мовознавства. Водночас цей метод має свою специфіку як метод праць з лінгвістичної історіографії в зіставленні з лінгвістичним порівняльно-історичним методом. Можна визначити такі особливості методу актуалізму: а) наявність специфічних об'єкта й предмета, б) відмінності в операціональному (зокрема, у процедурі реконструкції) та в телеологічному компонентах.

Література:

1. Абрамичева О. М. Теорія та практика молодогограматизму в українському і російському мовознавстві : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство» / О. М. Абрамичева – Донецьк, 2005. – 20 с.
2. Виноградов В. А. Методы типологии / Виноградов В. А. // Общее языкознание: Методы лингвистических исследований / отв. ред. Б. А. Серебренников. – М.: Наука, 1973. – С. 224–256.
3. Герасимов И. Г. Структура научного исследования: философский анализ познавательной деятельности в науке / Герасимов И. Г. – Мысль, 1985. – 215 с.
4. Глущенко В. А. Принципи порівняльно-історичного дослідження в українському і російському мовознавстві (70-і рр. XIX ст. – 20-і рр. XX ст.) / В. А. Глущенко / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О.О.Потебні; відп. ред. О. Б. Ткаченко. – Донецьк, 1998. – 222 с.
5. Жихарева О. Л. Проблема походження східнослов'янських мов у мовознавстві XIX ст. – 20-30-х рр. XX ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство» / О. Л. Жихарева – Донецьк, 2004. – 22 с.
6. Климов Г. А. Методика лингвогенетических исследований (Введение) / Климов Г. А. // Общее языкознание : методы лингвистических исследований /

отв. ред. Б. А. Серебренников. – М. : Наука, 1973. – С. 9–33.

7. Кузнецова Н. И. Наука в ее истории (методологические проблемы) / Кузнецова Н. И. – М.: Наука, 1982. – 127 с.

8. Овчаренко В. М. Теорія «родовідного дерева» та «хвильова» теорія в українському мовознавстві (XIX ст. – 20-30-ті рр. XX ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство» / В. М. Овчаренко – Донецьк, 2003. – 20 с.

9. Подкорытов Г. А. О природе научного метода / Подкорытов Г. А. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1988. – 224 с.

10. Серебренников Б. А. Проблема взаимоотношения общей методологии, лингвистической науки и частных методов лингвистического исследования / Серебренников Б. А. // Общее языкознание : методы лингвистических исследований / отв. ред. Б. А. Серебренников. – М. : Наука, 1973. – С. 257–313.

11. Французова Н. П. Исторический метод в научном познании (вопросы методологии и логики исторического исследования) / Французова Н. П. – М. : Мысль, 1972. – 303 с.

Статтю відправлено: 12.03.2016 р.

© Тищенко К. А., Лобовік Н. В.

ЦИТ: 116-189

УДК 821.161.1

Большев А.О.

4 ГЛАВА 11 ЧАСТИ РОМАНА Б. ПАСТЕРНАКА «ДОКТОР ЖИВАГО»: К ВОПРОСУ О РОЛИ СИМВОЛИЧЕСКОГО ПОДТЕКСТА

*Санкт-Петербургский государственный университет,
Санкт-Петербург, Университетская набережная 11, 199034*

Bolshev A.O.

FOURTH CHAPTER OF THE ELEVENTH PART OF BORIS PASTERNAK'S NOVEL "DOCTOR ZHIVAGO": REGARDING THE ROLE OF SYMBOLIC SUBTEXT

*Saint-Petersburg State University,
Saint-Petersburg, University Embankment 11, 199034*

Аннотация. В статье рассматривается 4 глава 11 части романа Б. Пастернака «Доктор Живаго». В ходе анализа доказывается невозможность восприятия главы в привычной системе реалистических, предметно-бытовых координат: поведение героя, который зачем-то берет в руки оружие и пускает его в ход, представляется нелепым и необъяснимым. Все встает на свои места, обнаруживая логику и смысл, лишь при погружении на глубинный символический уровень текста.

Ключевые слова. Пастернак; символический подтекст; предметно-бытовой план; Живаго; Христос; Георгий Победоносец.

Abstract. This article discusses the fourth chapter of the eleventh part of Boris Pasternak's novel "Doctor Zhivago". During the course of the analysis the impossibility of looking at the chapter within a substantive and realistic frame of

reference is proven: the main character taking a weapon and using it for some reason seems absurd and inexplicable. Everything falls into place, exposing logic and meaning, only after delving deeper into the symbolic level of the texts.

Keywords: Pasternak; symbolic subtext; substantive plane; Zhivago; Christ; Saint George.

Вступление. «Доктор Живаго» справедливо называют «двойным романом» [3, с. 121]: его текст, рассчитанный словно бы одновременно и на элитарное, и на массовое восприятие, может быть прочитан и как сложнейшая философская притча, и как «образец демократического «лубочного романа» [2, с. 260]. В своей «демократической» ипостаси роман воспроизводит судьбы героев на широком историческом фоне, и массовый читатель, игнорирующий глубинный метафизический план произведения, может с интересом следить за ходом изображаемых событий.

В этом смысле своеобразным исключением оказывается 4 глава 11 части романа, рассказывающая о том, как Живаго, похищенный красными партизанами и насильственно удерживаемый ими в плену, во время одного из боев берет в руки оружие и пускает его в ход. Особенность данной главы состоит в том, что ее восприятие в «лубочном» ключе, то есть в координатах «житейской» логики, оказывается невозможным. Прочитанная таким образом, глава предстает нагромождением нелепостей.

Любые попытки психологически мотивировать поведение героя, найти какие бы то ни было рациональные объяснения его действиям, оставаясь в рамках предметно-бытового плана содержания, обречены на неудачу. Интерпретация главы возможна только на глубинном, символическом уровне – здесь и открывается подлинная движущая сила повествования, обнаруживая отсутствующий на первый взгляд смысл.

Обзор литературы. Глубокий анализ символического подтекста в романе Б. Пастернака «Доктор Живаго» развернут в целом ряде исследований.¹ Практически все исследователи уделили много внимания важнейшей для метафизического сюжета произведения легенде о «Егории Храбром». Однако символический план содержания 4 главы 11 части романа еще не стал объектом серьезного изучения.

Основной текст. Обратимся к содержанию интересующей нас главы. Завязавшаяся стычка между наступающими белыми и оборонявшимися партизанами застигает доктора в окопе. Все симпатии доктора на стороне атакующих добровольцев, совсем еще мальчиков, вчерашних студентов и гимназистов: «Он от души желал им удачи. Это были отпрыски семейств, вероятно, близких ему духу, его воспитания, его нравственного склада, его понятий» [1, с. 329]. У доктора даже возникает мысль «выбежать к ним на поляну и сдаться и таким образом обрести избавление» [1, с. 329], но он отвергает этот вариант как слишком рискованный для себя. Некоторое время герой нервно следит за ходом боя, не зная, что предпринять, а затем принимает странное решение – поучаствовать в бою, стреляя из винтовки, которую он взял

¹ См., например: [2]; [3]; [4]; [5]; [6].

у упавшего рядом телеграфиста: «Надо было делать то же, что делали другие. Шел бой. В него и товарищей стреляли. Надо было отстреливаться» [1, с. 329]. Однако отстреливается доктор весьма специфическим образом, целясь не в людей, а в обгоревшее дерево: «Но жалость не позволяла ему целиться в молодых людей, которыми он любовался и которым сочувствовал. А стрелять сдуру в воздух было слишком глупым и праздным занятием, противоречившим его намерениям. И выбирая минуты, когда между ним и его мишенью не становился никто из нападающих, он стал стрелять в цель по обгорелому дереву» [1, с. 330]. Увы, несмотря на все усилия миролюбивого Живаго, он трижды попадает в наступающих: «Но о ужас! Как ни остерегался доктор, как бы не попасть в кого-нибудь, то один, то другой наступающий вдвигались в решающий миг между ним и деревом и пересекали прицельную линию в момент ружейного разряда. Двух он задел и ранил, а третьему несчастливцу, свалившемуся недалеко от дерева, это стоило жизни» [1, с. 330].

При чтении главы у читателя невольно возникает чувство недоумения – настолько необъяснимо и парадоксально поведение героя. Прежде всего удивляет смятение доктора в начале боя: он растерян, мучается от собственного бездействия и в конце концов для самоуспокоения открывает бессмысленную пальбу. Так мог бы вести себя в этой ситуации человек, никогда не нюхавший пороха, но не Живаго – обладающий огромным боевым опытом, прошедший мировую войну, дважды раненный офицер-врач.

Не могут не удивить те соображения, которые побудили героя взяться за оружие: «В него и в его товарищей стреляли. ... Надо было делать то, что делали другие». Ни до, ни после этого эпизода Живаго не воспринимал лишивших его свободы и сражавшихся за чуждое ему дело партизан как своих товарищей. На протяжении всего романа доктор отстаивал, и весьма успешно, свое право действовать свободно, абсолютно самостоятельно, независимо от других. Как мог поддаться стадному чувству герой, который отвергал стадность во всех ее формах?

Но менее всего поддается разумному объяснению поведение доктора непосредственно в ходе стрельбы. Обнаружив, что пули попадают в симпатичных ему юношей и ужасаясь этому, Живаго не только не прекращает стрелять, но не делает ни малейших попыток приподнять ствол винтовки или еще как-нибудь изменить прицельную линию. Все было бы хоть как-то объяснимо, если бы герой находился в состоянии аффекта, но он непрерывно анализирует собственные действия и ни на секунду не теряет над собой контроль.

Осмысление главы в символическом ключе в первую очередь требует ответа на вопрос о том, как соотносить оружие в руках у доктора и его стрельбу с гуманистическим пафосом романа и пронизывающей произведение идеей безусловного неприятия любого насилия. Мотив непротивления злу насилием прочно связан в романе с фигурой Христа. Не случайно стихотворный цикл завершается «Гефсиманским садом», где Христос, резко осуждая одного из апостолов за попытку силой противостоять злу, подчеркивает, что «спор нельзя решать железом». Однако анализ стихотворной романа убеждает в том, что с

«непротивленчеством» все обстоит не так просто: Христос способен и беспощадно карать. В «Чуде» его гнев обрушивается на бесплодную смоковницу, испепеляя ее. Некоторые мотивы позволяют соотнести стихотворение «Чудо» с эпизодом стрельбы из 4 главы. В обоих случаях фигурирует дерево, становящееся объектом явно агрессивных действий героя (Христос испепеляет дерево, Живаго в дерево стреляет). Дерево, изображенное в 4 главе («...мертвое, обгорелое дерево. Оно было обуглено молнией... [1, с. 329]»), явно напоминает сожженную Христом смоковницу: «По дереву дрожь осужденья прошла, / Как молнии искра по громоотводу, / Смоковницу испепелила дотла» [1, с. 558]. Здесь, как и во многих других эпизодах, обнаруживается некоторая, всегда неявная, как бы намеченная пунктиром связь между Живаго и Христом. Противником насилия доктора можно назвать только с известными оговорками. Так, в дерево он стреляет, как подчеркивается, «с привычной меткостью» [1, с. 330]. То обстоятельство, что герой является превосходным стрелком, заставляет нас обратить внимание на важную функцию, выполняемую в романе мотивом стрельбы. Так, например, муж Ларисы Павел Антипов выбирает себе псевдоним Стрельников, получает за свою деятельность прозвище Расстрельников и в конце концов стреляется. Но самое главное, что мотив стрельбы (сначала стрельбы вообще, а затем меткой стрельбы) обнаруживает связь с образом Лары.

Во 2 части романа Лара демонстрирует сугубо позитивное отношение к баррикадной стрельбе во время революционных событий 1905 года, а затем требует от брата-юнкера, чтобы он принес ей револьвер с хорошим запасом патронов. У Кологривовых стрельба становится главным ее развлечением, она непрерывно упражняется в меткости, целясь в мишень, вырезанную на дереве. Наконец Лара задумала застрелить когда-то соблазнившего ее Комаровского: «...Это был выстрел в Комаровского, в себя самое, в свою собственную судьбу и в дуплянский дуб на лужайке с вырезанною в его стволе стрелковою мишенью» [1, 78]. Дуб с мишенью, с которым у Лары ассоциируется Комаровский, невольно заставляет вспомнить то дерево, которое избрал своей мишенью Живаго. Эпизоды обнаруживают очевидную эквивалентность. Выстрел Лары направлен как бы одновременно и в дерево, и в человека (Комаровского); нечто подобное происходит и с Живаго. Общим оказывается и мотив случайного попадания в невиновного: как и Живаго, ранивший Сережу Ранцевича, Лара вместо Комаровского задевает выстрелом постороннего человека – Корнакова.

Итак, анализ мотивной структуры романа позволяет выявить связь дерева, служившего мишенью для доктора, во-первых, с испепеленной Христом за бездарность смоковницей, а во-вторых, с Комаровским. Можно ли на этом основании констатировать наличие эксплицитной параллели между образами Комаровского и бесплодной смоковницы? На этот вопрос следует ответить утвердительно. Комаровский является, как известно, основным антиподом доктора Живаго. Образ доктора Живаго окружен в романе целым рядом литературных и мифологических проекций, каждая из которых образует широкое реминисцентно-ассоциативное поле. Помимо Христа, Гамлета,

«лишнего человека» и т.д., он соотнесен также с образом Георгия Победоносца, победителя дракона, христианского святого, борца с Мировым злом. Комаровский же в романе персонифицирует это зло. Но в облике и действиях дракона-Комаровского с самого начала парадоксальным образом могущество сочетается с ничтожеством, сила – с бессилием. Не случайно Веденяпин, духовный наставник Живаго, утверждал, что «бездарен всякий поработитель» [1, с. 23]. Комаровский, в сущности, бездарен и бесплоден, умеет лишь паразитировать. Это особенно подчеркивается в монологе Лары над гробом Живаго: Комаровского она характеризует как «ненужное ничтожество», «чудище заурядности» и «страшилище пошлости» [1, с. 495]. Здесь окончательно фокусируется суть характера Комаровского и его место в смысловой структуре произведения. Он чудовищен и страшен именно потому, что являет собой квинтэссенцию заурядности. Он – «пустоцвет» в той же степени, что и бесплодная смоковница.

В ассоциативное поле легенды о «Егории Храбром» вовлечен и еще один персонаж романа – Антипов-Стрельников. Он, как и доктор, «змееборец», но неудавшийся. Павел Антипов вступил в борьбу против зла (олицетворением этого зла является Комаровский), но выбрал ложный путь, суть которого отчетливо раскрывают псевдоним героя и его прозвище: он стреляет, расстреливает и закономерно завершает выстрелом в самого себя. Живаго, в противоположность Антипову-Стрельникову, идет верным путем, что не мешает ему порой оступаться, совершать ошибки, ведь «жизнь прожить – не поле перейти». Единственный раз он берет в руки оружие, чтобы стрелять в мертвое и бесплодное дерево, но попадает в живого и ни в чем не повинного человека, которого спасает только чудо.

Заключение и выводы. Изучение 4 главы 11 части «Доктора Живаго» подтверждает точность известного посыла о том, что произведение Пастернака является «двойным романом». Вместе с тем предпринятый анализ позволяет существенно уточнить вопрос о соотношении предметно-бытового плана содержания романа с универсально-символическим. При всей демонстративной «лубочности» «Доктора Живаго», обусловленной установкой на «неслыханную простоту», роман Пастернака остается прежде всего сложной философской притчей. И в этой связи следует согласиться с мыслью Б. Гаспарова о том, что истолкование романа «Доктор Живаго» «никогда не сможет вылиться в окончательную и фиксированную форму, оно всегда будет по необходимости сохранять гипотетический и множественный характер» [2, с. 259].

Литература:

1. Пастернак Б. Собр. соч.: В 5 т. М.: Художественная литература, 1990. Т. 3. 732 с.
2. Гаспаров Б. Временной контрапункт как формообразующий принцип романа Пастернака «Доктор Живаго» // Гаспаров Б. Литературные лейтмотивы. М.: Наука, 1993. С. 241 – 273.
3. Поэтика «Доктора Живаго» в нарратологическом прочтении. Коллективная монография / под ред. В.И. Тюпы. М.: Intrada, 2014. 512 с.

4. Смирнов И. Двойной роман (о «Докторе Живаго») // Wiener Slawistischer almanach. 1991. Band 27. P. 121 – 137.

5. Смирнов И. Роман тайн «Доктор Живаго». М.: Новое литературное обозрение, 1996. 208 с.

6. Rowland M., Rowland P. Pasternak s «Doctor Zhivago». London, 1966. 312p.

Статья отправлена: 08.03.2016 г.

© Большев А.О.

ЦИТ: 116-154

УДК 343

Шестопалова Л.М.

КОРУПЦІЯ ЯК СУТНІСТЬ І ЯК ЯВИЩЕ

Київський національний торговельно-економічний університет,

Київ, вул. Кіото, 19, 02156

Shestopalova L.M.

THE CORRUPTION AS NATURE AND AS A PHENOMENON

Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv, 19, Kyoto str., 02156

Анотація. Розглядається питання визначення сутності і висвітлюються актуальні вияви корупції як соціального та правового явища. Наведено різні підходи науковців та важливі детермінанти корупції, а також погляди вчених на її зміст. Констатується, що очікування українського суспільства щодо зниження рівня корупції в державі після подій Майдану 2013–2014 рр. дотепер поки що не виправдалися. Зроблено низку висновків про сучасне сприйняття цього феномену вітчизняним суспільством з огляду на його ментально-культурні особливості. За допомогою філософсько-правових важелів виявлено зв'язок корупції зі станом економічного розвитку суспільства та станом і розвитком демократії в державі.

Ключові слова: корупція, сутність корупції, зміст корупції, феномен корупції, поняття корупції, явище корупції, демократія

Abstract. In the paper her author describes the considering the nature and definition covers actual manifestations of corruption as a social and legal phenomenon. Scientist suggests different approaches of scientists and other important determinative lists of the corruption as well as the views of scientists on its content. The paper stated that the expectations of the Ukrainian society to reduce corruption in the country after the events Maidan in 2013–2014 still have not met. Made a number of conclusions about the current perception of the phenomenon of the domestic society because of his mental-cultural characteristics. With philosophical and legal instruments was detected link corruption with the state of economic development of society and the state and development of democracy in the country.

Key words: corruption, essence of corruption, the meaning of corruption, the phenomenon of corruption, content of corruption, democracy

Вступ.

Очікування кардинального поліпшення соціально-економічного стану суспільства загалом не справдилося. І за індексом сприйняття корупції

(Corruption Perceptions Index), у 2016 році Україна залишається серед найбільш корумпованих країн світу, індекс СРІ країни складає 27 балів зі 100 можливих, що лише на 1 бал більше, ніж минулого року. Росія ж отримала 29 балів. У всесвітньому рейтингу Україна посідає 130 місце зі 168 позицій (проти 142 зі 175 минулоріч), за даними Transparency International. Найвищий же рівень корупції – в Афганістані, Судані, КНДР і Сомалі, – країнах, де проблеми економіки такі ж значні, як і проблеми демократії. То ж, можна припустити, що ці самі детермінанти діють і в нас. Незважаючи на «зміну політичного фасаду», Україна й далі тупцює на місці. Нещодавно прийняті антикорупційні закони і підзаконні акти, пакет яких налічує вже десятки, а так само створені спеціальні органи й підрозділи з перехресними повноваженнями поки що не дали відчутних результатів у боротьбі з тотальним лихом корупції.

Безперечно, корупція – багатоліка, тому вона є предметом дослідження різних наук. Від аспекту розгляду корупції залежить і точка зору на її причини і сутність, які не можуть бути виявлені у всій повноті при використанні окремих галузевих наук. Напевно, розгляд проблеми корупції за допомогою соціально-філософського та правового аналізу дозволяє найбільш повно охопити зазначену проблематику з наукової метапозиції (включаючи весь комплекс соціологічних, правових, економічних, етичних та інших підходів, що відповідає сучасному раціональному розумінню світу), заглиблюючись у її сутність, властивості і заломлення у світлі різних соціальних тенденцій. Усе це покликане підтвердити **актуальність** заявленої тематики.

Огляд літератури.

Немає сенсу здійснювати детальний аналіз наукових праць антикорупційної спрямованості через їх надмірну кількість і низьку апробованість, проте, збившись із ліку лише авторів таких праць в Україні, все ж зазначимо окремі прізвища вчених, які зробили помітний вклад у філософсько-правове розуміння корупції: В.Д. Гвоздецький [1], М.І. Мельник [4], Є.В. Невмержицький [5] та ін.

Вхідні дані та методи.

Об'єктом нашої роботи є феномен корупції у всій своїй багатогранності і в категоріальній янусності: як сутність і як явище, а *предметом* – її загальні закономірності, виявлені крізь призму *правового і філософського аналізу з метою* більш глибокого, синергетичного розуміння для відповідного ефективно впливу.

Результати. Дискурс та аналіз.

Можливість ефективного впливу на суспільне явище одночасно згори та знизу, не тільки на його зовнішні параметри, але й на внутрішні складові залежить від глибинного проникнення в його сутність. З-поміж усіх категорій матеріалістичної діалектики «сутність» і «явище» посідають особливе місце. Це обумовлюється тим, що процес пізнання дійсності починається саме з вивчення явищ і вже далі прямує до розкриття їх сутності. Сутність – то внутрішня природа, внутрішній спосіб існування предметів і явищ дійсності, основне відношення, що існує в предметі і між предметами, внутрішня суперечність – тобто те, що є урухомлювачем та вмикачем розвитку. Явище ж – зовнішня,

більш рухома сторона об'єктивної дійсності, яка є формою виразу сутності. Сутність і явище виступають як взаємопроникнені сторони процесу розвитку, де сутність становить основу, а явище – його конкретну реалізацію. Тут сфера сутності – сфера загального, натомість сфера явища – прояв одиничного. Завдання науки полягає в тому, щоб досягнути сутність, а не «плисти» на поверхні фактів, відшукати закони, які ними управляють.

Відомо, що жодна із соціально-політичних і економічних систем не мала і не має повного імунітету від корупції – змінюються лише її обсяги і прояви, можливості, що визначаються ставленням до неї з боку держави та суспільства. Про це свідчать історичні факти, вислови і праці відомих мислителів давнини, пам'ятки культури, артефакти. Явище корумпованості механізму управління публічними справами відомо людству з прадавніх часів. Історико-правові дослідження достовірно засвідчують той факт, що корупція настільки ж давня, як і сама держава, отже, існує з моменту утворення державного апарату управління суспільством. І це зрозуміло, оскільки для корупції необхідно принаймні два суб'єкти – представник влади і особа. Натомість правителі (влада), з одного боку, завжди робили видимість боротьби з корупцією, видавали відповідні укази, створювали органи, а, з іншого, – розуміли, що без рішучих дій згори і переформатування суспільної свідомості показники корупції зменшити годі. «Не можу збагнути, – скаржився, наприклад, Олександр I, – усі грабують, майже не зустріти чесної людини». А, до речі, київський губернатор І.І. Фундуклей, відомий своїм багатством і непідкупністю, не вважав за потрібне, викорінювати традицію підношень, переконуючи, що якщо поміщики будуть виділяти кошти на утримання чиновників і поліції, то ці кошти вони отримуватимуть від злодіїв [3, с. 124].

Навряд чи можна дати єдине, *універсальне*, вичерпне, всеосяжне визначення поняття корупції, яке б точно розрізняло корупційні явища та такі, що не є корупційними, щоб висвітлити поліморфну сутність корупції. Етимологічно термін «корупція» має глибоке історичне коріння і походить з латини: «corrupti» та «corruptio», де «corrupti» – причетність кількох представників однієї зі сторін до однієї справи, а «corruptio» – порушувати, пошкоджувати, скасовувати. Корупцію можна розглядати як різновид соціальної *корозії та самокорозії*, яка роз'їдає і руйнує державу і суспільство в цілому, бо в її фундаменті, зокрема, лежать такі вікові традиції взаємодії у суспільстві, як «послуга за послугу» (рука руку миє, даш – баш, «що з того матиму я?» тощо).

А в юридичних словниках корупція визначається як злочинна діяльність у сфері політики чи державного управління, яка полягає у використанні посадовими особами довірених їм прав та владних повноважень для особистого збагачення, або як підкуп хабарами, продажність посадових осіб, політичних діячів і т.п. У більшості Європейських країн корупція кваліфікується як злочин. Transparency International та Світовий банк, як і більшість впливових міжнародних організацій, які переймаються проблемою корупції, розуміють останню саме як зловживання довіреною владою задля особистої вигоди. До корупції може бути схильний будь-який суб'єкт (фізична або юридична особа), що володіє дискреційною владою – розподілом благ і ресурсів (чиновник,

депутат, суддя, працівник правоохоронних органів, адміністратор, екзаменатор, лікар тощо). Головним стимулом до корупції є можливість отримання економічного прибутку (або іншого блага), пов'язаного з використанням владних повноважень, а головним стримувальним чинником – ризик викриття і покарання [2, с. 10].

Феномен корупції дотепер залишається предметом дискусії й у гуманітарних науках і науках про мислення. За основу формулювання поняття «корупція» вчені обирають суб'єктний склад вчинення протиправного діяння, його шкідливі наслідки (перелік яких не є вичерпним), сферу, в якій вчинюються корупційні правопорушення, мету їх вчинення та інші підстави. У свою чергу, зміст корупції (*злочинну діяльність у сфері політики чи державного управління*), залежно від кримінально-правових, кримінологічних, адміністративно-правових чи інших позицій авторів, утворюють такі її елементи [1, с. 142], як: підкуп чиновників і громадсько-політичних діячів; хабарництво та законне чи незаконне надання благ чи переваг; протекціонізм тощо.

Важливість проблеми визначення поняття «корупція» в науковому плані пояснюється тим, що її розв'язання дозволяє врешті-решт визначитися з правовою сутністю корупції, колом діянь, які охоплюються цим поняттям, відмежуванням корупції від інших суспільно небезпечних явищ, зокрема таких, як організована злочинність, тіньова економіка тощо. Істотна своєрідність розрізнення і співвідношення сутності корупції та її явища як проявів у соціумі, а також як явища у сфері права обумовлена тією важливою обставиною, що наукове осягнення сутності корупції (корупція як соціально-правова сутність) має об'єктивний характер, а корупція як явище (склад протиправного діяння) має офіційно-владний, заборонений позитивними нормами (і в цьому сенсі суб'єктивний) характер, залежить від волі, розсуду і можливого свавілля суб'єктів офіційної влади. Моральний аспект корупції випускається. Корупція є наслідком явищ і тенденцій політики, економіки та розвитку суспільства і держави. Найбільш небезпечні форми корупції і найширші її масштаби, як правило, спостерігаються в країнах, що перебувають у процесі політичного, економічного та соціального становлення, а тому *розгляд сутності корупції не може випустити з поля зору*: морально-етичне розуміння та ставлення до корупції в суспільстві; релігійні підходи до корупції; сприймання корупції у культурі; соціальні індикатори розуміння корупції; правові (і природно-правові, лібертарні, наукові) підходи до корупції.

Загалом в українському суспільстві моральні оцінки корупції (з позицій добра та зла, корисності чи шкідливості) представниками різних груп, класів, страт є негативними, але, слід визнати, трапляються й схвальні чи поблажливі, що руйнують принцип меритократії. Населення, громадськість розуміють, що корупція заважає нормальному розвитку громадянського суспільства, хоча породжена, в т.ч., суспільством, є його супутньою ознакою), навіть сприймають корупцію як злочин без жертв. Разом із тим на загал її визнають як обов'язкову ознаку суспільства. А в українській культурі укорінено звичаї обдаровувати «чуйне» начальництво, хлібосольні прийоми влади, «прохання в конвертах»

тощо. Про це свідчать і різні форми народної творчості, звичаї (весілля, входуни, заручини), церемонії (укладання угод, відвідини), твори мистецтва.

Висновки.

1. Широке розмаїття розуміння корупції та підходів до визначення поняття «корупція» не сприяє його цілісній світокартині (праць забагато, а практичних результатів – нуль). Тому поглиблювати слід не тільки теоретичний підхід (цілісне розуміння феномену корупції, її сутності, причин), але й практичний, враховуючи те, що феномен корупції здатен змінюватися та пристосовуватися).

2. Феномен корупції виникає (щоразу перероджується) разом із формуванням владних відносин і нових форм держави і постійно супроводжує розвиток суспільства. Корупція володіє параметрами квазісинеґретичності як стала і самовідновна система формально-неформальних відносин.

3. Якісні та кількісні характеристики явища корупції детермінуються надто багатьма чинниками, серед яких владні і свідомісно-культурні мають першорядне значення. Будучи надто важливою загрозою для суспільства, останнє втягується, як і держава, у відповідні відносини.

4. Корупція є непереборним цілком соціальним (і психологічним) феноменом як негативна ознака *людського* суспільства. Та приклади її мінімізації в розвинутих економічно демократіях відомі. Переважне ставлення до неї є негативним, як до гальма соціального прогресу і суб'єктивних прав людини, тому суспільство рухатиметься загалом шляхом зменшення її виявів.

5. Юридіко-гносеологічний підхід дозволить виявити відмінність і співвідношення об'єктивної сутності корупції і суб'єктивного (владно-вольового) процесу формулювання її визначення в законі (акті позитивного права) і проаналізувати її позитивації (заборону корупції) як творчий процес загальнообов'язкової нормативної конкретизації правового принципу формальної рівності стосовно до конкретних правовідносин з корупційною складовою.

6. Корупційні відносини є добровільними, за своєю формою нагадують відносини обміну, вигідні обом сторонам, але не вигідні державі та суспільству. Тому вплив на правосвідомість, правове виховання матимуть таке саме важливе значення, як і невідворотність покарання корупціонерів, які у цих віносинах мають нерівне становище з іншими учасниками. А битву з корупцією спочатку слід виграти у свідомості.

7. Наявність корупції в сучасному українському суспільстві детермінована й власними, вітчизняними чинниками, серед яких: стійке самовідновлення корупції, що ствердилася від часів російської, а потім радянської державності, розрив між владою і населенням, неформальні відносини серед чиновництва тощо.

8. Тільки в результаті спільних рішучих і творчих зусиль громадянського суспільства та влади, що врахують висновки науки, природні начала і вимоги права, історичні реалії і соціально-філософські програми, відбудуться позитивні зрушення у сфері протидії корупції і, відповідно, зміцнення демократії як озаки та необхідної умови ефективності такого процесу.

Література:

1. Гвоздецький В.Д. Організаційно-правові засади запобігання і протидії корупції в Україні: монографія / Гвоздецький Віктор Демидович. – К.: МП «Леся», 2011. – 592 с.
2. Запобігання і протидія корупції в державних органах та органах місцевого самоврядування: Метод. рекомендації / Мінюст України // Урядовий кур'єр. – 2013. – 12 листоп. – С. 9–14.
3. Кузовков Ю.В. История коррупции в России / Ю.В. Кузовков. – М.: Аним-Пресс, 2010. – 260 с.
4. Мельник М. І. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми протидії корупції: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Микола Іванович Мельник. – К., 2002. – 40 с.
5. Невмержицький Є.В. Корупція в Україні: Монографія / Євген Васильович Невмержицький. – К.: КНТ, 2008. – 368 с.

Статтю надіслано 05.03.216

© Шестопалова Л.М.

ЦИТ: 116-197

УДК 34.342

Фисун А.П. Белевская Ю.А.

ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБЩЕСТВО: ПОНЯТИЕ ИЛИ ПРАВОВАЯ КАТЕГОРИЯ

Орловский государственный технический университет, Наугорское шоссе, 5

Fisun A.P. Belevsky Yu.A.

INFORMATION SOCIETY: CONCEPT OR LEGAL CATEGORY

Oryol state technical university, Naugorskoye Highway, 5

Аннотация. В работе рассматривается очередная актуальная проблема природы информационного общества. В рамках этого анализируются актуальные направления, определяющие содержание понятия «информационное общество».

Ключевые слова. информация, информационное общество, информационная сфера.

Abstract. In work the next actual problem of the nature of information society is considered. Within it the actual directions determining the content of the concept "information society" are analyzed.

Keywords: information, information society, information sphere.

Вступлення.

Общество информационное существовало на всем протяжении исторического развития человечества, постольку, поскольку само понятие «информация» существует вне зависимости от нашего к ней отношения и не связана с конкретным историческим этапом развития общества и государства. Такое утверждение отнюдь не исключает возможности уточнения, расширения, более полного, четкого представления о том, что развитие информационного общества на каждом историческом этапе должно быть связано с особенностями

этого исторического этапа (будь то – первобытнообщинный строй или рабовладельческий), а также с основным понятием «информация», содержанием её особенностей и соответствия определенному уровню общественных отношений.

Обзор литературы.

Вопросами информационного общества занимаются известные ученые, такие, как Куняев Н.Н. (Правовое обеспечение национальных интересов Российской Федерации в информационной сфере / Н.Н. Куняев. – М.: Логос, 2010. –С. 176-185), Хохлов Ю.Е. Глоссарий по информационному обществу / Под общ. ред. Ю.Е. Хохлова.(— М.: Институт развития информационного общества, 2009. — С.62-63), Смолян Г.Л. (Некоторые ключевые понятия информатизации: категориальный статус и предметная область. // Информационное общество. - №1. – С.7-17). Вместе с тем, проблемы определения содержания и подходов информационного общества сегодня остаются достаточно актуальными.

Основной текст.

Во-первых, существует несколько подходов к формированию информационного общества, каждый из которых связан либо с особенностями развития отдельного государства, либо с развитием отдельно взятого исторического периода. Основываясь на центральной категории «информация», ее характерных признаках, особенностях, необходимо избегать рассмотрения информационного общества, как общества возникающего в связи с бурным развитием новых информационных технологий или роста экономического, инновационного потенциала. Такое понимание вопроса сужает само осознание общества как информационного и затрудняет определение его существенных признаков. Существенные признаки понятия «информационное общество» следует рассматривать через призму конкретных этапов исторического развития общества и государства и влияния понятия «информация», трансформации ее природы на общественные отношения в данном историческом периоде. Как было рассмотрено ранее в предыдущих параграфах, посвященных правовой природе информации, рассматриваемые термины «информация» отражают содержание и применимы для практически всех сфер и видов деятельности личности, общества и государства, и, следовательно, лежат в основе правоотношений, являясь при этом их объектом. Тот факт, что рост значения информации, ее динамичное видоизменение в качественном и количественном соотношении, позволяет нам лишь представлять в наиболее общем виде определение ее понятия. По аналогии это касается и формирования понятия информационного общества.

Мы считаем, что сегодня информационное общество – это, прежде всего форма взаимодействия, основанная на реализации информационных процессов (то есть процессов сбора, обработки, получения, распространения информации) и направленная на удовлетворение определенных потребностей личности, общества и государства, достижения ими конкретного результата в зависимости от заданного исторического этапа и при обеспечении их информационной безопасности. Информационное общество – это и общество, в

котором все общественные отношения (общественные отношения во всех сферах и видах деятельности личности, общества и государства) имеют информационный характер (определяются основным объектом общественных отношений – информацией. Из этого определения следует ряд выводов, которые, по нашему мнению, могут являться существенными признаками понятия «информационное общество» с возможностью его отнесения к категориальному аппарату информационной сферы.

Во-первых, говорить о возникновении и содержании информационного общества как о каком-то новом обществе, возникшем в результате факторов, указанных в исследованиях ученых, при этом перечень этих факторов, особенностей, черт не может быть закрытым – некорректно в силу того, что возникновение, существование и содержание любого общества определяется множеством общественных отношений на конкретных исторических этапах развития общества, являющимися всегда информационно-материально-энергетическими.

Во-вторых, основным (центральным, определяющим) объектом общественных отношений на всех уровнях и этапах развития общества, государств, всей истории развития цивилизации, является информация, обеспечивающая, определяющая и обуславливающая, существование человечества, формирование, развитие всех уровней и этапов общества и государства, создание материально-энергетических продуктов, информационных продуктов и услуг для удовлетворения потребностей личности, общества и государства. То есть, информация всегда играла определяющую роль и являлась основой в формировании, развитии любых отношений на всех уровнях развития общества и государства.

3. Информационное общество было всегда и любое общество, государство и цивилизация, в целом – всегда являлись и являются информационным. В силу этого, правильнее и корректнее говорить о соответствующих этапах, фазах, стадиях развития информационного общества, характерные признаки которого позволяют определить конкретное, относительно полное и объективное содержание информационного общества на конкретных исторических этапах его развития.

4. Для определения содержания информационного общества на различных этапах его развития, можно воспользоваться известными в исторической науке основаниями классификации этапов формирования и развития общества и, в целом, цивилизации. Однако учитывая информационный характер этапов (стадий) исторического развития общества (цивилизации), целесообразно рассмотреть основания классификации информационного общества, связанные с известными определениями информационных революций [например, Копылов В.А. Информационное право], кардинально изменивших сферы и виды деятельности, приведших к необратимым, радикальным изменениям общественных отношений, обусловивших переход общества в новое качественное состояние (на новый этап своего развития, формацию):

1) Информационное общество появления письменности («письменное Информационное общество»);

2) Информационное общество появления книгопечатания («книгопечатное» Информационное общество);

3) Информационное общество появления электричества, телеграфа, телефона, радио («электрическое» Информационное общество);

4) Информационное общество появления ЭВМ, ТКС («компьютерное» Информационное общество);

5) Информационное общество появления трансграничных и глобальных ИТКС («интернетное» Информационное общество).

Заключение и выводы.

При определении содержания этапов развития информационного общества, необходимо ответить на вопрос: «Что явилось первопричиной перехода общества на новый этап, в новую информационную формацию?». Можно обратиться и к известным историческим причинно-следственным связям, основаниям и факторам изменения социально-экономических формаций цивилизации (или цивилизаций). Однако, придерживаясь ранее сформулированной гипотезы (концепции) формирования стадий развития общества, цивилизации, т.е. как информационного, можно принять гипотезу, согласно которой, «причиной перехода общества на новый этап, в новую информационную формацию, является рост объёмов информации («информационные взрывы» различной мощности), который, в свою очередь, обусловлен ростом количества субъектов общественных отношений, и соответствующим увеличением «массы» («объёма») потребностей субъектов общественных отношений».

Статья отправлена: 08.03.2016 г.

© Фисун А.П., Белевская Ю.А.

ЦИТ: 116-213

УДК 349.415

Радзій В.Ф., Чепчук Я.І., Неспай В.Ю.

ЗАКОНОДАВЧІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

*Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
пр. Воли, 13, м. Луцьк, Україна, 43000*

Radzii V.F., Chepchuk Ya.I., Nespai V.Yu.

LEGISLATIVE BASIS OF USING AND PROTECTING THE LANDS OF THE UKRAINIAN NATURAL RESERVE FUND

*Lesya Ukrainka Eastern European National University
13 Volya Avenue, Lutsk, Ukraine, 43025*

Анотація. Розглядаються законодавчі основи формування земель природно-заповідного фонду України. Проведено аналіз сучасного стану нормативно-правового забезпечення, що регламентують створення, функціонування таких об'єктів. Розглянуто особливості землеустрою цих територій, що визначається функціональною організацією, режимом використання та охорони земель природно-заповідного фонду. Відповідно до

нормативно-методичних засад основними завданнями проєктів організації території є визначення стратегії розвитку заповідних об'єктів, встановлення режиму охорони та відтворення природних комплексів, що ґрунтується на сучасних підходах забезпечення правового режиму земель природно-заповідного фонду.

Ключові слова: природно-заповідний фонд, режим охорони, організація території, екологічна мережа, категорії земель.

Abstract. The article deals with the legislative framework of land formation of the Ukrainian national reserve fund. The analysis of the current state of the legal provision that governs the establishment and functioning of such objects is held. The features of these land territories are suggested. The latter are defined by the functional organization, mode of land use and protection of national reserve fund. According to the normative and methodological foundations of the main objectives of the project area is the definition of protected areas strategy, set the protection and restoration of natural systems based on modern approaches to ensure the legal regime of land of natural reserve fund.

Key words: nature conservation, protection mode, organization of the territory, ecological network, land categories.

Вступ.

Високий рівень розвитку галузей економіки, пов'язаний з науково-технічним прогресом, урбанізація і екстенсивне господарське освоєння територій, поставили перед людською спільнотою ряд проблем, найбільш складною й актуальною з яких є збереження якісного природного середовища для підтримки екологічної рівноваги. З цим пов'язана необхідність оптимізації структури землекористування як елементів сталого розвитку територій. До основних шляхів вирішення цієї глобальної проблеми відноситься створення нових та розширення існуючих природно-заповідних об'єктів і територій, підвищення площі природно-заповідного фонду (ПЗФ) до середньоєвропейських показників. У 2000 р. було прийнято Закон України (ЗУ) «Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 рр.» де передбачено збільшення площі ПЗФ до 10,4 % площі України, проте, на сьогодні, створення екологічної мережі ускладнено процесом приватизації земель та надання їх у довготривале землекористування.

Разом з тим, актуальними для України є питання, що пов'язані з правовим регулюванням природоохоронної діяльності, охорони та використання земель природно-заповідного фонду. Надання заповідного статусу передбачає введення певних заборон та обмежень на використання земель та інших ресурсів в межах природно-заповідного фонду. При цьому процедура створення заповідних об'єктів є тотожною процедурі введення заборон та обмежень у межах визначених землекористувань, яке регулюється земельним законодавством.

Огляд літератури.

У науковій літературі питання заповідної справи, її структури та принципів організації знайшли своє відображення в роботах В. Шевчука, М. Голубця, Ф. Гамора, М. Стеценка, В. Комендара, В. Парпана, В. Покин'ячереда, В. Гетьмана

[1–3]. У них розглядаються окремі управлінські питання заповідної справи, вивчається негативний досвід управлінських рішень щодо розвитку структури ПЗФ, внутрішня організація роботи адміністрації заповідних установ тощо. Проблеми ефективного управління землями ПЗФ присвячені публікації В. Горлачука, А. Сохничя, А. Третяка та ін. [11–13].

Метою статті є розгляд та аналіз формування національного законодавства та нормативних документів щодо розвитку та функціонування об'єктів природно-заповідного фонду. У контексті зазначеної мети визначено основні завдання: дослідити правову основу формування земель природно-заповідного фонду; провести аналіз змісту правового режиму земель ПЗФ; розглянути проблему встановлення меж земель ПЗФ від інших категорій земель; визначити правові засади режиму охоронного режиму заповідних територій; визначити причини недостатньої ефективності законодавства щодо використання та охорони земель природно-заповідного фонду.

Виклад основного матеріалу.

З розвитком людської техногенної цивілізації та глобальними наслідками її господарської діяльності (вирубубання лісів, опустелювання, меліорація тощо) виникла потреба у збереженні навколишнього природного середовища. Для цього виділяють певні ділянки суходолу та акваторії, які оголошені територіями, де господарська діяльність людини обмежена або взагалі заборонена. Ці території увійшли до складу природно-заповідного фонду як стійкі елементи природних ландшафтів.

Природно-заповідний фонд (ст.43 Земельного кодексу України) становлять ділянки суші і водного простору, природні комплекси та об'єкти яких мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність [5]. Ідентичні дефініції даного терміну подано у ч. 1 ст. 7 Закону України (ЗУ) «Про природно-заповідний фонд України» [10], а також - у ч. 1 ст. 61 ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища» [9].

ПЗФ створюється з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення моніторингу навколишнього природного середовища. Порядок створення й оголошення територій та об'єктів природно-заповідного фонду визначається розділом VII ЗУ «Про природно-заповідний фонд України» [10]. Зокрема у ньому йдеться, що підготовка і подання клопотань про організацію територій та об'єктів ПЗФ можуть здійснюватися органами Міністерства екології та природних ресурсів України, науковими установами, природоохоронними громадськими об'єднаннями або іншими заінтересованими підприємствами, установами, організаціями та громадянами. Клопотання подається в органи Міністерства екології та природних ресурсів України і має містити обґрунтування необхідності створення заповідного об'єкту певної категорії, характеристику природоохоронної, наукової, естетичної та іншої цінності природних комплексів та об'єктів, що пропонуються для заповідання, відомості про місцезнаходження, розміри, характер використання, власників та користувачів природних ресурсів, а також відповідний картографічний матеріал. Рішення про створення територій та

об'єктів ПЗФ загальнодержавного значення приймаються Президентом України, місцевого значення – обласними радами.

Правовий режим земель природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення регламентується передусім главою 7 ст. ст. 43 - 46 Земельного кодексу України (ЗКУ), де визначається поняття та правовий статус земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення, які становлять окрему категорію земель України [5]. Порядок надання земельних ділянок і видачі документів на право володіння, користування і розпорядження землями природно-заповідного фонду визначається статтями 20, 122, 123, 125, 126 ЗКУ. Зміна меж, категорії, скасування статусу територій та об'єктів ПЗФ здійснюється відповідно до норм глави 22 ЗКУ. Контроль за забезпеченням режиму охорони та використання земель ПЗФ здійснюється органами та особами, визначеними главою 32 ЗКУ.

У Законі України «Про екологічну мережу» сформульовані основні принципи формування, збереження та використання екомережі. Відповідно Закону до структурних елементів екологічної мережі належать ключові, сполучні, буферні та відновлювані території. Ключові території забезпечують збереження найбільш цінних і типових для певного регіону компонентів ландшафтного та біорізноманіття. Сполучні території (екокоридори) поєднують між собою ключові території, забезпечують міграцію тварин та обмін генетичного матеріалу. Завданням буферних територій є захист ключових та сполучних територій від зовнішніх впливів. Відновлювані території забезпечують формування просторової цілісності екомережі, для яких мають бути виконані заходи щодо відтворення первинного природного стану [6].

З метою подальшого вдосконалення та розвитку екологічного законодавства прийнято ЗУ «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки» (Програма) [7]. Основною метою Програми є збільшення площ земель країни з природними ландшафтами до рівня, достатнього для збереження біологічного різноманіття та формування природних коридорів міграції, які б сприяли збереженню природних екосистем тощо. Разом з тим, у Законі України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» передбачено запровадження системи природоохоронних заходів збереження біо- та ландшафтного різноманіття, розширення площі природно-заповідного фонду до 10 % у 2015 році та до 15 % загальної території країни у 2020 році [8].

Особливої уваги заслуговує ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища», де йдеться про природні ландшафти, що підлягають особливій охороні, утворюючи єдину територіальну систему до якої входять території та об'єкти ПЗФ, курортні та лікувально-оздоровчі, рекреаційні, водозахисні, пожезахисні та інші типи територій та об'єктів, що визначаються законодавством [9].

Відповідно до статті 9 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» території та об'єкти природно-заповідного можуть використовуватися: у природоохоронних цілях; у науково-дослідних цілях; в оздоровчих та інших рекреаційних цілях; в освітньо-виховних цілях; для потреб

моніторингу навколишнього природного середовища [10]. Крім того, законодавство допускає додаткові види використання земель природно-заповідного фонду: для заготівлі деревини, лікарських та інших цінних рослин, їх плодів, сіна, випасання худоби, мисливства, рибальства та інші види використання, однак усі вони можуть здійснюватися лише за умови, що така діяльність не суперечить цільовому призначенню територій та об'єктів природно-заповідного фонду і встановленому для них правовому режиму.

На реалізацію основних положень правового режиму земель ПЗФ розглянутих законів спрямований «Порядок розроблення проектів землеустрою з організації та встановлення меж територій природно-заповідного фонду, іншого природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення» затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 25.08.2004 № 1094. При розробці проекту землеустрою визначається: функціональна організація території природно-заповідного фонду; місце розташування і розміри земельних ділянок, їх власники та землекористувачі, у тому числі орендарі; режим використання та охорони території природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення; межі земельних ділянок, включених до складу територій природно-заповідного фонду, іншого природоохоронного призначення, щодо використання яких встановлено обмеження (обтяження), у розрізі землевласників та землекористувачів; розмір охоронної зони.

У «Положенні про Проекти організації територій природного заповідника, біосферного заповідника, національного природного парку, регіонального ландшафтного парку» зазначено основні завдання Проекту організації території, зокрема визначено стратегії розвитку заповідника на десять років, встановлено режим охорони та відтворення природних комплексів і об'єктів заповідника та планування його території, відповідно до стратегії та на її виконання визначено конкретні, ефективні заходи з розвитку заповідника, охорони та відтворення його природних комплексів та об'єктів. Ці завдання спрямовані на дотримання правового режиму використання земель землевласниками та землекористувачами в межах об'єктів природно-заповідного фонду.

Проведений аналіз законодавства у заповідній сфері дозволяє виділити низку особливості правового режиму земель ПЗФ:

- особливості, що безпосередньо впливають із цільового призначення. Встановлена заборона будь-якої діяльності, що суперечить цільовому призначенню або може негативно впливати на стан об'єктів ПЗФ[4];
- деякі об'єкти та земельні ділянки, на яких вони розташовані, не підлягають передачі у приватну власність, але це правило поширюється не на всі землі ПЗФ;
- встановлений особливий порядок оголошення територій об'єктами природно-заповідного;
- передбачене внутрішнє функціональне зонування земельних ділянок, коли для кожної із зон встановлюється диференційований режим використання, охорони і відтворення (наприклад, виділяють заповідну зону, буферну зону та

зону антропогенних ландшафтів) [10];

– передбачене влаштування навколо об'єктів природного-заповідного фонду охоронних зон. Розмір охоронних зон визначається державними будівельними нормами – ДБН Б.2.4-1-94 «Планування і забудова сільських поселень» та ін. нормативними документами. Режим використання охоронних зон не допускає дій, що змінюють гідрологічний режим земель, порушення ґрунтового покриву, будівництво будівель і споруд, доріг і трубопроводів, ліній електропередач та інших комунікацій, застосування хімічних засобів як добрив, прогін домашніх тварин і масовий проїзд транспорту;

– за порушення правового режиму використання земель природно-заповідного фонду встановлено підвищену відповідальність, що знаходить відображення у Кримінальному кодексі України та в Кодексі України про адміністративні правопорушення.

Висновки та рекомендації.

Під поняттям земель природно-заповідного фонду розуміють законодавчо визначені землі, що входять до складу однієї з категорій земель України та включені до національної екологічної мережі України, які є базисом для здійснення природоохоронних заходів стосовно особливо цінних природно-територіальних комплексів та об'єктів, розташованих на них, разом з тим, самі є об'єктами особливої охорони зі спеціальним правовим режимом збереження, відтворення та використання, що мають особливу екологічну, естетичну, рекреаційну цінність тощо. При аналізі вітчизняної законодавчої бази щодо забезпечення правового режиму використання земель ПЗФ виявлено певну неузгодженість екологічного, земельного, природоохоронного законодавства та законодавства про місцеве самоврядування у частині організації та забезпечення функціонування заповідних об'єктів. З цією метою необхідно врегулювати розбіжності між законодавчими актами, що стосуються ПЗФ та обґрунтувати пріоритетність охоронюваних територій над іншими видами цільового призначення земель. Відповідно до Угоди про асоціацію України та ЄС необхідно наблизити національне законодавство до Директив та Регламентів ЄС у сфері охорони природи з метою збереження, захисту, поліпшення і відтворення якості навколишнього середовища, захисту громадського здоров'я, розсудливого та раціонального використання природних ресурсів, заохочення заходів на міжнародному рівні, що спрямовані на вирішення регіональних і глобальних проблем навколишнього середовища.

Література:

1. Гамор Ф. Про підвищення ролі природоохоронних установ у розв'язанні проблем сталого розвитку в Україні / Ф. Гамор // Зелені Карпати. –2009. –№ 1–2. – С. 16–18.
2. Гетьман В. Управління заповідною справою / В. Гетьман // Зелені Карпати. –2009. –№ 1–2. – С. 31–36.
3. Голубець М. А. Сучасна екологія і загальнонаукові засоби пізнання / М. А. Голубець, Е. П. Семенюк // Вісн. АН УРСР. – 1982. –№ 1. – С. 81–90.
4. Земельне право : підручник / НУ «ЮАУ ім. Ярослава Мудрого» ; за ред.

М. В. Шульги. – Х.: Право, 2013. – 520 с.

5. Земельний кодекс України : прийнятий 25.10.2001р. № 2768-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3-4. – 27 с.

6. Про екологічну мережу України. Закон України від 24 червня 2004 р. № 1864-IV // Урядовий кур'єр. – 2004 р. – 14 вересня. – № 172.

7. Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки. Закон України від 21 вересня 2000 р. // Офіційний вісник України. – 2000. – № 43. – Ст. 1817.

8. Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року. Закон, Стратегія від 21 грудня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 2818-VI.

9. Про охорону навколишнього природного середовища. Закон України від 25 червня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546 (з наступними змінами та доповненнями).

10. Про природно-заповідний фонд України. Закон України від 16 червня 1992 р. // ВВРУ. – 1992. – № 34. – Ст. 502; 1993. – № 10. – Ст. 76; 1993. – № 26. – Ст. 277; 2000. – № 4. – Ст. 26; 2004. – № 15. – Ст. 228.

11. Сохнич А.Я. Проблеми використання і охорони земель в умовах ринкової економіки: монографія / А.Я. Сохнич. – Львів: НВФ «Українські технології», 2002. – 252 с.

12. Третяк А. М. Управління земельними ресурсами : навчальний посібник / А. М. Третяка, О.С. Дорош; за ред. проф. А. М. Третяка. – Вінниця: Нова Книга, 2006. – 360 с.

13. Управління земельними ресурсами: Підручник / В.В. Горлачук, В.Г. В'юн, І.М. Песчанська, А.Я. Сохнич та ін.; за ред. проф. Горлачука В.В. – Львів: Магнолія плюс; видавець СПД ФО Піча В.М., 2006. – 443 с.

Стаття надіслана: 11.03.2016 р.

© Радзій В.Ф., Чепчук Я.І., Неспай В.Ю.

ЦИТ: 116-106

Секунова Ю.В., Чичирко Я.В.

УКРАЇНА В ГЕОПОЛІТИЧНІЙ СТРАТЕГІЇ СВІТОВОГО СПІВТОВАРИСТВА

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
вулиця Героїв Оборони, 15, Київ, 03041*

Siekunova Y.V., Chychyrko J.V.

UKRAINE IN THE GEOPOLITICAL STRATEGY OF THE INTERNATIONAL COMMUNITY

*The National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Heroyiv Oborony street, 15, Kyiv, 03041*

Анотація. Автором визначено, що нині для України особливо великого значення набуває розробка та формування такої зовнішньої політики, яка б сприяла успішній реалізації внутрішніх економічних та політичних реформ, формуванню нової політичної культури суспільства та нової системи

цінностей. Україна проводить активну багатосторонню політику в рамках універсальних та регіональних міжнародних організацій.

Ключові слова: країна, держава, економіка, господарство, потенціал, розвиток.

Abstract. The author determined that today in Ukraine is particularly great importance is the development and formation of such a foreign policy that contributed to the successful implementation of domestic economic and political reforms, formation of a new political culture and a new value system. Ukraine conducts active multilateral policy in the framework of regional and international organizations.

Key words: country, state, economy, economy, potential development.

Вступ.

Упродовж багатьох століть відносини між державами визначалися силою, насильством. Наймогутніші для свого часу держави задовольняли свої інтереси за рахунок слабших. У міжнародному житті переважали ворожнеча і нестабільність. Сила була гарантом ієрархічного порядку. Імперії будувалися саме на силі й насиллі.

Огляд літератури. У вітчизняній та зарубіжній літературі маємо досить широкий спектр джерел, присвячених проблемам академічної геополітики. Серед іноземних учених цю проблему розглядали Р.Арон, П.Галлуа, М.Галуша, П.Кеннеді, В.Кузьмін, Дж.Модельські та ін. В їхніх працях обгрунтовано загальні підходи щодо визначення сутності геополітики як філософсько-світоглядної концепції.

Дослідженням проблем практичної геополітики, створенням геополітичних кодів держав займалися вчені З.Бжезинський, К.Гаджієв, О.Дугін, Ю.Кузнецов, В.Нікольський, С.Хантінгтон та ін.

Питанням соціально-філософського обгрунтування практичної геополітики приділяли увагу українські вчені О.Бодрук, В.Дергачов, О.Дергачов, О.Дзьобань, С.Кримський, Ю.Павленко, Ю.Пахомов та ін.

Менш розробленим є питання підвищення ефективності геостратегії України і методології її раціонального здійснення (Д.Базів, В.Булгаков, Ф.Рудич).

Поряд із зазначеними, опубліковано ряд праць спеціалізованого характеру, присвячених дослідженню проблем воєнної безпеки України, що включають в себе аналіз значного кола соціально-філософських питань (В.Ананьїн, П.Демчук, Б.Мачульський, М.Мокляк та ін.).

Більшість вітчизняних дослідників свою увагу звертає на соціально-філософські аспекти пошуку нових ідеологічних точок опори в Україні (В.Абрамов, В.Андрущенко, В.Баранівський, Л.Губерський, В.Крисаченко, І.Надольний, Г.Темко, В.Шевченко, В.Ярошовець). Хоча й існують інноваційні наукові розробки соціально-філософських аспектів ідеології державного будівництва (В.Бех, М.Лукашевич), але вони присвячені аналізу глобальних факторів цього соціального процесу, а не визначенню факторів геополітичної ідентифікації України.

Огляд соціально-філософської літератури з проблеми засвідчив, що є лише

окремі праці, які присвячені питанню пошуку геоідеологічної парадигми розуміння місця України у світовому геополітичному просторі (М.Михальченко, З.Самчук).

Аналіз літератури з проблем геополітики засвідчує, що переважна більшість сучасних робіт з даної проблематики є своєрідною сумішшю геополітичних та неореалістичних поглядів, або, незважаючи на модну назву роботи, де фігурує слово “геополітика”, є дослідженням міжнародних відносин країни з іншими державами світу.

Основний текст.

Конституція України, зокрема стаття 18 «Зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права».

Внаслідок розпаду СРСР Україна стала незалежною державою та 24 серпня 1991 р. був проголошений Акт про незалежність України, а в грудні 1991 р. його підтверджено всенародним референдумом. Нині Україна цілком самостійно, на основі національного інтересу, визначає стратегію свого зовнішньополітичного курсу, відносини з близькими і далекими державами, з міжнародними структурами, забезпечуючи собі належне місце у світовому співтоваристві. Економічна криза, яку переживає Україна, необхідність реформ, оновлення промислової та сільськогосподарської технології потребують іноземних інвестицій, використання досвіду передових країн світу, розвитку господарських зв'язків, активної участі в економічних і фінансових європейських та світових структурах. На це й спрямована зовнішньополітична діяльність України.

Нині для України особливо великого значення набуває розробка та формування такої зовнішньої політики, яка б сприяла успішній реалізації внутрішніх економічних та політичних реформ, формуванню нової політичної культури суспільства та нової системи цінностей. Як свідчить передовий політичний досвід, ефективна зовнішня політика держави здатна не тільки забезпечити розуміння світовим співтовариством причин та цілей таких реформ, а й сприяти їх широкій міжнародній політичній, економічній та моральній підтримці. Якщо такої зовнішньої політики в державі не буде, вона серйозно ризикує у важкий для себе час опинитися в міжнародній ізоляції[1].

Як визначає Брегеда А.Ю. сучасний курс зовнішньої політики України характеризується чітко визначеними орієнтирами й конкретним механізмом їх послідовної реалізації, з чим ми цілком погоджуємось. Сьогодні орієнтири України націлені на виконання вимог, які направлені в кінцевому результаті на вступ до Євросоюзу.

Важливою складовою частиною зовнішньополітичної діяльності України є розширення її участі в діяльності міжнародних організацій. Наша держава й надалі буде проводити лінію на активне співробітництво з ООН, яка була й залишається одним із гарантів суверенітету, територіальної цілісності та непорушності наших кордонів. Ось чому необхідно й надалі здійснювати та

розширяти участь України у миротворчій діяльності ООН[1].

Сучасні пріоритети зовнішньої політики України пройшли довгий процес формування у доволі складних міжнародних умовах, коли наша держава на зорі незалежності була змушена доводити свою здатність бути гідним гравцем на міжнародній арені, завойовувати авторитет у міжнародних організаціях, захищати власні інтереси у зовнішньополітичній сфері[6].

Аналізуючи міжнародну діяльність України, Варенко В.М. стверджував, що у своїй зовнішній політиці вона спирається на фундаментальні загальнолюдські цінності, виступає за захист прав та інтересів громадян України, створює умови для підтримання контактів з українцями за кордоном - вихідцями з України, дбає про задоволення їх національно-культурних і мовних потреб, надає їм допомогу згідно з міжнародним правом.

На двосторонньому рівні Україна прагне використовувати увесь потенціал стратегічного партнерства на основі взаємного інтересу та спільних підходів до вирішення основних світових проблем; досягти та підтримувати добрі відносини з країнами-сусідами в атмосфері поваги до суверенітету та територіальної цілісності[4]. Україна має встановлені дипломатичні відносини з більш ніж 170 державами світу, а інтереси України представляють 118 дипломатичних представництв у майже 80 зарубіжних країнах.

Україна проводить активну багатосторонню політику в рамках універсальних та регіональних міжнародних організацій. На сьогодні Україна є членом 80 міжнародних організацій та фінансових інституцій, що дає їй змогу підтримувати зв'язки з іншими державами та країнами.

Дослідження показує, що постійним пріоритетом зовнішньої політики та сферою особливої уваги дипломатичних та консульських установ України є захист громадян України за кордоном.[4]

Важливими пріоритетами зовнішньої політики України є європейська та євроатлантична інтеграція. Жодна з держав світу в сучасних умовах не може існувати відокремлено від інших країн та бути ізольованою від тих процесів, які відбуваються в регіоні або частині світу, де вона знаходиться. Країни, їх національні господарства взаємодіють між собою у виробничій, економічній, політичній, військовій, культурній, гуманітарній, екологічній та інших сферах. Для реалізації цих відносин між країнами встановлюються дипломатичні стосунки, укладаються угоди, договори, що регулюють різні напрямки співробітництва. Країни прагнуть брати участь у міжнародних глобальних організаціях.[5]

Для України на сучасному перехідному етапі розвитку її економіки особливо важливим є повне і ефективно використання зовнішніх економічних зв'язків для вирішення нагальних науково-технічних і господарських проблем. [3]

Висновки.

На сьогоднішній день в Україні відбуваються події, які на мою думку гальмують розширення економічних відносин з рядом країн. В першу чергу можна відмітити той факт, що проведення військових дій на території країни відкидають всі досягнення, якими Україна пишається, на роки назад. Анексія

Криму, окупація територій, проведення бойових дій, корупція, зубожіння населення – це далеко не всі проблеми, з якими в Україні стикнулись прогресивні сили. Тільки разом зі світовим співтовариством український народ зможе подолати всі перешкоди на шляху до європейської інтеграції та розвитку. Європейська політика сусідства відкриває нові перспективи для партнерства, економічної інтеграції та співробітництва.

Основна мета політичної стратегії нашої держави – це формування та підтримання довіри до України, як до європейської, демократичної та конкурентоздатної держави.

Україна прагне зберегти і розвивати раціональні економічні і політичні зв'язки, які відповідають її сучасному статусу.

Література:

1. Брегеда А. Ю. Основи політології Навчальний посібник К.: КНЕУ, 2000.- 312 с.
2. Бжезінський З. Велика шахівниця // Всесвіт. — 1999. — № 3. — С. 111—138.
3. Розміщення продуктивних сил України: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / С. І. Дорогунцов, Ю. І. Пітюренко, Я. Б. Олійник та ін. — К.: КНЕУ, 2000. — 364 с.
4. Зовнішня політика України (від давніх часів до наших днів): підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Л. Д. Чекаленко, С. Г. Федуняк; за заг. ред. Л. Д. Чекаленко. — К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. — 464 с.
5. Заставецька О.В. Економічна та соціальна географія України. Задачі та вправи. 8-9 класи 3-тє вид., допов. і перероб. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2012. — 64 с.
6. Варенко В.М. Інформаційно-аналітична діяльність Навчальний посібник. - К.: Університет «Україна», 2013. - 416 с.

Статья отправлена: 27.02.2016г.

© Секунова Ю.В., Чичирко Я.В.

ЦИТ: 116-052

УДК 797.14:725.87–051(477.73)(091)

Мінц М.О., Павліщев О.О., Головаченко І.В.

МИКОЛАЇВСЬКИЙ ЯХТ-КЛУБ: ПОЧАТОК

Чорноморський державний університет ім. Петра Могили

Миколаїв, 68 Десантників, 10

Mints N, Pavlishchev O, Golovchenko I.

NIKOLAEVSK YACHT CLUB: BEGINNING

Petro Mohyla Black Sea State University,

Nikolayev, 68 Desantnikov, 10

Анотація. Для організації осередків любителів вітрильного спорту було створено перші яхт-клуби. Мода на створення яхтових клубів поширювалася зі

зростанням кількості яхт у тих чи інших державах. Поява на чорноморському узбережжі низки портів (Миколаїв, Одеса, Херсон), суднобудівельних заводів зумовила тісний зв'язок життя та трудової діяльності людей і морем, сприяла розвитку водних видів спорту – веслування на шлюпках, вітрильного. Місто Миколаїв завдяки своєму географічному розташуванню ніби то спеціально створене для існування і розвитку водних видів спорту, зокрема вітрильного. 7 травня 1889 року Миколаївський яхт-клуб святкував своє офіційне відкриття. Морське міністерство затвердило Статут Миколаївського яхт-клубу й офіційно закріпило призначену для нього ділянку на березі річки Інгул. Саме існування яхт-клубу, ідеї та справи його членів – неординарних особистостей – позитивно впливали на суспільне та культурне життя міста, що інтенсивно розвивалося. Яхт-клуб залишив глибокий слід в історії вітрильного спорту Півдня України. Із ним пов'язана безліч великих імен, подій та перемог. Традиції вітрильного спорту живуть і розвиваються до сьогодні. Тому дослідники докладають зусиль для вивчення, збереження та висвітлення історичного минулого рідного краю як культурного надбання українського народу.

Ключові слова: яхт-клуб; вітрильний спорт; видатні особистості; морський порт.

Annotation. First yacht-clubs were founded for the purpose of organizing zones of sailing admirers. The yacht-clubs creation fashion spread as yachts amount growth in certain countries. The appearance on the Black Sea coast a number of ports (Nikolaev, Odessa, Kherson), shipyards, has led a close relationship with life and with the sea labor activity, and contributed water sports developing: rowing boats, sailing. Due to its geographical location, Nikolaev city is allegedly specially created for the existence and water sports developing, particularly sailing... Nikolaev Yacht Club celebrated its official opening in 7th May 1889. Marine Department approved Nikolaev Yacht Club Statutes and formalized the allocated land on the banks of the river Ingul. Yacht Club had a positive influence on the social and cultural life of the city, more interesting and brighter became residents leisure. Yacht Club left a deep stamp in the history of the South Ukrainian sailing. It is connected with a lot of great names, events and victories. Unfortunately, over the years of existence, through revolution and war, had been lost a lot of documents and evidence of its formation and development. There are some differences in names, dates, sequences of events, primarily, among the study works of the history and description of the yacht club due to lack of research. Therefore, the researchers put effort to the study, preservation and illumination of the historical past of the native land as a cultural heritage of the Ukrainian people. Sailing traditions are still alive and developing due to this day.

Keywords: yacht club; sailing; remarkable figures; sea port.

Актуальність. У другій половині XIX століття територія Південної України продовжувала інтенсивно розвиватися. Поява на чорноморському узбережжі низки портів (Миколаїв, Одеса, Херсон), суднобудівельних заводів зумовила тісний зв'язок життя та трудової діяльності людей із морем, та сприяла розвитку водних видів спорту – веслування на шлюпках, вітрильного.

Традиції вітрильного спорту живуть і розвиваються до сьогодні. Тому дослідники докладають зусиль для вивчення, збереження та висвітлення історичного минулого рідного краю як культурного надбання українського народу.

Нове прочитання досвіду минулого визначає давню культуру як таку, що здатна до гармонійного співіснування з навколишнім світом. Така культура має назву «сакральна» («священна»).

Саме таким сакральним центром Миколаєва є Миколаївський міський яхт-клуб – один із найстаріших яхт-клубів світу, що має свою неабияку, цікаву та яскраву історію, тісно пов'язану з історією самого міста та світового яхтингу.

Але за довгі роки існування, через революції та війни було втрачено багато документів і свідoctв його становлення та розвитку. А серед робіт із вивчення та опису історії яхт клубу існують певні розбіжності в іменах, датах, послідовності подій, насамперед, через недостатність досліджень. Наступного року Миколаївському міському яхт-клубу виповниться 130 років, також напередодні ювілею існує певна необхідність в узагальненні й систематизації матеріалів щодо історії. Тому така робота є актуальною сьогодні.

Аналіз публікацій і досліджень. Історію Миколаївського міського яхт-клубу свого часу досліджували видатні історики Миколаївщини, біографи, краєзнавці та відомі яхтсмени. Секретар яхт-клубу А. М. Голубов, Б. Н. Зубов, Ю. С. Крючков, Б. А. Бугаєнко, А. Ф. Галь, Н. М. Костенко, А. А. Малярчук, В. Томашпольський зробили свій внесок у справу збереження достовірних відомостей про яхт-клуб, як соціально дієвий осередок миколаївського суспільства.

Миколаївський яхт-клуб, безумовно, є сакральним центром міста, тому його історичну спадщину необхідно пізнавати та вивчати з погляду збереження та розвитку традицій, що останнім часом робили та роблять М. Терновський, Л. Траспов, Б. Неміров, О. Ковальова, В. П. Чистов, В. І. Нікітін, П. П. Козубов, Ю. Б. Жирадков, О. Д. Покасенко, Ю. П. Сінко, В. А. Петров, Г. А. Петров. Водночас, незважаючи на певну кількість наукових публікацій із цієї тематики, є необхідність продовжити дослідження історичного минулого рідного краю.

Мета дослідження – дослідити процес становлення й розвитку вітрильного виду спорту на Півдні України, збереження та висвітлення традицій Миколаївського яхт-клубу як складової частини загальносуспільної культури міста задля відродження й укріплення духу патріотизму та гордості по відношенню до рідного краю.

Викладення основного матеріалу. Про використання вітрил у судноплавстві відомо з давніх-давен. Судна, оснащені вітрилами, борознять водні простори вже понад 6 000 років. Дотепер наука не може точно сказати, у якій країні зародилося суднобудування, де вперше людина вийшла в море. Ґрунтуючись на новітніх дослідженнях, можна припустити, що це сталося в Єгипті. Єгиптяни - народ, який живе на річці й річкою - від доісторичних часів використовували Ніл як найзручнішу транспортну магістраль. Нілом і морями,

що омивають Єгипет, із незапам'ятних часів ходили різноманітні плавучі засоби, зокрема торговельні кораблі зі струнким корпусом, що приводилися в рух веслами, а в умовах вітру і зручних напрямків - за допомогою вузького прямокутного вітрила [1, том 1, с. 2], [12, с. 121-122].

Значного розвитку використання вітрильних суден набуло в середньовічній Європі. Заможні особи почали використовували невеликі вітрильники в приватному житті для пересування на незначні відстані або відпочинку. Вихід в море на човні під вітрилами давав людині відчуття свободи [4, гл. 10, с. 188].

Із часом виникли перші змагання вітрильників. З історичних джерел відомо, що перші перегони вітрильних суден відбулися в жовтні 1661 року в Англії, між яхтами короля Карла II та герцога Йоркського. Вони проходили річкою Темою від Грінвіча до Грейвсенда і назад, приз складав 100 фунтів. Король програв на першому етапі, але виграв на зворотному шляху [5, с. 16], [17].

Для організації осередків любителів вітрильного спорту було створено перші яхт-клуби. Сучасний англійський «Словник яхтсмена» дає таке визначення терміна «яхт-клуб»: «Організація, члени якої цікавляться водними видами спорту, у першу чергу вітрильним, а також моторними яхтами і т. п.» [4, гл. 10, с. 175-176].

Найстарішим яхт-клубом вважається «Королівська яхтова ескадра» (Royal Yacht Squadron), заснована в 1815 році в графстві Хемпшир. Коли 1820 року було короновано члена клубу Георга IV, яхт-клубу було даровано право називатися «Королівським», а на яхтах дозволялося піднімати англійський військовий прапор.

Мода на створення яхтових клубів поширювалася зі зростанням кількості яхт у тих чи інших державах. У 1830 році було засновано «Шведський Королівський вітрильний клуб». 1838 року з'явилися «Перегонова спілка в Гаврі» та «Королівська асоціація Гобарт-регати» в Австралії, а 20 років потому – «Паризький вітрильний клуб». У 1844 році дев'ять власників яхт вирішили заснувати «Нью-Йоркський яхт-клуб», перший у Новому Світі. 1862 року в Сіднеї зусиллями дев'ятнадцяти джентльменів було засновано «Австралійський яхт-клуб».

Перший яхт-клуб у Росії – «Санкт-Петербурзький Імператорський яхт-клуб» – було засновано в 1846 році. 1867 року було організовано «Московський річковий яхт-клуб», а 19 березня 1875 року – «Воронезький яхт-клуб», пізніше йому надано звання «Петровський».

На південних околицях Росії яхтинг з'явився одночасно зі створенням першого російського яхт-клубу. Великим знавцем та ентузіастом вітрильного спорту був Головний командир Чорноморського флоту і портів Михайло Лазарєв. Під його особистим наглядом у Миколаєві було збудовано яхту під назвою «Ореанда», яка під командуванням лейтенанта флоту Івана Унковського в 1848 році взяла участь у перегонах вітрильних суден у Кронштадті. Здійснивши похід навколо Європи від Миколаєва до Кронштадта, «Ореанда» випередила під час перегонів фаворита Балтійського флоту – яхту «Варяг», і

виборовши перший приз - срібний ківш із написом: «В морских гонках преуспевающему», після чого вона успішно повернулася до Миколаєва. У 1879 році на Платонівському молу Одеського морського торговельного порту було засновано «Катерининський» яхт-клуб. 1885 року поруч із ним на Військовому молу розмістився ще один – «Чорноморський яхт-клуб». Перший у Криму «Севастопольський яхт-клуб» створено 1886 року. У 1887 році було засновано «Київський річковий яхт-клуб» [4, гл. 10, с. 175-176]. У тому ж 1887 році в місці злиття Інгулу з Південним Бугом було засновано Миколаївський яхт-клуб.

Місто Миколаїв своїм географічним місцем розташування, нібито, спеціально створене для існування й розвитку водних видів спорту, зокрема вітрильного. Миколаїв – півострів, що омивається з трьох сторін повноводними судноплавними річками – Бугом та Інгулом. Цими річками сміливо можуть слідувати як великі судна, так і малі шлюпки. А якщо враховувати, що степові вітри дмуть тут практично 350 днів на рік, неважко зрозуміти, які сприятливі умови створені самою природою для розвитку вітрильного спорту [3, с. 3].

Відомо, що в перші роки свого існування Миколаївський яхт-клуб розміщувався в іншому (від сучасного розташування) місці. Краєзнавці того періоду не пишуть конкретно, де він знаходився, вказуючи, наприклад, що яхт-клуб спочатку розміщувався у Військовій гавані в кінці Морського бульвару, закладеного адміралом Олексієм Самуїловичем Грейгом [6, с. 158; 8, с. 137; 9, с. 44], або інші приблизні дані. Адже бульвар ішов уздовж берега Інгулу над Військовою гаванню від будинку Головного командира Чорноморського флоту (зараз – Музей кораблебудування та флоту) до стін Адміралтейства (зараз – адміністративна будівля Миколаївського суднобудівного заводу ім. 61 комунара) [7, с. 52; 9, с. 44; 10, с. 44]. Відповідь на це питання знаходимо в «Лоции Черного и Азовского морей», видання 1903 року [9, с. 44], у якій говориться, що внизу біля лівого берега Інгулу були розміщені чотири пристані, остання з них знаходилася навпроти будинку Головного командира Чорноморського флоту й називалася Адміральською. Якраз недалеко від цієї пристані й знаходився яхт-клуб. У лоції про це чітко вказано: «Западнее пристани – шлюпочный сарай, пристань Николаевского яхт-клуба и большая купальня». Тому перше місце розташування яхт-клубу, посилаючись на ці відомості, можна вважати остаточно встановленим [8, с. 162; 9, с. 44].

Засновником Миколаївського яхт-клубу вважається лейтенант флоту Євген Миколайович Голіков – ад'ютант Головного командира Чорноморського флоту і портів віце-адмірала А. А. Пещурова. Є. М. Голіков народився 2 березня 1854 року, службу почав мічманом, дослужився до звання капітана I рангу – командира броненосця «Князь Потьомкін Таврійський». Убитий повсталими матросами 14 червня 1905 року [15].

Ще наприкінці 1886 року Є. М. Голіков просив Московський і Петровський-Воронезький річкові яхт-клуби надіслати їхні Статuti для ознайомлення з організацією та діяльністю. Отримавши разом зі статутами й побажання «міцного успіху у Вашому починанні», Є. М. Голіков приступив до організації Миколаївського яхт-клубу. І через кілька місяців, у липні 1887 року,

у місцевій газеті «Южанин» № 150 з'явилася стаття, у якій у загальних рисах вказується на можливість заснування в Миколаєві яхт-клубу [2, с. 8; 10, с. 8].

12 серпня 1887 року (цю дату прийнято вважати днем заснування Миколаївського яхт-клубу) у «літніх Морських зборах», які розміщувалися в так званому «молдаванському будинку» на набережній Інгулу, відбулися перші установчі збори Миколаївського річкового яхт-клубу, членами якого виявили бажання стати понад 50 осіб.

На цьому зібранні обговорювався проект Статуту майбутнього яхт-клубу, першим секретарем якого й за сумісництвом головою комісії зі складання проекту статуту було призначено самого Євгена Миколайовича Голікова. Цими зборами було обрано членів правління, визначено розміри членських внесків та порядок вступу в члени яхт-клубу. За роки існування яхт-клубу його членами були такі видатні особистості, як композитор та історик М. М. Аркас, видатний діяч науки, пропагандист ідей

К. Е. Цюлковського М. В. Рюмін, талановитий хірург Б. Р. Крацфельд, великий князь К. К. Романов [6, с. 160; 10, с. 66].

Серед видатних особистостей у справі становлення яхт-клубу, одну з головних ролей відіграв Головний командир Чорноморського флоту і портів віце-адмірал Олексій Олексійович Пещуров. Без його схвалення, підтримки та сміливих самостійних рішень створення яхт-клубу могло б не відбутися [10, с. 25]. Олексій Олексійович Пещуров народився 9 травня 1834 року, пройшов безліч гідрографічних експедицій на Далекому Сході, Північній Америці, Кореї. За відмінну службу в 1882 році його було проведено у віце-адмірала з призначенням Головним командиром Чорноморського флоту і військовим губернатором Миколаєва [16].

На початку 1888 року 120 найманих робітників взялися до розчищення майбутньої території яхт-клубу, тому що берегова лінія біля підніжжя Спаських пагорбів була міським звалищем. Тут, крім побутового сміття, валялися кілька десятків гармат часів Кримської війни. 12 десятин відведеної землі було розчищено за 15 днів; побудовано дерев'яний паркан, сарай, причал і піднято щоглу. На південному схилі пагорба висаджено

80 саджанців клена, ясена, акації та липи. Кошторис усіх робіт із благоустрою території склав 450 рублів [10, с. 44].

Із західної частини бульвару – території, що безпосередньо прилягає до яхт-клубу, особистим розпорядженням військового губернатора було видалено в бік лісківських дач трактири та питні заклади [13, с. 4].

Уже 30 травня 1888 року було проведено перші веслувальні перегони. Цікаво, що на шлюпках керманичами були «панове, члени клубу», із запрошеними командами «любителів», тобто людей «із народу», що, зрозуміло, сприяло популяризації яхт-клубу. А після перегонів за запрошеннями («підписці») відбулася прогулянка на пароплавах вгору Бугом і танцювальний вечір у Спаському палаці.

22 серпня 1888 року Морське міністерство затвердило Статут миколаївського яхт-клубу й офіційно закріпило для нього місце на березі річки Інгул. У першому параграфі Статуту було записано що річковий яхт-клуб міста

Миколаїв має «предметом поширення бажання до плавання на веслувальних, вітрильних і парових суднах, а також поліпшення їхньої побудови. Задля цього клуб засновував перегони суден, влаштовував бесіди з предметів, що стосуються морської справи, виписував із-за кордону судна та їх моделі, а також створював майстерні для їх побудови» [11, с. 3].

7 травня 1889 року яхт-клуб святкував своє офіційне відкриття. Відбувся святковий молебень із водосвяттям та урочистим підйомом прапора. Мешканці Миколаєва мали можливість спостерігати за вітрильними перегонами на четвірках і двійках. У змаганнях брали участь 8 шлюпок в одному розряді. Перший приз – анероїд – отримав стерновий четвірки «Норд-Вест» (належала С. Давидсону), аматор Василь Васильович Гончаров; другий приз – золотий свисток – отримав стерновий четвірки «Сестриця», член яхт-клубу Н. А. Матвєєв. Після змагань уже традиційно, за запрошеннями, відбувся бал у Спаському палаці [3, с. 15].

Крім веслувальних і вітрильних перегонів, балів і танцювальних вечорів, проведених яхт-клубом, цікавим фактом є створення зимового катка, який, як стверджують документи, дуже сподобався мешканцям міста [3, с. 13].

1890 року до членів клубу було одноголосно прийнято активного прихильника яхтового спорту Едуарда Емільовича Кібера – дійсного статського радника, доктора медицини, голову Миколаївського відділення Імператорського російського товариства садівництва. За його ініціативою 16 квітня 1900 року в Миколаївському яхт-клубі відбулося «Свято деревонасадження». Це свято було проведено з таким розмахом, що з упевненістю можна сказати, що воно охопило практично кожного мешканця міста. Деякі з цих дерев досі ростуть з обох боків трамвайної лінії на Спаському узвозі [3, с. 8; 14, с. 165]. У червні 1898 року за сприяння впливових членів клубу було відкрито маршрут конки до Спаська [6, с. 159; 9, с. 46].

Усі наведені факти суспільного життя яхт-клубу яскраво демонструють, наскільки тісно й різнопланово вплелася його діяльність в життя міста, що розвивалося. Багато корисних справ зробили члени Миколаївського яхт-клубу для міста, цікавішим і яскравішим стало дозвілля миколаївців.

Постійно зміцнювалася матеріальна база яхт-клубу. У списках громадських суден у 1888 році з'явилися байдарка «Подарок», запропонована в дар яхт-клубу лейтенантом Л. А. Брусиловим, байдарка «Первинка», запропонована в дар яхт-клубу лейтенантом Хрущовим, вітрильний шлюп «Гречанка» (на зразок грецьких калимерок), придбана за 15 рублів, четвірка «Кунак», придбана за 35 рублів.

У списках суден яхт-клубу приватних судновласників були: напівпалубний ботик «Детка» члена правління Ю. Кононовича (це перша яхта, яка підняла прапор яхт-клубу, а сам Юрій Миколайович був піонером у справі будівництва яхт); ботик «Катя», що належав члену правління Н. Матвєєву; швидкісний напівпалубний ботик «Бомбочка» члена яхт-клубу С. Т. Грацианського; двійка «Бивень» члена правління Д. Амосова, яка не мала суперника за кількістю пройдених миль; буєр «Ураган» П. Юрицина; буєр «Вихор» В. Баптизманського [3, с. 11–13].

До 1889 року яхт-клуб налічував близько 70 членів. Тогоріч проводилося 6 перегонів: на четвірках – 2; на яхтах – 1; веслувальних – 3.

У 1891 році яхта «Клавдія» водотоннажністю 27 тонн, що була збудована на замовлення власника Ф. Максимова у Фінляндії, установила рекорд, самотійно прийшовши з Гельсінгфорса в Миколаїв. Перехід було здійснено за 72 дні.

На період до 1892 року Миколаївський яхт-клуб налічував вже близько 100 членів, але згодом кількість їх зменшилася до 46. Однією з причин зменшення чисельності членів яхт-клубу був низький рівень клубної інфраструктури: відсутність приміщення, де б члени його могли збиратися для обговорення будь-яких питань. Багато членів яхт-клубу мали сім'ї, а як приміщення, так і території не підходили для того, щоб провести час у колі однодумців, із членами сім'ї. Деякі відкрито говорили про те, що з них стягують внески, не надаючи декларованих можливостей. У зв'язку з цим правління яхт-клубу звернулося до Морського міністерства з проханням надати хоча б на літні місяці будівлю колишнього так званого Потьомкінського палацу в Спаську [3, с. 16]. Взимку яхти зберігалися в елінгу, а на літо, розвівши наплавний Варварівський міст, виходили в Спаськ і до осені могли здійснювати плавання вниз Бугом у Дніпро й, оминувши Очаків, у Чорне море. Протягом наступних трьох років (з 1893 року) яхт-клуб у літні місяці перебирався в Спаськ до літнього палацу.

Але, незважаючи на те, що було побудовано літній павільйон, майстерню, квартиру боцмана, при якій було приміщення для засідань комітету, постійні переїзди зима-літо заважали нормальній планомірній діяльності яхт-клубу. І в 1898 році члени правління яхт-клубу всерйоз почали замислюватися про будівництво власної капітальної будівлі [3, с. 19].

Висновки. Історія Миколаївського яхт клубу – це свого роду моральне підґрунття для погляду на сучасний стан речей як у спортивному житті міста, так і в його соціальному розвитку взагалі, священне історичне місце, з яким пов'язана безліч великих імен, подій та перемог. Безперечно, Миколаївський яхт-клуб залишив глибокий слід в історії вітрильного спорту Півдня України. Тому є необхідність у поширенні історичних знань, спрямування їх на створення імунітету для таких перлин суспільно-культурного життя країни, як Миколаївський яхт клуб.

Література

1. Аверьянов В. История корабля [Електронний ресурс] / В. Аверьянів. – Режим доступу : <http://aralibrus.ru/istoriya-korablya-1-averyanov-v/>.
2. Гаврилов С. Хроники Николаевского яхт-клуба / С. Гаврилов // Газета «Наш город» – Николаев. – 2011. – № 29 – С. 8.
3. Голубов А. Двадцатилетие речного яхт-клуба г. Николаева. Краткий исторический очерк / А. Голубов. – Николаев, 1907. – С. 3, 8, 11–13, 15–16, 19.
4. Киричук А. Введение в яхтинг (Для тех, кому за 30) / А. Кричук, В. Лабусов. – Москва, Одесса, Окленд: Империя – 2005. – Гл. 10. – С. 175–176, 188.
5. Катера и яхты. Научно-популярный сборник. – Ленинград:

Судостроение, 1980. – № 85. – С. 16.

6. Ковалева О. Очерки истории культуры Южного Прибужья. От истоков до начала XX века / О. Ковалева. – Кн. 1: Из прошлого культурной жизни на Николаевщине. – Николаев: Тетра – 2000. – С. 158–160.

7. Крючков Ю. Старый Николаев и окрестности. /Ю. Крючков – Николаев: Дикий Сад, 1991. – С. 52.

8. Крючков Ю. История улиц Николаева. Топонимический путеводитель по городу и окрестностям.–Николаев: Возможности Киммерии, 1996.– С.137,162.

9. Смирнов О. Краєзнавчий альманах / О. Смирнов, Р. Беженар. – Миколаїв: ОППО, 2011. – № 1. – С. 44, 46.

10. Терновский М. Истории Николаевского яхт-клуба. / М. Терновський, – Николаев: Атолл, 2005. – С. 8, 25, 44, 66.

11. Устав речного яхт-клуба г. Николаева. – 1888. – С. 3.

12. Уэллс Г. Всеобщая история мировой цивилизации / Г. Уэллс; [пер.с англ]. – изд 2-е, испр. и доп. – Москва: Эксмо 2007. – С. 121–122.

13. Центральный государственный архив военно-морского флота. – Д. 1324, ф. 11, оп. 23, л. 4, об.

14. Энциклопедический словарь «Николаевцы». – Николаев: Возможности Киммерии, 1999. – С. 165.

15. Голиков Евгений Николаевич [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>.

16. Пещуров Алексей Алексеевич [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>.

17. Справочник яхтсмена [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.slokam.ru/yachtsman/05/>.

ЦИТ: 116-065

УДК 797.14

Пасикова М.В.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ТАКТИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ ЯХТСМЕНОВ

*Южный федеральный университет,
Ростов-на-Дону, Большая Садовая 105/42, 344006*

Pasikova M.V.

PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF TACTICAL TRAINING YACHTSMEN

*South Federal University,
Rostov-on-Don, Bolshaya Sadovaya 105/42, 344006*

Аннотация. В работе рассматриваются вопросы тактической подготовки яхтсменов в психологическом аспекте.

Ключевые слова: парусный спорт, тактическое мышление, яхтсмен.

Abstract. The paper deals with the tactical training of sailors in the psychological aspect.

Key words: sailing, tactical thinking, yachtsman.

Парусный спорт - один из наименее исследованных видов спорта, в том

числе и с точки зрения психологии. Одной из отличительных характеристик парусного спорта является тактическое мышление рулевого во время гонки, которое зачастую играет решающую роль в реализации тактических задач на гоночной дистанции. Парусные гонки можно представить как сеанс одновременной игры в шахматы, где соперники выступают не только в роли фигур, но также и в роли гроссмейстеров. Каждая из фигур "ходит" не только в соответствии с правилами, но и сообразно своей тактике, основывающейся на умении видеть и прогнозировать изменения состояния акватории (направления и силы ветра, волны, течения), реакцию соперников на эти изменения и на действия друг друга.

Одной из главных составляющих тактического мастерства спортсмена является развитое тактическое мышление – это мышление, совершающееся в процессе спортивной деятельности в экстремальных условиях состязания и непосредственно направленное на решение конкретных тактических задач. Процесс тактического мышления спортсмена протекает неотрывно от моторных действий и непосредственного восприятия наглядных образов и явлений в условиях жесткого лимита времени, на фоне интенсивных физических напряжений, разнообразных переживаний и с учетом степени вероятности ожидаемых событий. Тактическое мышление связано с подготовкой к деятельности, с разработкой ее плана. В парусном спорте тактическое мышление представляет собой совокупность оперативного, пространственного и интуитивного мышлений.

Оперативное мышление связано с осуществлением плана деятельности, со срочным внесением в него коррективов, если что-то мешает осуществлению задуманного. Можно сказать, что оперативное мышление является средством реализации тактического мышления. Оперативное мышление в парусном спорте имеет специфические особенности. Оно носит действенный и наглядно-образный (осуществляется во время состязания), а также вероятностный (осуществляется при лимите времени) характер. Вследствие быстрой смены гоночных ситуаций яхтсмен не успевает их классифицировать и искать правильный ответный ход. В этих условиях необходимо пусть даже приблизительное (вероятностное), но мгновенное и часто интуитивное решение.

В техническом аспекте управление яхтой - весьма сложный процесс, связанный с оперативным мышлением. Однако выполнение многих технических элементов носит рутинный характер. В процессе тренировок у яхтсмена развиваются специфические ощущения - "чувство руля", "чувство яхты", "чувство дистанции", "чувство времени", преобразующиеся в сложный комплекс навыков и условных рефлексов по управления яхтой. Совокупность оперативного мышления и комплекса специфических ощущений позволяет осуществлять управление яхтой автоматически, не задумываясь. Такой уровень мышления представляет собой активную обработку накопленного опыта, способствует образованию в головном мозге устойчивых связей и высвобождает сознание для выполнения других функций.

В тактическом аспекте любая парусная гонка - цепь принятия решений,

преимущественно актуальных в конкретное мгновение, так как в следующий момент может создастся иная гоночная ситуация и потребуются другие действия. В этой связи представляется весьма важным наличие у яхтсмена развитого пространственного мышления - способности видеть гоночную дистанцию со всеми ее составляющими как бы с высоты и четкого представления собственного положения на ней, позволяющей из отдельных фрагментов, наблюдаемых со своей позиции, составить целостную картину.

Рассматривая вопросы тактического мышления, нельзя обойти стороной такие понятия, как интуиция и антиципация, которые являются немаловажными составляющими в принятии грамотного и быстрого тактического решения.

Интуиция – это процесс протекания процессов мышления в свернутой неосознанной форме, когда осознается лишь конечный результат мыслительного процесса. Интуиции свойственна спонтанность, неосознанность способов получения результатов, эмоционально-образное видение проблемы, мгновенность и непосредственность получения конечного результата. Интуитивные действия осуществляются на основе богатого разностороннего опыта яхтсмена: глубокого знания тактики парусных гонок и особенностей гоночной акватории, совершенного владения техникой управления яхтой, умения наблюдать за действиями соперников, хорошо развитой способности к вероятностному прогнозированию и антиципации (предвосхищению действий противника).

Антиципация – это способность действовать и принимать те или иные решения с определенным временно-пространственным упреждением в отношении ожидаемых, будущих событий. П. К. Анохин ее определял как активность организма во взаимодействии с окружающим миром, а также способность забегать вперед, опережая ход событий на основании использования настоящего и прошлого опыта. Антиципация, как предвидение направления и динамики наблюдаемого явления, относится к механизмам неосознаваемых процессов. В спортивной деятельности это является основой достижения высоких результатов.

Основной заслугой интуиции и антиципации является то, что эти мыслительные процессы позволяют сократить время для принятия тактического решения. А это, в свою очередь, напрямую отражается на конечном спортивном результате.

Действенный характер тактического мышления означает включенность мышления в практическое действие. Например, яхтсмен на правом галсе удерживает основного соперника, идущего с подветренной стороны. Соперник, пытаясь уйти от опеки на "чистый" ветер, выполняет поворот оверштаг на левый галс. Яхтсмен, намеревающийся также выполнить поворот на левый галс и продолжать удержание соперника, видит заход ветра вправо и принимает решение продолжить движение правым галсом в "выгодную" сторону.

Вероятностный характер тактического мышления связан с отсутствием достаточно полных сведений о соперниках, их замыслах. Поэтому яхтсмены и тренеры строят не абсолютный (стопроцентный) прогноз, а относительный, вероятностный. Необходимо учитывать, что соперник тоже готовит им какие-то

сюрпризы.

В тактических действиях яхтсменов просматриваются различные психологические аспекты: перцептивные, связанные с восприятием информации (быстрота восприятия изменения ситуации, широта поля зрения, «видение дистанции», умение наблюдать за состоянием соперника), интеллектуальные, связанные с оценкой обстановки и принятием решения (прежде всего оперативное мышление, умение быстро распознавать намерения соперника), и психомоторные, связанные с осуществлением этого решения (быстрота движений, сенсомоторная координация).

Тактическая подготовка должна учитывать склонности спортсменов к той или иной тактике поведения. Выделено три типа спортсменов, склонных к той или иной тактике.

К первому типу относятся спортсмены, предпочитающие действовать по «жесткой» программе. Например, яхтсмен такого типа решает прямо со старта взять основного соперника под опеку и удерживать до финиша, даже в ущерб другим подходящим вариантам. Такой яхтсмен не следит за изменением гоночной ситуации, что порой очень пагубно влияет на результативность. Главную роль в этом случае играет исполнительная часть деятельности.

Второй тип спортсменов имеет несколько вариантов «заготовок». Тактическая установка на действие яхтсменов второго типа осуществляется по принципу «или/или». Эти гонщики более гибкие в своих тактических построениях, чем яхтсмены первого типа. У них ориентировочная и исполнительная части более или менее сбалансированы, хотя последняя часть все же преобладает.

Третий тип яхтсменов наиболее гибкий в тактике. Яхтсмены третьего типа нередко вообще не продумывают заранее решающего приема и действуют в зависимости от ситуации, действий соперника. Гонщик думает примерно так: «Возьму старт вот так, а там посмотрю, как будет реагировать основной соперник, и уже тогда приму решение сообразно гоночной ситуации». Главным в такой тактике является ориентировочная часть: от того насколько правильно яхтсмен воспримет гоночную обстановку и распознает действия соперника, зависит успешность его выступления.

В связи с тем, что парусный спорт относится к экстремальным видам спорта, в тактическом аспекте особо остро стоит проблема подготовки яхтсменов третьего типа.

Статья отправлена: 15.02.2016 г.

© Пасикова М.В.

ЦИТ: 116-066

УДК 796.332

Шевченко В.Ф.

К ВОПРОСУ О РАЗВИТИИ ВОЛЕВЫХ КАЧЕСТВ И ПРОЦЕССОВ ВОСПРИЯТИЯ И ВНИМАНИЯ У ФУТБОЛИСТОВ

*Южный федеральный университет,
Ростов-на-Дону, Большая Садовая 105/42, 344006*

Shevchenko V.F.

THE DEVELOPMENT OF VOLITIONAL QUALITIES AND THE PROCESS OF PERCEPTION AND ATTENTION IN FOOTBALL

South Federal University,
Rostov-on-Don, Bolshaya Sadovaya 105/42, 344006

Аннотация. В работе рассматриваются вопросы развития волевых качеств и процессов восприятия и внимания у футболистов в психологическом аспекте.

Ключевые слова: футболист, волевые качества, восприятие, внимание.

Abstract. The paper discusses the development of volitional qualities and processes of perception and attention of the players in the psychological aspect.

Key words: football, volitional qualities, perception, attention.

Большое напряжение внимания, сложность двигательных навыков, острая соревновательная борьба, лимит времени и вообще вся футбольная деятельность требуют от спортсмена большого напряжения воли. Волевые качества футболистов проявляются в действиях, направленных на преодоление трудностей определяемых спецификой данного вида спорта.

При развитии тех или иных волевых качеств у футболистов необходимо учитывать конкретные ситуации, с которыми сталкивается спортсмен в процессе подготовки. Существует два вида трудностей – объективные и субъективные. Объективные трудности обусловлены особенностями игры в футбол, а субъективные – связаны с особенностями личности спортсмена.

Основным и необходимым условием развития волевых качеств у футболистов является систематическое выполнение в процессе учебно-тренировочных занятий упражнений, требующих приложения волевых усилий.

Основные волевые качества, которыми должен обладать футболист:

- целеустремленность и настойчивость (выражаются в ясном осознании целей и задач, стоящих перед футболистами, в активном и неуклонном стремлении к повышению спортивного мастерства, в трудолюбии);
- выдержка и самообладание (выражаются в преодолении отрицательных эмоциональных состояний (чрезмерная возбудимость, растерянность, подавленность и т.п.) для предупреждения утомления);
- решительность и смелость (выражаются в способности своевременно находить и принимать обдуманные решения в ответственные моменты игры и без колебаний приводить их в исполнение; смело, не боясь принять на себя ответственность, вступить в единоборство; активно действовать во имя достижения цели в опасных и ответственных ситуациях);
- инициативность и дисциплинированность (выражаются в способности спортсмена вносить в игру творчество, инициативу; быть организатором, вести за собой команду; уметь подчинять свои действия задачам коллектива, причем не слепо, а на основе осознания необходимости выполнения своего долга).

Волевые качества неразрывно связаны и взаимно обусловлены. Не у всех футболистов волевые качества развиты равномерно. Процесс формирования этих качеств не должен происходить стихийно, им надо управлять. Поэтому

чем правильней будет организован тренировочный процесс и чем лучше будет поставлена воспитательная работа, тем успешней будут формироваться волевые качества футболистов.

Что же касается процессов восприятия у футболистов, то умение видеть как можно больше игроков, их положение и перемещение по полю, непрерывное движение мяча, умение ориентироваться в сложных игровых ситуациях – все это важнейшие качества футболистов. Это, прежде всего, связано с развитием определенных особенностей зрительных восприятий. Игровая деятельность футболиста предъявляет высокие требования к развитию периферического зрения, являющегося основой тактического мастерства спортсмена. Спортсмен с ограниченным объемом поля зрения не использует благоприятные ситуации для развития атаки, принимает неправильные решения, чем создает условия для успешных действий противника.

Измерения, проведенные у футболистов в состоянии нахождения в спортивной форме и в состоянии нетренированности, показали, что периферическое зрение у последних снижается больше всего в направлении кверху-наружу и кверху. Такое сужение поля зрения снижает поток информации. Только из-за уменьшения периферического зрения игровой потенциал футболиста снижается на 25-30 %. В результате спортсмен хуже ориентируется, замечает меньше выгодных положений для атаки, совершает больше ошибок и т.д. Для восстановления таких потерь необходимо 2-3 месяца систематической тренировки. Исследования с выключением периферического зрения во время игровых действий показывают, что у спортсменов резко ухудшается ощущение направления движений и равновесия, отмечается нарушение координации, возникают дополнительные мышечные напряжения, значительно замедляется переход от одного движения к другому, ухудшается точность глазомера.

Правильное и своевременное выполнения того или иного технического прием тесно связано со способностью точно оценивать расстояние между движущимися игроками и мячом. От своевременного и точного определения расстояния до партнера по команде и до мяча зависит точность, направление и траектория передачи мяча. Мастерство футболистов во многом зависит от точности глазомера (глубинное зрение). В этой связи мы используем в тренировочном процесс выполнение передач мяча на разное расстояние с различной скоростью и траекторией, при схождении и расхождении игроков, различными способами и с разных расстояний. Спортсмен должен постоянно приучать себя следить за малейшими изменениями дистанции.

Для развития периферического зрения мы использовали поочередный контроль периферическим зрением то мяча, то партнера; различные передачи мяча в парах, тройках, в движении между беспорядочно расставленными по игровому полю различными предметами; групповые упражнения в передачах мяча: смотреть на одного партнера, а передачу мяча адресовать другому. Спортсменам давались рекомендации во время передачи мяча контролировать его то центральным, то периферическим зрением.

Игра в футбол требует от каждого игрока максимальной скорости

реагирования. Следовательно, деятельность футболиста связана с готовностью выполнения ответных действий в условиях острого дефицита времени. Все действия футболистов проходят по механизму сложных реакций выбора и характеризуются не только быстротой, но и точностью, своевременностью, как восприятия, так и ответного движения. Быстрые перемещения, прыжки, неожиданные изменения направления движения, резкие рывки, падения, быстрые повороты головы при ориентировке – все это вызывает значительные сдвиги всех отделов вестибулярного аппарата. Тренировка вестибулярного аппарата должна носить специфический характер. Об этом говорит тот факт, что технические приемы, осваиваемые на фоне раздражения вестибулярного аппарата, нарушаются меньше, чем осваиваемые в обычных условиях. В тренировочном процессе для развития вестибулярной устойчивости мы использовали сложно-координационные упражнения, требующие при их выполнении активности занимающихся и противодействия неприятным субъективным ощущениям. Это различные вращательные движения, всевозможные ускорения, мгновенные остановки и т.д. [1]. Включение в занятия специальных упражнений для тренировки вестибулярного аппарата повысило эффективность игры в защите и точность передачи мяча.

Специфические особенности деятельности футболистов способствуют развитию специфических качеств внимания, общения, восприятия, в результате чего у занимающихся футболом появляется высокоразвитое специализированное восприятие. В основе этого восприятия лежит тонкая дифференцировка раздражений, поступающих в различные анализаторы. Основную роль при этом играют мышечно-двигательные, зрительно-вестибулярные и слуховые ощущения. Эти восприятия являются убедительным доказательством технического мастерства футболистов и состояния их спортивной формы. Образуются же они в результате длительной и систематической тренировочной работы. Анализ игры в футбол показывает, что успешность технических и тактических действий футболистов в значительной степени определяется высоким уровнем развития у них таких свойств внимания, как объем, интенсивность.

Футболисту в процессе игровых действий приходится одновременно воспринимать большое количество объектов и их элементов, что и определяет объем его внимания. Причем футболист воспринимает в этих объектах малейшие детали, например, отдельные элементы движения противника, его взгляд и т.д., что позволяет ему быстро и правильно организовать свои действия. Чем интенсивнее внимание, тем больше нервной энергии затрачивает спортсмен. Длительность игры, разнообразие тактических ситуаций требуют высокой устойчивости внимания, сохранения способности к эффективной мобилизации его на протяжении всего матча, способности противостоять различным отвлечениям.

Развитие волевых качеств и процессов восприятия и внимания, как элементы психологической подготовки футболистов необходимы для формирования личности спортсмена, а также для успешной деятельности в данном виде спорта.

Литература:

1. Зуева М.В. Роль сенсорных систем в парусном спорте. Сборник научных трудов SWorld. 2008. Т. 24. № 1. С. 15-16.

Статья отправлена: 15.02.2016 г.

© Шевченко В.Ф.

ЦИТ: 116-152

УДК 796.001

**Гилев Г.А., Быкова Н.К., Комлев М.А., Курякова Л.Н.
К ПРОБЛЕМЕ РАЦИОНАЛЬНОГО ПЛАНИРОВАНИЯ
ТРЕНИРОВОЧНЫХ НАГРУЗОК СПОРТСМЕНОВ ВЫСОКОЙ
КВАЛИФИКАЦИИ**

*ФГБОУ ВПО "Московский педагогический государственный университет"
ФГБОУ ВО "Московский государственный машиностроительный
университет"*

Москва, Малая Пироговская, дом 1, строение 1

Москва, Б. Семеновская 38

**Gilev G. A., Bykova N. K., Komlev M. A., Kuryakova L.N.
TO THE PROBLEM OF RATIONAL PLANNING OF TRAINING LOADS OF
ATHLETES OF HIGH QUALIFICATION**

Moscow pedagogical state university

Moscow state machine-building university

Moscow, Malay Pirogovskaya, house 1, structure 1

Moscow, B. Semenovskaya 38,

Аннотация: в статье рассматривается проблема рационального планирования тренировочных нагрузок спортсменов высокой квалификации циклических видов спорта на примере плавания. Показана целесообразность проведения тренировочного процесса пловцов высокой квалификации по пути сочетания упражнений анаэробного характера с упражнениями аэробной направленности с постепенным увеличением их интенсивности до уровня близкого к анаэробному порогу.

Ключевые слова: энергообеспечение, упражнения, спортсмены, лактат.

Annotation: in article the problem of rational planning of training loads of athletes of high qualification of cyclic sports on the example of swimming is considered. Expediency of carrying out training process of swimmers of high qualification on the way of a combination of exercises of anaerobic character to exercises of an aerobic orientation to gradual increase in their intensity up to level close to an anaerobic threshold is shown.

Keywords: power supply, exercises, athletes, lactate.

Актуальность исследования. Проблема выбора тренировочных средств и методов является весьма актуальной для дальнейшего роста спортивных результатов [1 и др.]. Современная тенденция в построении тренировочного процесса в циклических видах спорта заключается в достижении наибольшей скорости продвижения по дистанции без дополнительного повышения

концентрации молочной кислоты (лактата) в крови. В этой связи совершенствование энергообеспечения при физических нагрузках, в частности повышение утилизации лактата, ограничение поступления его в кровь при прохождении дистанции являются ключевыми проблемами в тренировках спортсменов [2 и др.].

Цель работы. Обоснование теоретических и методических основ повышения результативности пловцов высокой квалификации на основе использования сочетаний упражнений различной интенсивности.

Методы и организация исследования. Педагогические контрольные измерения и тесты, включали: антропометрию, эргометрические методы, хронометрирование, физиологические методы, биохимические методы, методы математической статистики. Отличительной особенностью тренировочного процесса пловцов контрольной и экспериментальной групп являлись режимы «отдыха» в сериях проплываемых дистанций (отрезков), анаэробного преимущественно гликолитического характера. Пловцы контрольной группы в период восстановления между дистанциями (отрезками) преимущественно отдыхали пассивно или, в значительно меньшей мере, плавали дополнительным способом в аэробном режиме. В отличие от них спортсмены экспериментальной группы в сериях интенсивного плавания преимущественно анаэробного гликолитического характера использовали в промежутках между дистанциями (отрезками) для восстановления отдых активного характера. Проплывали определенную дистанцию тем же способом плавания в аэробном режиме, интенсивность которого увеличивалась по мере повышения тренированности, приближаясь к уровню анаэробного порога (АнП).

Результаты. Анализ результатов педагогического эксперимента показал существенные различия в показателях аэробной и анаэробной производительности у пловцов экспериментальной и контрольной групп по завершении эксперимента. Существенным обстоятельством в этом плане является повышение уровня АнП, зафиксированного с достоверным ростом результативности, у пловцов экспериментальной группы. Выполнение ими работы большей мощности по завершению эксперимента без существенного дополнительного накопления в крови побочных продуктов анаэробного обмена (лактата) является важнейшим атрибутом рационального построения тренировочного процесса в экспериментальной группе.

Еще одним подтверждением данного положения явились результаты проплывания 200-метровой дистанции с максимально доступной скоростью в тесте 5 x 200м с последовательно увеличивающейся скоростью преодоления этой дистанции. После завершения педагогического эксперимента повышение результативности у пловцов экспериментальной группы зафиксировано достоверно большим по сравнению пловцами контрольной группы. Концентрация молочной кислоты в крови на 3-й минуте после финиша на 200-метровой дистанции по завершении эксперимента оказалась у них достоверно меньшей относительно соответствующего показателя пловцов контрольной группы. При этом повышение концентрации лактата в крови у спортсменов

экспериментальной группы по завершении педагогического эксперимента с позиции математической статистики оказалось недостоверным.

Значимое повышение результативности пловцов экспериментальной группы при недостоверном увеличении величины концентрации лактата в крови в конце 3-й минуты отдыха после финиша на дистанции 200 метров в условиях приближенных к соревновательным позволяет сделать заключение о совершенствовании метаболизма утилизации лактата непосредственно во время выполнения упражнения анаэробного характера.

Анализируя сдвиги результатов пловцов контрольной группы на 200-метровой дистанции с максимально доступной скоростью в тесте 5 x 200м в совокупности с концентрацией лактата в конце 3-й минуты отдыха по завершении дистанции, приходим к выводу о том, что преимущественно пассивный отдых после выполнения упражнений анаэробной гликолитической направленности в процессе педагогического эксперимента стимулировал совершенствование метаболизма энергообеспечения двигательной деятельности испытуемых по пути увеличения концентрации молочной кислоты в крови.

Контроль за частотой сердечных сокращений в тесте 5 x 200м с увеличивающейся интенсивностью прохождения дистанций позволил по ходу педагогического эксперимента осуществлять срочный контроль за режимами проплываемых дистанций. Зафиксированная тенденция снижения ЧСС в режиме выполнения работы на уровне АНП по завершении педагогического эксперимента не позволяет сделать выводов о различии влияния тренировок в исследуемых группах на функционирование сердечно сосудистой системы.

Биоэнергетические показатели, зарегистрированные в тесте 4 x 50 м с интервалом отдыха 15 секунд, свидетельствуют о степени напряженности аэробных и анаэробных процессов, происходящих в организме пловцов при нагрузке анаэробной гликолитической направленности. Анализ полученных данных показал зависимость повышения результативности пловцов по завершении педагогического эксперимента от функциональных сдвигов в энергообеспечении, связанных с использованием спортсменами экспериментальной и контрольной групп в процессе педагогического эксперимента различных режимов восстановления после выполнения интенсивных упражнений преимущественно гликолитического характера.

Суммарное время выполнения теста пловцами экспериментальной группы имеет достоверное преимущество над соответствующим показателем спортсменов контрольной группы. Особого внимания заслуживает тот факт, что время второй половины теста 4 x 50 м пловцами экспериментальной группы по завершении педагогического эксперимента значительно улучшено относительно исходного тестирования в начале эксперимента. Тогда как у спортсменов контрольной группы не отмечено улучшения результата на второй половине теста 4 x 50 м по завершении педагогического эксперимента.

Учитывая разницу в концентрации лактата у испытуемых экспериментальной и контрольной групп в первые минуты по завершении теста в конце эксперимента и степень интенсивности его утилизации в этих группах

в период восстановления, причиной отличительных особенностей результативности второй половины выполнения теста в этих группах следует назвать повышение за период эксперимента утилизации лактата во время выполнения самого теста у пловцов экспериментальной группы.

Заключение. Эргометрические показатели специальной производительности, такие как повышение АНП, результативности на дистанции 200 метров, суммарное время теста 4 x 50 м с интервалом отдыха 15 секунд и изменение времени преодоления 2-й половины выполнения данного теста, зафиксированные по завершении педагогического эксперимента, указывают на целесообразность проведения тренировочного процесса пловцов высокой квалификации по пути сочетания упражнений анаэробного преимущественно гликолитического характера с упражнениями аэробной направленности с постепенным увеличением их интенсивности до уровня близкого АНП.

Литература

1. Гилев Г.А. Использование сочетаний упражнений различной интенсивности в тренировочном процессе пловцов / Г.А. Гилев, Н.Е. Максимов // Вестник спортивной науки. - 2011. - № 2.-С. 12-15.

2. Гилев Г.А. Повышение утилизации лактата при выполнении упражнений гликолитической направленности /Г.А. Гилев, Т.А. Бабинина, И.В. Удилова // Мир науки и инноваций. - Выпуск 2 (2). Том 12. - Иваново: Научный мир, 2015 - 102 с.

Отправлено 05.03.2016

Гилев Г.А., Быкова Н.К., Комлев М.А., Курякова Л.Н.

ЦИТ: 116-062

УДК 378.172

Априщенко Л.И.

ПРОБЛЕМНЫЕ АСПЕКТЫ ОБУЧЕНИЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЕ В ВУЗАХ

*Южный федеральный университет,
Ростов-на-Дону, Большая Садовая 105/42, 344006*

Aprishenko L.I.

PROBLEM ASPECTS OF TEACHING PHYSICAL EDUCATION IN HIGHER EDUCATION

*South Federal University,
Rostov-on-Don, Bolshaya Sadovaya 105/42, 344006*

Аннотация. В статье описаны причины низкой двигательной активности студентов вузов и рассмотрены рекомендации по развитию у студентов мотивации к занятиям физической культурой как необходимым атрибутам здорового образа жизни.

Ключевые слова: студент, здоровье, физическое воспитание, мотивация.

Abstract. This article describes the reasons for the low motor activity of

university students and addressed recommendations on the development of the students' motivation in physical culture as a necessary attribute of a healthy lifestyle.

Key words: student, health, physical training, motivation.

Научно-технический прогресс отрицательно влияет на естественную двигательную активность и физическое развитие студентов. Компьютер не только активно используется в учебном процессе, но и завладел практически всем свободным временем молодёжи. Снижение двигательной активности приводит к снижению физических качеств организма молодых людей, и, как следствие, ухудшению состояния здоровья, что неизбежно отрицательно сказывается на качестве профессиональной подготовки будущих специалистов. Поэтому занятия физической культурой, хотя бы в рамках учебного процесса, играют важнейшую роль в поддержании двигательной активности и физического здоровья студентов.

Сложившаяся негативная ситуация со здоровьем и физической подготовленностью студентов, масштабность этой проблемы требует кардинальных решений. На практике преподаватель нередко сталкивается с нежеланием студентов активно заниматься физическими упражнениями и пропуском учебных занятий, что обусловлено низким уровнем мотивации студентов к данной дисциплине. В связи с этим исследование особенностей создания мотивации студентов в занятиях физической культурой представляет значительный интерес.

Результаты исследования получены на основе анализа литературных источников, проведённого опроса студентов и преподавателей кафедры физвоспитания.

Росту физической подготовленности студентов препятствуют следующие причины:

- снижение интереса к занятиям физическими упражнениями, особенно в традиционных формах, мало учитывающих потребности, мотивы самого студента в преобразовании собственной физической формы;
- недостаточная готовность студентов перейти к организации самостоятельных форм занятий физкультурной деятельности;
- несоответствие уровня компетенции преподавателей физической культуры современным требованиям, проявляющейся в их недостаточной профессиональной готовности овладеть новым содержанием и формами занятий физическими упражнениями.

Одним из важнейших компонентов, составляющих структуру активности занятий физической культурой и спортом, является внутреннее желание и интерес к занятиям у каждого отдельного человека. Поэтому формирование у молодёжи потребности в физкультурной деятельности должно стоять во главе угла физкультурно-оздоровительной работы любого образовательного учреждения, в том числе и вуза [4].

С этой целью необходимо внедрять в образовательный процесс интерактивные методы обучения, которые ориентированы на более широкое взаимодействие студентов не только с преподавателем, но и друг с другом и на доминирование активности студентов в процессе обучения.

Интерактивные методы имеют ряд преимуществ:

- учет потребностей студентов;
- учет тенденций развития общества в целом;
- учет тенденций развития вуза;
- учет тенденции в развитии образования/методики преподавания.

Для реализации преимуществ интерактивных методов необходимо разрабатывать новые программы с учётом следующих закономерностей:

- обучение прямо пропорционально количеству полученного удовольствия от процесса обучения;
- обучение не происходит до тех пор, пока не изменится поведение.
- правильная подготовка и практика предотвращают плохую производительность в обучении.

При составлении новых программ необходимо учитывать следующее:

- поведение всех людей мотивировано;
- люди используют свою собственную мотивацию, а не мотивацию других людей.

- обучение прямо пропорционально количеству полученного удовольствия.

Советы по подготовке к занятиям:

- составьте список потребностей группы, как общих, так и частных;
- оцените занимающихся с точки зрения их подготовленности и мотивации к занятиям, а также внутригрупповой динамики (формального и неформального лидерства; ситуационных особенностей; и т.д.);
- сформулируйте цели занятий;
- определите содержание занятий;
- определите метод подачи материала;
- сформулируйте предполагаемые результаты занятий;
- выражайте свои идеи ясно и лаконично;
- имейте план занятий.

Способы формирования мотивации к занятиям физической культурой:

- создайте потребность в занятиях;
- обеспечьте чувство личной ответственности за обучение;
- планируйте занятия так, чтобы знания и двигательные умения имели практическое применение;
- хвалите, подбадривайте и одобряйте студентов;
- способствуйте появлению духа «соревнования с самим собой»;
- очертите преимущества вашего занятия;
- умейте распознать важность личных мотивов занимающихся.

Ошибки, которые мешают развитию мотивации:

- дистанцировать себя от участников учебного процесса;
- ввергать участников в состояние пассивных слушателей;
- предполагать, что участникам обязательно пригодится то, что вы им предлагаете;
- критиковать учащихся.

Преподаватель должен знать то, что он преподаёт. Вы не можете научить тому, что вы сами не выучили. Учить других надо, исходя из собственного опыта. Наиболее эффективными преподавателями, как правило, становятся те, кто сам применил в жизни то, чему он сейчас обучает других.

Ваш собственный опыт – это единственный путь, который позволит вам стоять перед другими и быть абсолютно уверенным в том, что вы делаете. Это – единственный путь быть уверенным в том, что где бы вы ни оказались, ваше общение с учащимися не будет поверхностным. Ваш язык должен быть понятен учащимся. Используйте принцип: от известного к неизвестному. Когда вы используете новые слова или термины, обязательно дайте их определения. Язык должен быть трамплином, а не препятствием. Любое новое знание и умения должно преподаваться через призму того, что уже известно, или апробировано. Наиболее эффективное обучение происходит в тех случаях, когда учащиеся активно вовлекаются в процесс, а не являются пассивными наблюдателями.

Если вы сами захвачены материалом, который преподаёте, то это стимулирует учащихся. Ученик сам должен видеть преимущества, которые дают ему ваши занятия. Когда студенты видят личную выгоду, они будут внимательны и активны.

Творческий подход преподавателя к проведению занятий и мотивации студентов к активной физической деятельности позволит улучшить состояние здоровья студентов и этим способствовать улучшению качества профессионального образования, сформировать у будущих специалистов потребность в двигательной активности на многие годы.

Литература:

1. Ашкенази С.М., Соколова И.В. Физическая культура и здоровье студентов вузов: анализ, опыт и приоритеты. Теория и практика физической культуры, 2011, № 5.
2. Гилев Г.А., Романовский С.К., Щепелев А.А. Проблемные аспекты развития физической культуры и спорта в вузах. М., Московский государственный индустриальный университет, апрель 2015.
3. Дижонова Л.Б. и др. Адаптация студентов первого курса к условиям обучения в вузе средствами физической культуры. Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований, 2010, № 9.
4. Зуева М.В. Инновационные аспекты физической культуры студентов. Сборник научных трудов SWorld. 2009. Т. 27. № 1. С. 80-81.

Статья отправлена: 15.02.2016 г.

© Априщенко Л.И.

ЦИТ: 116-063

УДК 796.015.59

Безверхая Л.Ф.

**ЭФФЕКТИВНОСТЬ ОЗДОРОВИТЕЛЬНЫХ ЗАНЯТИЙ СО
СТУДЕНТАМИ СПЕЦИАЛЬНОЙ МЕДИЦИНСКОЙ ГРУППЫ С
ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ГИМНАСТИКИ ЦИГУН**

*Южный федеральный университет,
Ростов-на-Дону, Большая Садовая 105/42, 344006*

Bezverhaya L.F.

IMPROVING EFFICIENCY CLASSES WITH STUDENTS OF SPECIAL MEDICAL GROUPS USING GIMNASTICS QIGONG

*South Federal University,**Rostov-on-Don, Bolshaya Sadovaya 105/42, 344006*

Аннотация. В статье дается обоснование использования оздоровительного комплекса упражнений цигун, направленного на гармонизацию физического и духовного развития человека, повышение адаптационных возможностей организма к стрессогенным факторам жизнедеятельности при работе со специальными медицинскими группами в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: физическое воспитание, студент, здоровье, дыхание, оздоровительная система цигун.

Abstract. In the article the substantiation of use of the recreation complex pack-ragnini qigong, aiming at the harmonization of physical and spiritual development of man, improving the adaptive capacity of the organism to stressors of life when you work with special medical groups in higher educational institutions.

Key words: physical education, student, health, breathing, Wellness qigong.

Одной из актуальных проблем нашего времени является здоровье учащихся высших образовательных учреждений как социально-значимый показатель медико-демографической характеристики населения России, так как частая заболеваемость приводит к уменьшению эффективности учебной, а впоследствии и профессиональной деятельности [1]. Развитие ситуации в указанном направлении обусловлено тем обстоятельством, что количество студентов специальной медицинской группы (СМГ) за последние пять лет увеличилось с 10 до 20-25 %, в некоторых ВУЗах достигает 40 %, и по прогнозам к 2015-2018 годам приблизится к 50-60 % от общего количества студентов [2]. Мы уверены, что этим молодым людям занятия физическим упражнениями необходимы даже больше, чем их здоровым сверстникам, т.к. в основном все они имеют слабое физическое развитие, часто болеют. В связи с этим весьма важным является повышение эффективности занятий в СМГ.

Изучению восточных оздоровительных систем сегодня посвящено определенное количество научных трудов отечественных авторов, работающих над проблемами философского, психологического, педагогического характера, рассматривающих вопросы физической культуры, валеологии, медицины, разрабатывающих методики лечебно - восстановительной и оздоровительно-профилактической деятельности. В литературе, посвященной изучению восточной медицины, достаточно внимания уделяется лечебно-профилактическим системам психофизических упражнений.

Занятия в СМГ направлены на укрепление здоровья, вовлечение ослабленных в физическом отношении учащихся в активные занятия физической культурой, пропаганду здорового образа жизни. Задачами исследования нашего явились: определение влияния приоритетности применения оздоровительной системы цигун на изменение состояние здоровья

студентов высшего образовательного учреждения, а также формирование у них необходимой потребности к ежедневным самостоятельным занятиям.

Цигун – достаточно сложный и многообразный комплекс упражнений, представляющих единство искусства дыхания и движения, который помогает сохранить здоровье, бодрость, спокойствие, легкость движений, остроту восприятия и целостность окружающего мира, справиться со многими заболеваниями органов пищеварения, дыхания, сердечнососудистой системы.

Многовековой опыт китайской народной медицины, обобщенный знаменитыми врачами древности, воплотился в систему оздоровительной гимнастики цигун, которая, на наш взгляд, как нельзя лучше подходит для занятий в СМГ. Это совершенно уникальная система тренировки тела и психики, методы которой во многих отношениях близки к методам аутогенной тренировки (АТ), однако, в отличие от последней, упражнения цигун не только не вызывают «предусмотренных ощущений» (тяжести, тепла и т. п.), но и не рекомендуется даже ожидать во время занятия появления лечебного эффекта, т. к. это может привести к появлению напряжения. Заниматься цигун желательно на свежем воздухе, избегая отвлекающих факторов – громких посторонних звуков, яркого света и т.д. Что и было применено на занятиях в СМГ с начала учебного года, при хороших климатических условиях занятия проводились на свежем воздухе в парковой зоне на берегу залива. Начинались занятия с медленной ходьбы по пересеченной местности с постепенным увеличением дистанции и времени. В основной части занятия применялся комплекс упражнений цигун. При разучивании упражнений цигун, связанных с движением, необходимо соблюдение последовательности. Необходимо стремиться к тому, чтобы дыхание было естественным, непрерывным и бесшумным. Цигун – это еще и искусство правильно дышать, что положительно влияет на систему саморегенерации.

Все упражнения проводятся в состоянии глубокого расслабления. В этом заключается принципиальное отличие цигун. Частота дыхания во время занятий индивидуальна, здесь нет какого-то стандарта, поскольку если начать добиваться некой конкретной частоты, легко можно вызвать дискомфорт, и организм ослабнет. Спустя 2-3 недели после начала занятий, когда правила дыхания уже в основном освоены, а организм окреп, можно переходить к новым упражнениям. Главным критерием итоговой оценки избрана посещаемость. Практики цигуна включают четыре вида обучения: динамическое, статическое, медитативное и виды деятельности, требующие внешних средств. При работе с СМГ использовался комплекс упражнений динамического цигун, включающий в себя специальные движения, своего рода мягкую гимнастику, направленную с одной стороны на раскрепощение тела, раскрытие и оздоровление суставов, укрепление связок и сухожилий, а с другой – на усиление циркуляции энергии в теле. Данный вид цигун ориентирован на восстановление и поддержание физического здоровья. Это дает возможность заниматься цигун независимо от начального уровня физической подготовки. Цигун особенно благотворно влияет на позвоночник, который китайцы называют еще «древом жизни». По окончании комплекса упражнений в спине и

шее появляется легкость, тело приобретает большую гибкость и подвижность. Поэтому неудивительным является то, что к практике цигун все чаще обращаются люди, которым необходимо возвращать форму после перенесенных травм опорно-двигательного аппарата, лечить такие заболевания, как сколиоз, ДЦП, миопатия, артриты. В заключительной части применялись только дыхательные упражнения. Чтобы начать практиковать китайскую гимнастику, не нужны какие-либо специфические навыки. Для новичков разработана программа, включающая в себя базовые оздоровительные комплексы цигун и упражнения, которые направлены на выработку основ, подготовку тела и мыслей к практикам более высокого уровня. Цигун могут практиковать все, вне зависимости от возраста человека и его половой принадлежности, особенностей комплекции и состояния здоровья, так как противопоказаний практически не существует. Хотя есть свидетельства о положительном эффекте после первых занятий, но основа самовосстановления организма посредством цигун лежит в методических и постоянных практиках. Для профилактики и оздоровления достаточно уделять занятиям около двадцати минут ежедневно. Каждая тренировка повышает настроение, нормализует работу внутренних органов и систем, заряжает тело бодростью, увеличивает стрессоустойчивость, омолаживает организм.

В научном мире до сих пор нет единого мнения о цигун. Дело в том, что многочисленные практические результаты однозначно свидетельствуют об эффективности методики, но при этом главное понятие цигуна – энергия ци – пока не получила научного объяснения. На основе работы с СМГ, можно сделать вывод, что оздоровительная система цигун помогает в решении следующих задач: укреплении здоровья, улучшении физического развития, закаливании организма; расширении диапазона функциональных возможностей основных физиологических систем организма; повышении умственной и физической работоспособности; повышении защитных сил организма и его сопротивляемости; освоении основных двигательных умений и навыков; воспитании интереса к регулярным занятиям физическими упражнениями и морально-волевыми качествами; пропаганде здорового образа жизни. Занятия цигун способствуют укреплению нервной системы, от состояния которой зависит регуляция обмена веществ, теплообмена и секреторных функций, а также поддержание осмотического давления и кислотно-щелочного равновесия в организме [3], без чего невозможно развитие, совершенствование опорно-двигательного аппарата и эмоциональной сферы – необходимых составляющих жизни современного человека.

Литература:

1. Романченко С.А. Коррекция состояния здоровья студентов в процессе занятий физической культурой: автореф. дисс. ... канд. пед. наук. - Санкт-Петербург, 2006. – С.22- 24.
2. Саидюсупова И.С. Медико-социальная оценка состояния здоровья студентов медицинского ВУЗа и пути совершенствования организации медицинской помощи: дисс. ...канд. мед. наук. - М., 2008. - С.35-39.

3. Мантэк Чиа. Пробуждение целительной энергии ДАО. – Киев: София, 1997. – С. 30-98.

Статья отправлена: 15.02.2016 г.

© Безверхая Л.Ф.

ЦИТ: 116-064

УДК 796.015.12

Кадетова Н.В.

**НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ
СПОРТСМЕНОВ ИГРОВЫХ ВИДОВ СПОРТА НА ПРИМЕРЕ
БАДМИНТОНА**

*Южный федеральный университет,
Ростов-на-Дону, Большая Садовая 105/42, 344006*

Kadetova N.V.

**SOME FEATURES OF PSYCHOLOGICAL PREPARATION OF ATHLETES
PLAYING SPORTS ON THE EXAMPLE OF BADMINTON**

*South Federal University,
Rostov-on-Don, Bolshaya Sadovaya 105/42, 344006*

Аннотация. В работе раскрываются аспекты психологической подготовки спортсменов, занимающихся игровыми видами спорта на примере игры в бадминтон. Частично рассмотрены особенности развития психологической устойчивости спортсмена при подготовке его к соревнованиям. Даны рекомендации по построению учебно-тренировочного процесса бадминтонистов, учитывая особенности данного вида спорта, а также те высокие требования к физическим нагрузкам, которые влияют на психологическую устойчивость нервной системы и на все стороны психики спортсменов-бадминтонистов.

Ключевые слова: бадминтон, психологическая подготовка, психологическая устойчивость.

Abstract. The paper reveals the aspects of psychological preparation of athletes involved in competitive sports by the example of the game of badminton. Features of the development of psychological stability of the athlete were considered partially in preparing him for the competition. Recommendations for the construction of the training process badminton, given the characteristics of the sport, as well as those high demands on physical activities that affect the psychological stability of the nervous system and on all aspects of the psyche, badminton athletes.

Key words: badminton, psychological training, psychological resilience.

Психологическая подготовка – это система психолого-педагогических воздействий, применяемых с целью формирования у спортсменов личности и психологических качеств, необходимых для успешного выполнения тренировочной деятельности, подготовки к соревнованиям и надежного выступления в них.

Психологическая подготовка помогает спортсмену создавать такое психологическое состояние, которое способствует, с одной стороны,

наибольшему использованию физической и технической подготовленности, а с другой стороны – позволяет противостоять предсоревновательным и соревновательным сбивающим факторам (неуверенность в своих силах, страх перед возможным поражением, скованность, перевозбуждение и т.д.)

Психологическую подготовку спортсмена принято подразделять на общую, направленную на развитие психических функций и качеств личности, необходимых для успешной деятельности в данном виде спорта и на специальную, направленную на формирование готовности к конкретному предстоящему соревнованию.

Общая психологическая подготовка осуществляется в каждой тренировке в течение всего спортивного стажа, так как совершенная физическая, техническая и тактическая подготовка спортсмена неразрывно связана с психологической. В ходе ее спортсмен познает свои функциональные возможности и приобретает нужный психологический настрой.

Специальная психологическая подготовка направлена на достижение оптимальной работоспособности спортсмена при выступлении в каждом конкретном соревновании: регулируется предстартовое состояние, готовность к наилучшему выполнению определенной программы действия в конкретных условиях.

Психология готовности спортсмена к соревнованиям определяется:

- спокойствием (хладнокровием) спортсмена в экстремальных ситуациях, что является характерной чертой его отношения к окружающей среде;
- уверенностью спортсмена в себе, в своих силах как одной из сторон отношения к себе, обеспечивающей активность, подготовленность действий, помехоустойчивость;
- боевым духом спортсмена, как отношение к процессу и результату деятельности, боевой дух обеспечивает стремление к победе, то есть к достижению соревновательной цели, что способствует раскрытию резервных возможностей.

Единство этих черт спортивного характера осуществляет состояние спокойной боевой уверенности.

Если говорить о бадминтоне, то психологическая подготовка «охватывает» три уровня: команды, личности и индивидуальных особенностей.

Современный бадминтон характеризуется высокой скоростью полета волана, быстрым перемещением игроков, быстрой и внезапной сменой игровых ситуаций. Игроку в процессе игровых действий приходится воспринимать большое количество объектов или их элементов. Все это предъявляет высокие требования к объему, интенсивности, устойчивости, распределению и переключению внимания, скорости ориентировки. Особенно в парных играх все чаще применяются сложные тактические комбинации со сменой мест, скрытыми перемещениями, снижением высоты и увеличением скорости передачи волана. Действия игроков в таких условиях требуют точного и объективного знания спортивной стратегии деятельности каждого конкретного соперника с тем, чтобы эффективно использовать свою стратегию для эффективной деятельности в процессе игры при активном постоянном

противодействию этого противника. Отсюда важнейшее значение приобретает стратегия поведения обоих игроков. Необходимо уметь разгадать планы соперника и маскировать собственные действия и намерения. Все это предъявляет высокие требования к мышлению бадминтонистов.

Тактическое мышление имеет свои специфические особенности. Так, принимая волан, бадминтонист должен мгновенно оценить сложную ситуацию, спланировать свои действия, принять правильное для данной ситуации решение и реализовать его в приеме, то есть мышление носит действенный характер.

Анализ условий игры и действий свидетельствуют, что предъявляемые высокие требования к физическим нагрузкам влияют на психологическую устойчивость нервной системы и на все стороны психики: ощущение, восприятие, внимание, представление, воображение, мышление, эмоции и на морально-волевые качества личности. По своему характеру все движения представляют динамическую работу переменной интенсивности, где периоды значительной мышечной деятельности чередуются с периодами относительного расслабления. Поэтому учебно-тренировочный процесс нужно строить исходя именно из этих позиций. Для повышения психологической устойчивости бадминтонистов существуют определенные принципы психологической подготовки, которые в общем виде можно изобразить как алгоритм с наличием внутренних и внешних связей. Специфика вида спорта накладывает отпечаток на развитие у бадминтонистов тех или иных сторон психики человека: восприятие, внимание, представление, воображение, мышление, память, эмоции, морально-волевые качества.

Процессы восприятия подразделяются на зрительные, специализированные и восприятия движения. Зрительные восприятия характеризуются объемом поля зрения и глубинным зрением. Специфика бадминтона такова, что многие действия совершаются на основе периферического зрения. Недостаточно развитое периферическое зрение значительно сужает и обедняет тактические и технические действия бадминтониста.

Для развития точности глазомера и периферического зрения в тренировках необходимо как можно больше варьировать дистанции при передачах, подачах, в нападающих ударах и т.д., использовать различные удары на различные расстояния, удары по сигналу тренера в определенную зону. В восприятии движений отражаются их свойства, форма, амплитуда, направление, продолжительность и ускорение.

При выполнении технических приемов нужна точная дифференцировка мышечных ощущений. Рекомендуется выполнять различные удары в парах, четверках, использовать два волана, выполнять удары левым и правым боком. Необходимо включать в специальную физическую подготовку сложные по координации виды упражнений, различные акробатические и гимнастические упражнения, различные вращательные движения, всевозможные ускорения с мгновенной остановкой, упражнения на равновесие.

Специфическое восприятие способствует развитию внимания и ощущений, в результате чего у бадминтонистов появляется высокоразвитое,

спеціалізоване комплексне якість. К ним можна віднести «чуттєво волана», «чуттєво площадки», «чуттєво сетки», «чуттєво часу». В основі цього якості лежить точна диференціювання подразнень, поступаючих в різні аналізатори. Основну роль при цьому грають м'язово-двигательні, зорові, вестибулярні і слухові відчуття. Саме вони є показником технічного майстерства і станом спортивної форми гравця.

В тактичних діях бадмінтоністів реалізується їх творче мислення, пам'ять, уявлення і уявлення. В бадмінтоні переміає той, хто діє не по стандарту, має вмінням творче здійснювати тактичні задуми з урахуванням дій протидника, створювати ситуації, найбільш вигідні для себе і найменш вигідні для суперника.

Бадмінтон – один з найеміональній видів спорту. Швидка зміна ігрових ситуацій, чередування удач і невдач, фізичне напруження, вплив глядачів вимагають великого всплеску емоцій, радості і переживань.

Стаття отпралена: 15.02.2016 / © Кадетова Н.В.

ЦИТ: 116-188

Шепеленко Т.В., Лучко О.Р., Акімова М.Є.

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ТРАНСПОРТНИХ ВНЗ ЗАСОБАМИ ОЗДОРОВЧОЇ АЕРОБІКИ

Український державний університет залізничного транспорту

Харків, майдан Фейєрбаха, 7, 61050, Україна

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Харків, вулиця Петровського, 25, 61045, Україна

Shepelenko T.V., Lychko O.R., Akimova M.E.

AESTHETIC EDUCATION OF STUDENTS TRANSPORT UNIVERSITIES MEANS WELLNESS AEROBICS

Ukrainian State University of Railway Transport

Kharkov, Feuerbach square 7, 61050, Ukraine

Kharkov National Automobile and Road Building University

Kharkov, Petrovskoho str., 25, 61045, Ukraine

Анотація: в роботі висловлюється думка, що заняття аеробікою сприяють естетичному вихованню студентської молоді. Особливу увагу автори приділили роботі зі студентами залізничних та автомобільних спеціальностей, так як залізничний та автомобільний транспорт є ведучими видами транспортних та пасажирських перевезень в багатьох країнах світу.

Ключові слова: студенти, залізничники, автомобілісти, аеробіка, естетичне виховання, тестування.

Annotation: This paper suggests that aerobic exercise contribute to the aesthetic education of students. Special attention writers is paid to work with students train and car specialties, as well as rail and road transport is the leading type of transport and passenger transport in many countries.

Keywords: students, railroad workers, motorists, aerobics, aesthetic education, testing.

Введення: Вища школа займає важливе місце у формуванні всебічно та гармонійно розвинутої особистості. Система освіти та виховання у ВНЗ направлена на підготовку молоді до виконання функцій спеціаліста високої кваліфікації, формування світогляду, моральне, професійне, фізичне та естетичне виховання [5,6].

Актуальність проблеми: Особливої уваги заслуговує підготовка фахівців у сфері залізничного та автомобільного транспорту. Залізничний та автомобільний транспорт сьогодні є ведучими серед універсальних видів пасажирських та вантажних перевезень в багатьох країнах світу [5,6].

Формування професійної готовності майбутніх фахівців до успішної діяльності здійснюється у ВНЗ у процесі професійно-прикладної фізичної підготовки шляхом спеціально спрямованого та вибіркового використання засобів фізичного виховання. Проблема пошуку ефективних засобів, форм і методів фізичного виховання майбутніх інженерів залізничного та автомобільного транспорту в контексті їх підготовки до майбутньої трудової діяльності залишається актуальною.

Наряду з формуванням професійно-важливих якостей необхідних майбутнім залізничникам та автомобілістам засобами фізичного виховання є сприяння підвищенню рівня естетичного виховання [5,6].

Естетичні цінності спорту активно сприяють формуванню гармонійного розвитку. Багатьох приваблює можливість отримати естетичні почуття, задоволення від занять спортом, від побачених красивих рухів, досконалого володіння тілом [1].

Результати дослідження: На погляд викладачів кафедр «Фізичного виховання та спорту» Українського державного університету залізничного транспорту (далі УкрДУЗТ) та Харківського національного автомобільно-дорожнього університету (далі ХНАДУ), спираючись на проведені дослідження, засоби аеробіки найбільш цілеспрямовано сприяють підвищенню рівня естетичного виховання студентів транспортних ВНЗ.

Окрім задач зміцнення здоров'я, важливим компонентом мотивації до занять аеробікою є отримання красивих форм тіла, пластики рухів, збереження молодості, підвищення працездатності. Головним фактором відбору засобів аеробіки є естетика рухів, а найбільш з допоміжних та дієвих засобів для естетичного виховання є музика [1, 3].

Музика сприяє формуванню почуття ритму, під музичний супровід випрацьовується стиль рухів, їх динаміка. Під впливом занять під музику розвивається вміння рухами підкреслити характер музики. [1,2,3].

Мета – обґрунтувати вплив занять аеробікою на естетичне виховання студентської молоді.

В дослідженні приймали участь студенти I – II курсів УкрДУЗТ та ХНАДУ, 17 - 21 років, які займаються у групах спеціалізації оздоровча аеробіка. Для визначення загальнокультурного та естетичного рівня студентів на початку дослідження було проведено опитування у вигляді анкетування. Перед студентами ставились запитання: як вони використовують вільний час? Як ставляться до фізичної культури та спорту, як до засобу естетичного

виховання? Бачать чи ні необхідність у формуванні естетики у студентської молоді? Яким видам мистецтв віддають перевагу?

Аналіз анкетування показав, що тільки 25% студентів вільний час використовують з користю для підвищення рівня естетики (відвідують кінотеатри, музеї, виставки, концерти та ін.), 53% респондентів проводять час біля комп'ютера, 15% відвідують спортивні та інші секції, 7% респондентів вважають, що на естетичне виховання не слід витрачати вільний час. До фізичної культури та спорту, як до засобу естетичного виховання ставляться 65% респондентів, 87% вважають що людина повинна бути гармонійно розвинутою, 13% відповіли, що естетичне виховання не треба виховувати, воно в людині від батьків.

Практичною стороною дослідження є оволодіння студентами змісту навчальної програми з аеробіки. Для оцінювання рівню естетичної культури студентів I – II курсів використовувались наступні тести:

1. Музичність – здатність поєднувати рухи з музикою. Оцінюється за вмінням виконувати композицію під музику, акцентуючи увагу на високих долях, за демонстрацією вміння передавати характер музики, передавати музичний настрій глядачам, суддям та ін.

2. Ритмічність – чергування звукових ефектів у відповідності з музикою (акцентування оплесками, вистукування ногами та ін.). Для оцінювання ритмічності пропонується тест із хлопками: В.П. – о.с. - виконуються 20 оплесків прямими руками над головою та по стегнам під музичний супровід, акцентуючи високі долі музики.

3. Хореографія – поєднання рухів різної складності.

4. Рухова пам'ять визначається обсягом вивченого матеріалу. Оцінюється за результатами виконання вивчених раніше комплексів. На оцінку «відмінно» - безпомилкове виконання комплексу, на оцінку «добре» - виконання комплексу з незначними помилками, на оцінку «задовільно» - виконання комплексу з двома - трьома помилками. При виконаннях комплексу з помилками більше трьох тест вважається невиконаним, рухова пам'ять не розвинена.

5. Технічна майстерність – точне виконання рухів. Оцінюється за технікою виконання: кожен рух повинен мати чіткий початок та кінцеве положення. Кожна фаза демонструє досконалий контроль (керування), необхідність демонструвати баланс у виконання елементів, переходах, підскоках, приземленнях та у поєднаннях аеробних доріжок.

6. Творчі здібності – вміння скласти оригінальну, неповторну композицію. Студентам пропонується складання комплексу під музичний супровід: на оцінку «відмінно» - необхідно скласти 2 різні за характером танцювальні зв'язки зі складною за координацією та оригінальною роботою рук та ніг, на оцінку «добре» - 2 простих танцювальні зв'язки з роботою рук та ніг, на оцінку «задовільно» - 2 прості танцювальні зв'язки з роботою тільки рук чи ніг [1,2,3].

Кожні два місяці тестові завдання ускладнювались та випробування проводились повторно. Результати повторних тестувань студентів груп спеціалізації аеробіки показує, що в студентів постійно підвищується рухова

пам'ять, формуються творчі здібності, вдосконалюються ритмічність, хореографія та музичність. З'являється стійка навичка рухової культури. У тих хто займається виникають здібності сприймати красу зовнішнього середовища, вміння аналізувати та оцінювати його у відповідності з вимогами естетики, виховувати в собі естетичне відношення до оточуючих та діяти по законах краси.

Висновок Встановлено, що регулярні заняття аеробікою допомагають розкритися природнім задаткам та здібностям молодого покоління. Процес навчальних занять, підготовка до показових виступів, безумовно, є стимулом для розвитку естетичного виховання. У студентів, які спеціалізуються в аеробіці, спостерігається розвинений добрий смак, вони активні, естетично та фізично розвинуті [1,3,4].

Спираючись на результати дослідження на кафедрах «Фізичного виховання та спорту» УкрДУЗТ та ХНАДУ фахівцями з аеробіки розроблені та практично апробовані програми та комплекси вправ оздоровчого напрямку, які пропонуються для широкого використання з групами інших спеціалізацій за видами спорту (волейбол, футбол, баскетбол, настільний теніс, легка атлетика та ін.) для сприяння естетичному вихованню студентів.

Організуються та проводяться теоретичні та практичні заняття в ракурсі поширення кругозору та культури студентів в цілому.

Естетичне виховання та естетична підготовка на заняттях аеробікою розглядається, як удосконалення навчально-виховного процесу, а також є невід'ємною умовою різнобічного та гармонійного розвитку молоді.

Література:

1. Зайцева Г.А. Оздоровительная аэробика в высшем учебном заведении: метод. пособие / Зайцева Г.А., Медведева О.А. М.: ФиС, 2007, 104с.
2. О.А. Иваненко Актуализация потребности занятий оздоровительной аэробикой / О.А. Иваненко // Инновации в сфере физической культуры и спорта: материалы межрегиональной науч.-практ. конф.; ТГУ. – Тюмень: ТГУ, 2000. – С. 68 – 71.
3. Лисицкая Т.С. Оздоровительная аэробика и методика ее преподавания / Т.С. Лисицкая, Л.В. Сиднева, С.А. Гониянц. – Троицк: Тривант ЛТД, 2002.–60с.
4. Мякинченко Е.Б. Методология управления тренировочной нагрузкой на занятиях по базовой танцевальной аэробике / Е.Б. Мякинченко, М.П. Ивлев, М.П. Шестаков // Теория и практика физической культуры. – 1995. – № 5. С. 39 – 43.
5. Садовский В.А. Формирование двигательной готовности специалистов железнодорожного транспорта в условиях профессионально ориентированной системы физического воспитания : автореф. дис. д-ра пед. наук. : спец. 13.00.04 / В.А. Садовский . – Улан-Удэ, 2012. – 40 с.
6. Тропина Л.К. Профессионально-прикладная направленность физического воспитания студентов транспортного ВУЗА : консп. лекц. / Л.К. Тропина. – Екатеринбург : УрГУПС, 2011. – 20 с.

Стаття відправлена: 8. 03. 2016 р.

© Шепеленко Т.В., Лучко О.Р., Акімова М.Є.

Авторы

- Акимова Марина Евгентевна* - Харківський національний автомобільно-дорожній технічний університет, Україна
Априщенко Лариса Игоревна - Южный федеральный университет, Россия
Артемова А.А. - студент, Донбасский государственный педагогический университет, Украина
Безверхая Лилия Федоровна - Южный федеральный университет, Россия
Белевская Юлия Александровна - кандидат юридических наук, доцент, Россия
Белова Оксана Викторовна - кандидат политологических наук, Поволжская государственная академия телекоммуникаций и информатики, Россия
Большев Александр Олегович - доктор филологических наук, профессор, Санкт-Петербургский государственный университет, Россия
Быкова Наталья Константиновна - соискатель, доцент, Московский государственный Машиностроительный университет, Россия
Герман Ольга Николаевна - кандидат философских наук, ст. преп, Томский государственный университет систем управления и радиоэлектроники, Россия
Гилев Геннадий Андреевич - доктор педагогических наук, профессор, Московский педагогический государственный университет, Россия
Головаченко Иван Викторович - Черноморский государственный университет им. Петра Могилы, Украина
Смельяненко Ганна Дмитрівна - кандидат философских наук, доцент, Донбасский державний педагогічний університет, Україна
Кадетова Наталья Владимировна - кандидат педагогических наук, доцент, Южный федеральный университет, Россия
Колган Е.В. - кандидат филологических наук, доцент, Донбасский государственный педагогический университет, Украина
Комлев Михаил Алексеевич - соискатель, ст. преп, Московский государственный Машиностроительный университет, Россия
Котов Жан Викторович - кандидат философских наук, доцент, Придніпровська державна академія будівництва і архітектури, Кафедра философии и политологии, Украина
Кулаженкова Людмила Николаевна - Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова, ф-т иностранных языков и регионоведения, Россия
Курякова Любовь Николаевна - соискатель, ст. преп, Московский государственный Машиностроительный университет, Россия
Лобовик Наталья Викторовна - студент, Украина
Лучко Ольга Ростиславовна - Українська державна академія залізничного транспорту, Україна
Мамонов Егор Алексеевич - студент, Донбасский государственный педагогический университет, Украина
Миц Николай Александрович - кандидат исторических наук, доцент, Черноморский государственный университет им. Петра Могилы, Украина
Неспай Виктория Юрьевна - студент, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Україна
Орёл Анна Сергеевна - кандидат филологических наук, доцент, Донбасский государственный педагогический университет, Украина
Павлищев Александр Александрович - Черноморский государственный университет им. Петра Могилы, Украина
Пасикова Мария Вячеславовна - кандидат педагогических наук, доцент, Южный федеральный университет, Россия
Радзий Владимир Феофилович - кандидат географических наук, доцент, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Україна
Радишевская Любовь Вячеславовна - кандидат философских наук, доцент, Томский государственный университет систем управления и радиоэлектроники, Россия
Секунова Юлия Володимирівна - кандидат исторических наук, доцент, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Украина
Тищенко Екатерина Анатольевна - кандидат филологических наук, доцент, Донбасский государственный педагогический университет, Украина
Ткаченко Евгений Николаевич - соискатель, ст. преп, Донбасский государственный педагогический университет, Украина
Фисун Александр Павлович - доктор технических наук, профессор, Орловский государственный технический университет, Россия
Чепчук Яна Игоревна - магистр, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки / Україна, Україна
Чичирко Яна Вячеславівна - студент, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Украина
Шевченко Владимир Федорович - Южный федеральный университет, Россия
Шепеленко Татьяна Валерьевна - Українська державна академія залізничного транспорту, Україна
Шестопалова Людмила Николаевна - кандидат юридических наук, доцент, Київський національний торговельно-економічний університет, Україна

ФИЛОСОФИЯ И ФИЛОЛОГИЯ /
PHILOSOPHY AND PHILOLOGY

Социальная философия /
Social Philosophy

- ЦИТ: 116-139 Котов Ж.В. К ВОПРОСУ О СЛОЖНОСТИ ОСВОЕНИЯ
ФИЛОСОФСКОГО НАСЛЕДИЯ ЭВАЛЬДА ИЛЬЕНКОВА
Kotov J. V. DUE TO THE ISSUES OF THE PHILOSOPHICAL HERITAGE
DEVELOPMENT COMPLEXITY OF EWALD ILYENKOV.....4

Логика, этика и эстетика /
Logic, ethics and aesthetics

- ЦИТ: 116-172 Герман О.Н., Радишевская Л.В. К ВОПРОСУ ОБ
ИЗМЕНЕНИИ ЭСТЕТИЧЕСКОГО ПРОСТРАНСТВА В ВИРТУАЛЬНОМ
ОБЩЕСТВЕ
German O.N., Radishevskaya L.V. TO THE QUESTION ABOUT THE CHANGING OF
AESTHETIC SPACE IN THE VIRTUAL SOCIETY.....8

Религиоведение /
Religious

- ЦИТ: 116-008 Ємельяненко Г. Д. ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ
С. К'ЄРКЕГОРА ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ДУХОВНИХ ПРОЦЕСІВ
САМОЗДІЙСНЕННЯ ІНДИВІДА
Emelianenko A. D. THE EXISTENTIAL PHILOSOPHY S. KIERKEGAARD AS A
REFLECTION OF SPIRITUAL PROCESSES OF SELF-REALIZATION AN INDIVIDUAL...12

Языковедение и иностранные языки в современном мире /
Linguistics and foreign languages in the world today

- ЦИТ: 116-002 Белова О.В. ВЛИЯНИЕ СЛОВАРЕЙ НА КУЛЬТУРНУЮ
ГРАМОТНОСТЬ СТУДЕНТОВ ТЕХНИЧЕСКИХ ВУЗОВ
Belova O. V. THE INFLUENCE OF DICTIONARIES ON THE CULTURAL LITERACY OF
STUDENTS OF TECHNICAL UNIVERSITIES.....18

- ЦИТ: 116-016 Колган О.В., Артёмов Г.О. АГРОНОМІЧНІ ТЕРМІНИ
У ПОВІСТІ КОСТЯ МІХЕЄВА «ВІДЛУННЯ»
Kolgan O.V., Arteomova A.A. AGRONOMICAL TERMS IN THE STORY OF KOSTYA
MIKHAYEV «ECHO».....22

- ЦИТ: 116-097 Орел А. С., Мамонов Є. О. ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ПЕРЕКЛАДУ ДІЛОВИХ ЛИСТІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ
Orel A. S., Mamonov E. O. GRAMMATICAL FEATURES OF TRANSLATION OF
BUSINESS CORRESPONDENCE FROM ENGLISH TO UKRAINIAN.....27

- ЦИТ: 116-140 Ткаченко Є. М. ДАВНЬОІРАНІЗМИ В ТОПОНІМІЇ
СЛОБОЖАНЩИНИ (хан / хон, kan / kon)
Tkachenko Ye. M. OLD IRANIAN WORDS IN TOPONYMY OF SLOBODA UKRAINE
(хан / хон, kan / kon).....31

ЦИТ: 116-161 Кулаженкова Л.Н. МОТИВАЦИЯ ГОРОДСКОЙ ТОПОНИМИКИ	
<i>Kulajenkova L.N. THE MOTIVATION OF TOPONIMICS</i>	36
ЦИТ: 116-225 Тищенко К. А., Лобовік Н. В. МЕТОД АКТУАЛІЗМУ В ПРАЦЯХ З ІСТОРІОГРАФІЇ МОВОЗНАВСТВА	
<i>Tyshchenko K. A., Lobovik N. V. METHOD OF ACTUALISM IN LABOURS ON HISTORY OF LINGUISTICS</i>	41
Литературоведение /	
<i>Literary criticism</i>	
ЦИТ: 116-189 Большев А.О. 4 ГЛАВА 11 ЧАСТИ РОМАНА Б. ПАСТЕРНАКА «ДОКТОР ЖИВАГО»: К ВОПРОСУ О РОЛИ СИМВОЛИЧЕСКОГО ПОДТЕКСТА	
<i>Bolshev A.O. FOURTH CHAPTER OF THE ELEVENTH PART OF BORIS PASTERNAK'S NOVEL "DOCTOR ZHIVAGO": REGARDING THE ROLE OF SYMBOLIC SUBTEXT</i>	45
ЮРИДИЧЕСКИЕ И ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ /	
<i>LEGAL AND POLITICAL SCIENCE</i>	
Теория и история государства и права /	
<i>Theory and History of State and Law</i>	
ЦИТ: 116-154 Шестопалова Л.М. КОРУПЦІЯ ЯК СУТНІСТЬ І ЯК ЯВИЩЕ	
<i>Shestopalova L.M. THE CORRUPTION AS NATURE AND AS A PHENOMENON</i>	50
ЦИТ: 116-197 Фисун А.П. Белевская Ю.А. ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБЩЕСТВО: ПОНЯТИЕ ИЛИ ПРАВОВАЯ КАТЕГОРИЯ	
<i>Fisun A.P. Belevsky Yu.A. INFORMATION SOCIETY: CONCEPT OR LEGAL CATEGORY</i>	55
Хозяйственное, трудовое, земельное, гражданское, административное право и процесс /	
<i>Economic, labor, land law, civil and administrative law</i>	
ЦИТ: 116-213 Радзій В.Ф., Чепчук Я.І., Неснай В.Ю. ЗАКОНОДАВЧІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ	
<i>Radzii V.F., Chepchuk Ya.I., Nespai V.Yu. LEGISLATIVE BASIS OF USING AND PROTECTING THE LANDS OF THE UKRAINIAN NATURAL RESERVE FUND</i>	58
Политические проблемы международных систем и глобального развития /	
<i>Political problems of international systems and global development</i>	
ЦИТ: 116-106 Секунова Ю.В., Чичирко Я.В. УКРАЇНА В ГЕОПОЛІТИЧНІЙ СТРАТЕГІЇ СВІТОВОГО СПІВТОВАРИСТВА	
<i>Siekunova Y.V., Chychyrko J.V. UKRAINE IN THE GEOPOLITICAL STRATEGY OF THE INTERNATIONAL COMMUNITY</i>	64

Олимпийский и профессиональный спорт /

Olympic and professional sports

ЦИТ: 116-052 Мінц М.О., Павліщев О.О., Головаченко І.В.

МИКОЛАЇВСЬКИЙ ЯХТ-КЛУБ: ПОЧАТОК

Mints N, Pavlishchev O, Golovchenko I. NIKOLAEVSK YACHT CLUB: BEGINNING.....68

ЦИТ: 116-065 Пасикова М.В. ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ

ТАКТИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ ЯХТСМЕНОВ

Pasikova M.V. PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF TACTICAL TRAINING YACHTSMEN....76

ЦИТ: 116-066 Шевченко В.Ф. К ВОПРОСУ О РАЗВИТИИ ВОЛЕВЫХ

**КАЧЕСТВ И ПРОЦЕССОВ ВОСПРИЯТИЯ И ВНИМАНИЯ У
ФУТБОЛИСТОВ**

*Shevchenko V.F. THE DEVELOPMENT OF VOLITIONAL QUALITIES AND THE
PROCESS OF PERCEPTION AND ATTENTION IN FOOTBALL.....79*

ЦИТ: 116-152 Гилев Г.А., Быкова Н.К., Комлев М.А., Курякова Л.Н. К
ПРОБЛЕМЕ РАЦИОНАЛЬНОГО ПЛАНИРОВАНИЯ ТРЕНИРОВОЧНЫХ
НАГРУЗОК СПОРТСМЕНОВ ВЫСОКОЙ КВАЛИФИКАЦИИ

*Gilev G. A., Bykova N. K., Komlev M. A., Kuryakova L.N. TO THE PROBLEM OF RATIONAL
PLANNING OF TRAINING LOADS OF ATHLETES OF HIGH QUALIFICATION.....83*

Физическая культура, физическое воспитание разных групп населения /

Physical culture, physical training of different population groups

ЦИТ: 116-062 Априщенко Л.И. ПРОБЛЕМНЫЕ АСПЕКТЫ ОБУЧЕНИЯ

ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЕ В ВУЗАХ

*Aprishenko L.I. PROBLEM ASPECTS OF TEACHING PHYSICAL EDUCATION IN
HIGHER EDUCATION.....86*

ЦИТ: 116-063 Безверхая Л.Ф. ЭФФЕКТИВНОСТЬ ОЗДОРОВИТЕЛЬНЫХ

**ЗАНЯТИЙ СО СТУДЕНТАМИ СПЕЦИАЛЬНОЙ МЕДИЦИНСКОЙ ГРУППЫ
С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ГИМНАСТИКИ ЦИГУН**

*Bezverhaya L.F. IMPROVING EFFICIENCY CLASSES WITH STUDENTS OF SPECIAL
MEDICAL GROUPS USING GIMNASTICS.....89*

ЦИТ: 116-064 Кадетова Н.В. НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ

**ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ СПОРТСМЕНОВ ИГРОВЫХ
ВИДОВ СПОРТА НА ПРИМЕРЕ БАДМИНТОНА**

*Kadetova N.V. SOME FEATURES OF PSYCHOLOGICAL PREPARATION OF
ATHLETES PLAYING SPORTS ON THE EXAMPLE OF BADMINTON.....93*

ЦИТ: 116-188 Шепеленко Т.В., Лучко О.Р., Акімова М.Є. ЕСТЕТИЧНЕ

**ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ТРАНСПОРТНИХ ВНЗ ЗАСОБАМИ
ОЗДОРОВЧОЇ АЕРОБІКИ**

*shepelenko T.V., Lychko O.R., Akimova M.E. AESTHETIC EDUCATION OF STUDENTS
TRANSPORT UNIVERSITIES MEANS WELLNESS AEROBICS.....96*

Научное издание
НАУЧНЫЕ ТРУДЫ SWORLD
Выпуск 1 (42)
Том 9

*Философия и филология
Юридические науки
Физическое воспитание и спорт*

На русском, украинском и английском языках

Свидетельство СМИ
ПИ № ФС 77 – 62059
ЭЛ № ФС 77 – 62060

*Научные достижения Авторы были также представлены на международной научной конференции
«Современные направления теоретических и прикладных исследований '2016»
(15- 22 марта 2016 г.)*

на сайте www.sworld.education

*Решением международной научной конференции работы, которые получили положительные отзывы, были
рекомендованы к изданию в журнале (после рецензирования).*

Разработка оригинал-макета – ООО «Научный мир»

Формат 60х84 1/16.
Тираж 500. Заказ №K16-1.
Подписано в печать: 22.04.2016

ООО «НАУЧНЫЙ МИР»
153012, г.Иваново, ул.Садовая 3, 317
e-mail: orgcom@sworld.education
www.sworld.education

Идентификатор субъекта издательского дела №9906509

*Издатель не несет ответственности за
достоверность информации и научные результаты,
представленные в статьях*